DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

Danes 5. strani:

Ni vse zlato, kar je novo

Sobota, 3. avgusta 1963
Št. 30, leto XXI

V OKVIRU

V sedanjem gospodarskem sistemu so neposredni nosilci razširjene reprodukcije delovne organizacije, ki investirajo v osnovna in obratna sredstva deloma lastna, v glavnem pa družbena sredstva, ki jih dobe od bank kot kredit. S tem pa ni rečeno, da občine ne vplivajo oziroma ne morejo vplivati na obseg in učinkovitost razširjene reprodukcije. Eden izmed instrumentov za praktično uresničevanje investicijske politike na območju občine so na primer poroštvene izjave, ki jih dajejo občinske skupščine delovnim organizacijam za najetje kredita. Zanimivo je, kaj pravijo osnutki občinskih statutov o poroštvenih izjavah.

Iz posameznih osnutkov občinskih statutov razberemo, da so to vprašanje marsikje prezrli. V štirih od petih

POROŠTVO — NA UPANJE

statutov, ki so razgrnjeni pred nami, je glede poroštvenih izjav prav v vseh zapisano samo tole:

»Občinska skupščina sklepa o najetju občinskih posojil in prevzema poroštvo za posojila delovnih in drugih organizacij.«

To je zapisano v omenjenih štirih osnutkih v poglavju, ki našteva naloge občinskih skupščin. Pa tudi v nobenem drugem poglavju ali členih v tem statutu ni rečeno kaj več o poroštvu, pogojih zanj in podobnem.

Nasprotno pa statut ene izmed občin na Štajerskem v poglavju »Občinska sredstva« načelno, hkrati pa tudi zelo razločno in konkretno pove, ob kakšnih pogojih daje občinska skupščina poroštvene izjave. Zapisano je:

- *»Gospodarskim in drugim organizacijam lahko izdaja občina poroštva in prevzema garancije za najemanje posojila.*
- *Poroštvo se da na podlagi dokumentacije, iz katere mora biti razvidna ekonomska potreba in rentabilnost posojila, ki se najema.*
- *Poroštvo za kredite gospodarskim in drugim organizacijam ter skladom se lahko daje do višine sredstev, s kateremi razpolaga občinski investicijski sklad, izjemoma pa tudi do višine sredstev, s kateremi razpolaga občinski proračun.«*

Za razliko od drugih osnutkov statutov je torej v tem zelo jasno opredeljeno:

- *s kakšno dokumentacijo mora prosilec upravičiti zaprosilo za poroštvo in*
- *do kakšne višine sploh lahko daje poroštvo občinska skupščina.*

Ti dve načeli pa sta izredno pomembni. Praksa nas namreč opozarja, da v prenekateri občini dajejo poroštva za kredite na — upanje, to je ne glede na to, ali je zamišljena investicija ekonomsko in družbeno upravičena ali ne, in tudi ne glede na to, da so dotlej dane poroštvene izjave so daleč presegle ne samo sredstva občinskega investicijskega sklada, temveč tudi občinski proračun.

Ponazorimo si to trditev s podatki iz dveh občin glede poroštvenih izjav, ki nista izjema, temveč prav gotovo pravilo. V občini Koper znaša občinski proračun 943 milijonov dinarjev. Sredstva družbenega investicijskega sklada znašajo 670 milijonov dinarjev. Občina pa je izdala poroštvene izjave za več kot milijardo 100 milijonov dinarjev, in sicer za osnovna sredstva, za obratna sredstva pa se gibljejo poroštvene izjave vedno za več kot 300 milijonov dinarjev.

Nova občinska skupščina, svet za finance ter svet za gospodarstvo so razpravljali o dosedanji praksi dajanja poroštvenih izjav. Odslej bodo tako tehtno premislili, kdaj in v katerem primeru se bo občinska skupščina zavezala za poroštveno izjavo in pri dajanju poroštvenih izjav predvsem upoštevala resnično razpoložljiva sredstva. Odklanjala bo tako imenovane začasne poroštvene izjave, ki so bile doslej pogost pojav, in predvsem terjala od delovnih organizacij izčrpno dokumentacijo za najetje in upravičenost kreditov.

V občini Ljubljana-Center pravijo, da občinski proračun ni več merilo za dajanje poroštvenih izjav. Sredstva so namreč porazdeljena na sklade. Dosedanje poroštvene izjave znašajo za osnovna sredstva nekaj več kot 10 milijard dinarjev in za obratna sredstva več kot milijardo in pol dinarjev. Že nekaj časa uveljavljajo v tej občini načelo, da poroštvene izjave ne smejo presegati določenega zneska anuitet, ki jih je potrebno vplačevati iz skupnih rezerv gospodarskih organizacij. Vnaprej pa mislijo še tehtneje obravnavati upravičenost in utemeljenost vsakega zahtevka.

Takšna načela, kot jih ponekod že uveljavljajo, prisiljujejo delovno organizacijo, da tehtno premisli, ali je nameravana investicija smotrna, ali se bodo vložena sredstva čimprej povrnila in podobno. To načelo pa tudi zavezuje občinsko skupščino samo, pristojne svete in upravne organe občine, da pri dajanju poroštvenih izjav prouče ekonomsko potrebo in rentabilnost posojil, za katere dajejo izjave, da se z dajanjem poroštvenih izjav ne »zadolže« prek glave, jih ne dajejo — na upanje.

PETER DORNIK

SKOPJE

Skopje — novi Agadir, novi Čile, nova Perzija? To ime se danes pojavlja na prvih straneh tisočev časopisov vseh jezikov, po vsem svetu. Ime Skopje izgovarjajo radijske postaje, telegrafske agencije, televizije, zanimajo se za dogodke ob reševanju mnogih ponesrečencev, za ljudi, ki jih je uspelo rešiti izpod ruševin, predvsem pa za pomoč. Skopje, to ni daljni Agadir, dežela naravnih katastrof in zapletov, ob katerih smo bili prepričani, da se nam kaj takega ne more pripetiti. Ne samo zato, ker živimo na ozemlju, ki je varnejše pred potresi, temveč že zato, ker smo mislili, da je pri nas bilo že vendar dovolj katastrof in žrtev, dovolj trpljenja, bolečin, rušenja, s katerim smo se odkupili in plačali pravico do mirnega in varnejšega življenja, dela in uživanja sadov svojega truda. In vendar nas je nekaj usodnih sekund pahnilo v novo trpljenje in grozo.

Skopje je mirno spalo, morda se je v vročini poletnih dni lagodno prebujalo tistega usodnega jutra. Deset tisoči so spali, v spanju sanjali nov dan z novimi željami, načrti. Bilo je vsakdanje zgodnje jutro. Vse je bilo kot običajno. Življenje je teklo kot vsako jutro, kot vsa leta, vse do tiste zgodnje ure, ko se je nenadoma ustavilo.

Ko so Belgijko po večurnem napornem in dramatičnem reševanju rešili, je najprej vprašala, kaj se je zgodilo. Neki naraven pojav sproščenja notranjih zemeljskih sil, čeprav nekaj naravnega, zakonitega, vendar kljub napredku znanosti nepredvidenega. In mesto je v pičlih sekundah spremenilo svojo podobo. Kriki groze, ki smo jih čuli iz tega dela dežele, niso dvignili na noge samo vse domovine, marveč so pred ves svet postavili en sam cilj: pomagati ogroženemu mestu.

S posebno ekipo mladih slovenskih strokovnjakov — inženirjev, tehnikov, monterjev iz ELES, Zavoda za varjenje, Ljubljanskega vodovoda, z ljudmi, ki so pred nekaj urami še delali na svojih delovnih mestih, montirali vodovodne cevi v ljubljanski okolici, delali na novih električnih napeljavah v mestnih stavbah, v varilnicah, smo po nekaj urah že odhiteli v Skopje, da pomagamo pri reševanju ljudi iz ruševin, da pomagamo odstranjevati posledice te velike elementarne nesreče. Odhiteli smo z eno samo mislijo, uspešno pomagati. Letala Adria-avioprometa so takoj vzpostavila zračni most med Slovenijo in Skopjem, po katerem so prihajale pošiljke krvne plazme in vsa pomoč iz Slovenije.

Prvi vtisi iz letala ob pogledu na Skopje, ki se je zavijalo že v večerno meglo, niso bili tako grozotni. Toda, ko smo se z avtobusom z letališča peljali v mesto, od koder so vozile reke avtobusov, kamionov in vozov z evakuiranci, smo opazili, da nas je videz iz letala varal, kajti mesto je bolj porušeno, kot smo si lahko predstavljali. Hiše so popolnoma ali delno porušene, celih ni. Ob našem prihodu, dobrih 30 ur po katastrofi, je bilo mesto že rešeno prve panike. Opaziti je bilo organizirano delavnost, ki je potekala iz centrov za reševanje. Naša ekipa je prispela v republiški center za borbo zoper elementarne nesreče, ki je nastanjen v parku pod šotori, nedaleč od glavnega trga in samo nekaj stotin metrov od razvalin Doma JLA, porušenega hotela Makedonija in drugih centralnih zgradb. Prišli smo v vrvež nove delavnosti. V republiškem centru za boj zoper elementarne nesreče so osredotočene vse koordinacijske službe. V posebnem šotoru je bila tehnična služba, ki je koordinirala delo vseh tehničnih strokovnih ekip. Sem so prišli naši inženirji-statiki, ki so se odpravili takoj v tovarne, inženirji, tehniki, ki so se takoj vključili v delo pri obnovi vodovoda, električne razsvetljave, očiščevanja razvalin. Vse reševanje se je namreč že sistematiziralo. Skopje je razdeljeno že na posamezna območja, na dele, ki jih prevzemajo posamezne ekipe. Namesto paničnega reševanja preživelih ugotavlja ekipa Agadircev, ki je prišla iz Francije, preživele pod roševinami. Za njo poteka sistematsko delo z buldožerji, dvigali in z vsemi modernimi tehničnimi sredstvi. Vzpostavitev in normaliziranje življenja v Skopju je edina naloga vseh reševalcev. Bolečina, ki jo je prizadela elementarna nesreča celotnemu jugoslovanskemu organizmu, skupnemu narodnemu telesu, se je začela celiti. Kri, ki je dotekala iz vseh republik, naša pomoč, je začela smotrno celiti strahotno rano.

Vsa Jugoslavija, vsa naša mesta in ljudje, prevzemajo del bremen, ki so padla na Skopje. Rušilna energija je vzbudila v nas drugačno, ustvarjalno ener-

(Nadaljevanje na 2. strani)

PROBLEM, O KATEREM SE PREMALO POGOVARJAMO:

INTENZIVNOST DELA

(Nadaljevanje in konec)

Doslej sem namenoma obravnaval vprašanje intenzivnosti dela neodvisno od drugih pogojev racionalnejšega dela. Upoštevati moramo namreč, da je intenzivnost dela popolnoma samostojen element smotrne in ekonomične organizacije dela vse dotlej, dokler tudi človek dela, ne pa samo nadzira stroj. Ker pa smo še daleč od takega tehničnega ideala, moramo vedeti, da je treba pri vsakem delovnem procesu računati s povsem določeno intenzivnostjo dela ne glede na to, na kakšni tehnični stopnji je. Čeravno si moramo tudi prizadevati, da predvidimo najboljše delovne postopke z najboljšimi delovnimi orodji, s popolno ureditvijo delovnega mesta itd., moramo v vsakem primeru določiti intenzivnost dela, ki ustreza danemu delovnemu načinu. Tudi najbolj smotrno opravljeno delo zahteva določeno intenzivnost dela, prav tako kot jo zahteva slabše urejeno delovno mesto.

Ker se nisem namenil pisati o tehničnih izpopolnitvah, racionalizacijah, mehanizaciji in avtomatizaciji, temveč samo o intenzivnosti dela, se tukaj z njimi ne ukvarjam, čeravno to ne pomeni, da so manj važna. Eno pa vsekakor drži, ustrezna intenzivnost dela je vsekakor najcenejša, čeravno ni — zaradi družbenih zapletov — najlažja investicija. Prav tako tudi drži, da se bo tisti delovni kolektiv, ki se je ustrezno spopadel s tako težkim vprašanjem iz organizacije dela in racionalnejšega poslovanja kot je intenzivnost dela, znal spopasti tudi z drugimi problemi, ki so manj »občutljivi«.

Čeravno so vprašanja, ki sem jih obravnaval v zvezi z intenzivnim izkoriščanjem delovnega časa, specifična, so vendarle povezana tudi z ekstenzivnim izkoriščanjem delovnega časa. Kakor hitro so namreč v intenzivnem izkoriščanju delovnega časa prevelike rezerve, se te v negativnem smislu kažejo v ekstenzivnem izkoriščanju in obratno. Po domače, čim bolj so urejene delovne norme, tem večja je disciplina pri delu in tem večji je pritisk delavca na smotrnejšo organizacijo dela in izkoriščanje strojev in podobno.

Življenje vsake, zlasti pa proizvajalne gospodarske organizacije je kompleksen problem, ki ga ni moč enostransko uspešno reševati. Za dosego organizirane intenzivnosti dela je treba najprej urediti vse tiste najnujnejše pogoje, ki jih pozna sodobna organizacija dela: ustrezno delitev dela na pripravljalni in izvrševalni del, administrativno in tehnološko dokumentacijo, štabne strokovne organe, ustrezno evidenco itd. Zato je prav malo verjetno ali pa sploh ni verjetno, da bi v količkaj zapletenem delovnem procesu mogli vpeljati ustrezno intenzivnost dela s kakšno »horuk« metodo. Razen tega more in mora biti prizadevanje za ustrezno intenzivnost dela povezano z ustreznim sistemom nagrajevanja — tako posameznika kot tudi večje ali manjše delovne enote oziroma vsega podjetja. Ker se pa tudi tega tako pomembnega vprašanja vsake delovne organizacije ne da uspešno rešiti brez ustrezne organizacije dela in dokumentacije — kar so nam pretekle izkušnje, ko smo često le preradi načenjali to vprašanje bolj s politične kot s strokovne strani, dokaj očitno pokazale — nam ne preostane drugega, kot začeti tam, kjer se začne vsako organizirano delo — od začetka. To seveda ne pomeni, da ne bi mogle posamezne gospodarske organizacije, ki imajo količkaj primerno organizacijo dela, pristopiti k takojšnjemu proučevanju in uvajanju ustrezne intenzivnosti dela.

Naj končno še omenim, da je določanje ustreznih normativov dela, ki temelje na izmerjeni in znanstveno določeni intenziv-

(Nadaljevanje na 3. strani)

SKOPJE

(Nadaljevanje s 1. strani)

gijo. Naravnim silam odgovarjamo z odločno graditvijo. Prvo žalost in paniko, prvi pretres, ki hromi in spravlja ljudi v obup, jim jemlje voljo do življenja, dela in obstoja, bomo premagali s še večjo dejavnostjo, energijo, delom in napori. Številni delovni kolektivi vse države so spontano, nesebično požrtvovalno priskočili na pomoč. Pokazali so požrtvovalnost, globoko razumevanje, humanost, tako da je to naša največja povojna akcija za pomoč sploh. Bolnice so oblegali prostovoljci krvodajalci, tovarne s sanitetnim materialom delajo noč in dan. Številni delovni kolektivi, tovarne po vsej državi pošiljajo poleg znatnih denarnih zneskov, za katere se je odprl poseben tekoči račun, še neposredno pomoč v svojih izdelkih, tovarne čevljev pošiljajo velike vagone obutve, industrijski kombinati vagone lesa, opeke, gradbenega materiala, platno, obleke, gradbena podjetja v Sloveniji bodo skupaj zgradila celo novo naselje. Pomoč je tudi v hrani in predvsem okrepčilih, Rogaška Slatina je poslala več vagonov slatine, ki pride posebno prav v mestu, kjer primanjkuje pitne vode. Včeraj je šla preko zračnega mostu z letalom večja pošiljka pomaranč in limon. Pomagamo pa tudi z našimi strokovnjaki tehniki z zdravstvenim osebjem, cele skupine naših strokovnjakov gredo sredi dela na pomoč prizadetim v Skopje. Podobna pomoč prihaja tudi iz drugih krajev države. Čeprav bomo zaradi te pomoči predvsem naših več sto strokovnjakov pogrešali, proizvodnja ne bo nazadovala, ker moramo vse manjkajoče, ki pomagajo v Skopju, nadomestiti in proizvodnjo še povečati. Naše sočustvovanje nad pretresljivo tragedijo v Skopju bomo najlaže izrazili z delom. Naša tolažba vsem, ki jih je v Skopju zadela grozna nesreča, se naj kaže v dejavni konkretni pomoči.

Ko so neko ponesrečenko po 53 urah bivanja pod ruševinami rešili in jo izvlekli izpod njih, se je nasmehnila in dejala: »Sonce!« Ta elementarna sila, ki je nasprotna uničevalnim naravnim močem, daje vsem dovolj moči in bo pomagala kot naš največji zaveznik v življenju premagati naravne katastrofe.

Na Skopje sije sonce. Energija njegovih žarkov pošilja nadenj življenje. Naša ljubezen, vsa jugoslovanska pomoč, bo ozdravila veliko rano. Toda ne samo naša pomoč, tudi pomoč iz vseh delov sveta pomeni solidarnost, ki ne pozna meja.

Vsega tega, kar se je v teh dneh zgodilo, nikoli ne bomo pozabili. Ne bomo pozabili na ljudi, ki so v dneh, ko nam je bilo najhuje, bili z nami. Na ljudi vsega sveta, ki so ob skopski tragediji izrazili pripravljenost, da dajo vse, kar lahko dajo za pomoč ponesrečenim in za gradnjo novih skopskih domov.

Iz obilice vestí o tej mednarodni solidarnosti naj jih zapišemo le nekaj:

Na Bledu so tujci že po prvih vesteh o katastrofi v Skopju prišli v zdravstveni dom z željo, da darujejo kri. Med prvimi je bil trgovski potnik iz Francije. V hotelih »Park« in »Jelovica« so organizirali zbiranje prispevkov.

V Postojni je darovala kri skupina 33 italijanskih turistov.

Belgijski in nizozemski turisti iz campinga ob Šabcu so se na občinskem štabu za pomoč v Radovljici zanimali, kako bi pomagali ponesrečencem.

Na obmejnem prehodu v Šentilju se javljajo avstrijski državljani, ki prinašajo prispevke za ponesrečence. V podjetju »Primorje-eksport« so ustanovili center za sprejemanje pomoči iz Furlanije-Julijske krajine. Na občinski štab za pomoč v Jesenicah se je iz Beljaka pripeljal farmacevt Laber in prinesel s seboj 7 zavojev sanitetnega materiala.

Tržaški Rdeči križ je takoj začel s krvodajalsko akcijo, ki jo je s posebnim pozivom podprla tudi sindikalna organizacija CGIL.

Francosko ministrstvo za zdravstvo je pozvalo vse državljane, naj dajo kri za prebivalce Skopja, ki jo v teh dneh potrebujejo. V Parizu že delujejo tri središča, kjer zbirajo kri. Francoska organizacija »Ljudska pomoč« je poslala 12.000 frankov za ponesrečence v Skopju, popoldne pa je izročila jugoslovanskemu veleposlaništvu tono oblek in 50 kg zdravil.

Manifestacije solidarnosti in zbiranje pomoči za ponesrečeno prebivalstvo se nadaljujejo.

Prva »Caravelle« JAT je po potresu v Skopju prispela predvčerajšnjim v Pariz in se istega dne vrnila v Beograd ter prepeljala pomoč francoskega RK, ki je poslal 900 kilogramov odej in hrane, 34 kg antibiotikov in 90 kg serumov. Razen tehnične pomoči, ki jo je še prej poslal premier Pompidou, je francoska vlada poslala jugoslovanski vladi 200.000 novih frankov.

V Tel Avivu so sporočili, da so s posebno ladjo poslali prvo pošiljko izraelske pomoči prebivalstvu Skopja. V njej so v glavnem zdravila. Drugo pošiljko pa bodo poslali v naslednjih dneh.

V Tokiu so ob koncu štiridnevnega kongresa sindikatov največje delavske organizacije (Sohío) sklenili, da bodo takoj organizirali odbor za pomoč prebivalcem Skopja.

Predsednik novozelandske vlade je sporočil, da bo njegova vlada poslala prispevek 5.000 funtov šterlingov.

Iz Tirane poročajo, da je albanski Rdeči križ sklenil dati na razpolago kot pomoč ponesrečencem 5.000 m tekstila, 1.000 odej in 200 ton bitumena.

Dne 28. julija je odletelo iz Varšave že drugo letalo, ki je pripeljalo v Skopje novo pošiljko zdravil, krvne plazme in obvez.

Poleg že omenjenih držav je prišla in bo še prišla pomoč iz Avstrije, Bolgarije, obeh Nemčij, Nizozemske, Norveške, Švedske, Češkoslovaške, Indije, Italije, Madžarske, Sovjetske zveze in Amerike v sanitetnem materialu, krvni plazmi, penicilinu, zdravilih, v denarju, odejah, oblekah, živilih, strojih in strokovnjakih.

To je le nekaj zadnjih podatkov o veliki mednarodni pomoči prebivalcem Skopja, ki je izraz dobrih želja in humanosti ljudi vsega sveta. Njihova pomoč nam je v tem tragičnem času veliko koristila in ostala bo v spominu naših ljudi — za večno.

MILAN ŠTANTE

Porušen rojstni dom

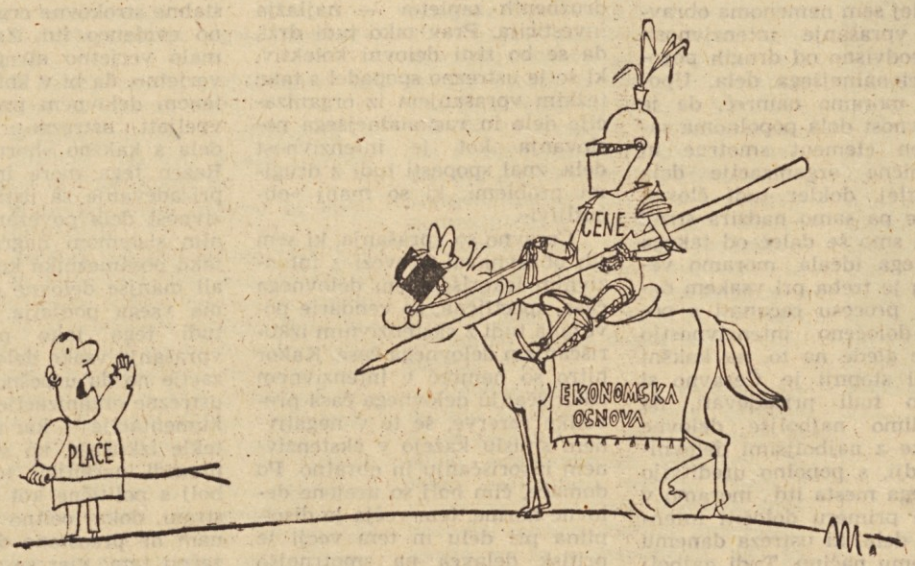

— Ne velja — jaz sem brez konja!

Karikatura: MILAN MAVER

KOPRSKI POSVET O 42-URNEM TEDNIKU

Zadeva, ki posega v življenje vse komune

Na videz je čudno, da so na okrajnem sindikalnem svetu znova razpravljali o 42-urnem tedniku, ko je bila vendar to ena izmed tem na minulem plenumu sveta. Na takratni plenarni seji so bile namreč izrečene nekatere ugotovitve in stališča glede postopnega prehoda na 42-urni tednik v delovnih organizacijah. Med drugim je bilo ugotovljeno:

— V praksi delovnih organizacij pri uresničevanju konkretne ekonomske politike še ne prihaja dovolj do izraza čimbolj ugodna kombinacija vseh proizvodnih činiteljev, (smotrna uporaba opreme, materiala, finančnih sredstev, živega in opredmetenega dela), zato da bi bili gospodarski rezultati čimboljši. Proizvodne zmogljivosti so še premalo izkoriščene. Po sicer nepopolnih ocenah so izkoriščene v okraju le okoli 60—70 %, marsikje pa celo znatno manj. Strokovni kadri si prizadevajo povečati stopnjo izkoriščanja kapacitet le v eni izmeni in še v tej ne dovolj.

— Večizmensko delo je pravzaprav redkost. Od 17.000 zaposlenih v industriji je delalo lani v drugi izmeni samo 20 % proizvajalcev, v tretji pa celo 4 %.

— Delovni čas ni polno izkoriščen. To osvetljuje podatek, da je lani delavec v gospodarstvu opravil povprečno mesečno 108 ur dela namesto 208. Nasprotno pa je ob tako nepopolnem izkoriščanju delovnega časa opravil posameznik povprečno 5 nadur.

In sklepi plenarne seje:

— Predlagamo, naj delavski sveti imenujejo posebne strokovno družbene komisije, ki naj na osnovi analiz in pobud ustrezno ukrepajo za postopen prehod na 42-urni teden.

Pri okrajni gospodarski zbornici naj bi imenovali posebno komisijo tehničnih in ekonomskih strokovnjakov, po potrebi pa naj bi podobne komisije osnovali tudi zbori delovnih skupnosti v občinah. Te strokovne komisije naj bi vsestransko proučile probleme, ki se bodo pojavljali in ki jih bo potrebno urejati ne samo na področju delovnih organizacij, temveč tudi v okviru vse komune.

In prav ta odločitev je bila vzrok za ponoven posvet na Koprskem o 42-urnem tedniku. Posveta so se udeležili predstavniki družbeno-političnih organizacij, okrajnega ljudskega odbora, gospodarske zbornice in drugi. Iz razprave je bilo mogoče razbrati, da bo:

— postopen prehod na 42-urni tednik terjal bistvene spremembe tudi na drugih področjih in dejavnostih v komuni. Gre recimo za drugačno razporeditev pouka v šolstvu. Mogoče bo potreben drugačen delovni čas in zaposlitev strokovnih delavcev v zdravstvu. Prehod na 42-urni tednik v gostinstvu bo terjal svojevrstne ukrepe. Hkrati ob večjem razpoložljivem prostem času pa bo najbrže potrebno tudi razmišljati o komunalnih storitvah, o drugačni razporeditvi prometa, o osnovanju rekreacijskih središč na posameznih območjih. Potrebne bodo spremembe tudi glede delovanja kulturno prosvetnih ustanov in društev, zaposlenim bo potrebno nuditi možnosti za pospešenejši razvoj tehnične kulture itd.

Skratka, ugotovitve, ki so bile nanizane v razpravi ob postopnem prehodu na 42-urni tednik, so opozorile na daleč širše probleme, kot pa je samo delovni čas, oziroma njegovo skrajševanje v delovnih organizacijah, opozorile so na probleme, ki posegajo v življenje vse komune. In prav iz tega vidika so bile znova izrečene nekatere pobude, ki naj bi bile izhodišče za postopen prehod na 42-urni tednik, tako v delovnih organizacijah kot tudi na drugih področjih. Rečeno je na primer bilo:

— naj občinske skupščine in tudi okrajna skupščina obravnavajo to zadevo iz vseh mogočih vidikov, kajti prehod na 42-urni tednik je več kot samo ekonomska zadeva, ki bi zadevala samo kolektive delovnih organizacij.

— Konkretna strokovna pomoč delovnim organizacijam, občinskim skupščinam, organom v komuni pa naj bi bila naložena posebnim strokovnim komisijam pri okrajni gospodarski zbornici in zborih delovnih skupnosti v občinah. Le-te bi z vsestranskimi obširnimi in temeljitimi analizami na podlagi splošnih izhodišč in konkretnih rešitev nudile vsem potrebno pomoč.

Hkrati ob vsem tem je bilo rečeno, da je potrebno vnaprej vsak ukrep v delovni organizaciji vsestransko povezovati s sistemom delitve dohodka, to je, delitev dohodka in merila za delitev razvijati in izpopolnjevati. Tako bo mogoče izkoristiti rezerve, ki so sedaj »sicer plačane«, toda kljub temu ne dajo svojega ekonomskega učinka.

Koprski posvet o postopnem prehodu na 42-urni tednik je torej odprl vrsto novih vprašanj, terja niz novih rešitev, ne samo v delovnih organizacijah, temveč na najrazličnejših področjih in ravneh komune. P. D.

S SEJE PREDSEDSTVA RO SINDIKATA DELAVCEV STORITVENIH DEJAVNOSTI

Odnos komune do delovnih organizacij ne ustreza

Čeprav je dnevni red predvidel razpravo o vplivu delitve dohodka in osebnih dohodkov na gospodarjenje in samoupravljanje v delovnih organizacijah storitvenih dejavnosti, je bilo tokrat največ govora o odnosu komun do teh delovnih organizacij. Opozorili so na dejstvo, da občine najčešče obravnavajo storitvene dejavnosti po potrebah občinskega proračuna in »perspektivno« z vidika možnosti večanja dohodka občine. Zaradi tega marsikatera občina zelo enostransko odmerja pavšalni prispevek iz dohodka, in sicer tako, da si zagotovi od gospodarske organizacije največji možni pavšal. Podobno ravnajo tudi tiste občine, ki težijo za tem, da bi iz storitvenih obrti napravili industrijo. Odmerjajo delovnim organizacijam nizke pavšale, da bi jim omogočile čimvečje investicije in s tem čimprejšnji razvoj v industrijsko proizvodnjo.

Jasno je, da gre v obeh primerih za politiko, s katero komune zmanjšujejo interes delovnih organizacij za izboljšanje in pocenitev storitev. Tiste delovne organizacije, ki imajo velike obveznosti do komune, niti ne morejo modernizirati svojega dela niti niso stimulirane za boljše gospodarjenje, ker jim kljub vsemu prizadevanju ostaja malo sredstev za delitev. Podobno pa je tudi v tistih delovnih organizacijah, ki težijo k razširitvi in s tem iz storitvene dejavnosti v industrijsko. Rezultat takšnega odnosa komune pa je zmanjševanje obsega storitvenih dejavnosti in slabšanje njihove kakovosti. Hkrati s tem pa zaostaja tudi uvajanje sistema delitve v podjetju in prav tako pomanjkljiv je tudi razvoj samoupravljanja. To ugotovitev potrjuje dejstvo, da so v storitvenih podjetjih še najbolj ohranjeni mezdni odnosi, da storilnost ni visoka, da pa so zato cene navadno previsoke.

Ker občine vrednotijo storitvene dejavnosti predvsem z gledišča svojih proračunskih potreb, so prebivalci komun tako močno prizadeti, navadno še bolj kot delovne organizacije. Prav zaradi tega pa ni vseeno, kako občinski ljudski odbori presojajo potrebo po posamezni storitveni dejavnosti, zlasti če zanemarjajo obseg storitvenih dejavnosti v celoti. Dejstvo je, da se tedaj, če govorimo o storitvenih dejavnostih samo s stališča družbenih prispevkov, te dejavnosti manjšajo in slabšajo in da celo nekaterih ni, čeprav so še potrebne. To pa pomeni, da občine zapostavljajo te dejavnosti, kar pa se ne izraža samo v slabi politiki odmerjanja prispevkov iz dohodka, temveč tudi v drugih ukrepih, ki so v škodo razvoja te gospodarske panoge.

Med take škodljive ukrepe sodi tudi integracija podjetij storitvenih dejavnosti. Marsikatera občina je namreč zaradi ugotovljene koristnosti integracije v industriji posplošila to koristnost tudi na storitvene dejavnosti. V nekaterih primerih pa se celo zavestno opredeljujejo za večanje zmogljivosti v združenih podjetjih prav tako kot s pavšaliranjem, ki spodbuja preusmeritev v industrijsko proizvodnjo. Združevanje gospodarskih organizacij storitvene dejavnosti ima namreč enako posledico, saj se tako podjetje zaradi obsega kaj rado orientira v industrijsko proizvodnjo.

Za takšno integracijo pa velja, da ima največkrat za posledico še slabitev sistema delitve in samoupravljanja, če ne celo nezaupanje v delovne organizacije. Znani so namreč primeri, da so podjetja po združitvi postala podjetja v izgradnji in je bilo za ta čas ukinjeno samoupravljanje. Podoben odnos kažejo tudi v tistih komunah, kjer sami investirajo storitvene dejavnosti in šele zgrajene objekte predajajo v upravljanje delovnim organizacijam, ki jih za to izberejo. Mar tudi to ne zmanjšuje interesa in odgovornosti do gospodarjenja v delovnih organizacijah?

Nič čudnega torej ni, če se delovne organizacije storitvenih dejavnosti v marsikateri komuni čutijo povsem odvisne od občine in da iščejo pomoči izven komun v nekakšnih univerzalnih predpisih, ki naj bi jih obvarovali pred nepravilnim odnosom občine. Bolje pa je, da najdejo z občinami ustrezne stike in da ustvarijo možnosti za pravilen razvoj svojih dejavnosti. Komune bodo nedvomno morale proučiti razmere v storitvenih dejavnostih in potrebe po njihovem obsegu in se po objektivnih ugotovitvah tudi ravnati. Ker gre tu za izrazito vzajemnost odnosov med delovnimi organizacijami in komuno in ker ti odnosi temeljijo na potrebah prebivalcev, je utemeljena zahteva delovnih organizacij storitvenih dejavnosti, naj bodo ti odnosi zabeleženi in uzakonjeni tudi v statutih občin. Če ne bo tako, se utegne dosedanje improviziranje na področju storitev še nadaljevati in povzročiti še večje težave delovnim kolektivom storitvenih dejavnosti. V. Š.

DELAVSKA ENOTNOST

Glasilo Republiškega sveta ZSJ za Slovenijo Izdaja ČZP Ljudska pravica v Ljubljani. List je ustanovljen 20 novembra 1942. Urejuje uredniški odbor Glavni in odgovorni urednik

VINKO TRINKAUS

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Kopitarjeva ul. 2, poštni predal 313-VI, telefon uredništva 33-722 in 36-672, uprave 33-722 in 37-501 Račun pri Narodni banki v Ljubljani št. NB 600-11/1-365 — Posamezna številka stane 20 din — Naročnina je: četrtletna 250, polletna 500 in letna 1000 din — Rokopisov ne vračamo — Poštnina plačana v gotovini — Tisk in kliši ČZP »Ljudska pravica« Ljubljana

PROBLEM, O KATEREM SE PREMALO POGOVARJAMO

INTENZIVNOST DELA

(Nadaljevanje s 1. strani)

nosti dela, ter seveda tudi normativov materiala, prvi pogoj kalkulativnim osnovam produkcijskega procesa. Brez primernih normativov dela ni nikakršne kalkulacije. S poudarkom na normativ dela navajam samo splošno znano resnico, da je praviloma normativ materiala dokaj laže določiti kot normativ dela; pa ne samo zaradi njegove bolj zapletene tehnične, temveč tudi zaradi njegove zapletene družbene narave. Gledano zgolj s tehničnega vidika je določanje ustreznih normativov dela po sodobnih metodah — v katere je vselej vključena tudi povsem določena intenzivnost dela — pogoj vsakršni serijski in množinski proizvodnji. Planiranje dela z izračuni potrebnih kapacitet in materiala, lansiranje dela s konkretnimi obremenitvami strojev ter v zvezi s tem izračun serij niso mogoči brez ustreznih normativov dela. Vsako povezano serijsko ali množinsko delo (delo na traku) pa celo zahteva poprejšnji povsem teoretični račun delovne obremenitve posameznega delovnega mesta, kot edini pripomoček v kombiniranju sestave posameznih delovnih operacij, ki odpadejo na posameznega delavca. To je toliko bolj važno v naših razmerah, v katerih se večinoma srečujemo raje z manjšimi kot z večjimi količinami. Manjše količine pa v večini primerov onemogočajo obremenitev posameznega delovnega mesta z najosnovnejšimi operacijami.

Z uvajanjem ustrezne intenzivnosti dela se pojavljajo seveda tudi glede delovnih zmožnosti ljudi posebni problemi. Tako je z ene strani treba urejevati delovno mesto in ga tako čimbolj prilagajati delovni sposobnosti ljudi, z druge strani pa je treba tudi ljudi prilagajati delovnim operacijam, tako glede vrste dela, ki ga morajo opravljati, kot glede intenzivnosti, s katero morajo delo opravljati. Zato je treba hkrati z uvajanjem intenzivnosti dela organizirati tudi ustrezno priučevanje ljudi za uspešno opravljanje dela, kar seveda zahteva tudi ustrezno izbiro ljudi.

Končno naj omenim še nekaj konkretnih rezultatov, ki smo jih po triletnem prizadevanju za ureditev teh vprašanj dosegli v našem podjetju. Pri tem naj poudarim samo še to, da prizadevanj in zato niti rezultatov povečanja same intenzivnosti dela ni mogoče povsem ločiti od prizadevanj po napredku na drugih področjih, ki sem jih že omenil.

Od leta 1959 do 1962 smo v podjetju povečali obseg proizvodnje za 82 %. Hkrati s tem smo povečali produktivnost dela v vsem podjetju za 107 %. To pomeni, da se nam je kljub povečanemu obsegu proizvodnje za 82 % število zaposlenih oseb celo znižalo, in sicer za 12 %. Sama intenzivnost dela ljudi pri neposrednem delu se je v tem obdobju povečala po oceni za ca 70 %. Najbolj ilustrativen podatek, ki kaže vsebinsko razliko med stvarnimi normami in novimi standardnimi časi, je, da se je prej gibalo doseganje norm (po sistematičnih revizijah v daljših obdobjih) okrog 125 % v povprečju za vse podjetje, medtem ko je sedanje povprečje doseganja standardnih časov ca 85 odstotkov. Pri tem moramo upoštevati, da se je intenzivnost medtem povečala že za 70 %. Povprečno razmerje med prejšnjimi normami in novimi standardnimi časi je bilo 1 : 0,59. To pomeni, da je bila nova norma postavljena v višini 60 % stare — seveda v povprečju za vse podjetje. Med posameznimi delovnimi mesti in celo oddelki so bile razlike še večje. Bili so celo primeri, ko je bila nova norma, določena po standardnih časih, petkrat višja od stare. Na takih delovnih mestih so uživali delavci očitne privilegije. V zvezi s tem naj poudarim še to prednost, da so s standardnimi časi ljudje daleč bolj enakomerno obremenjeni z delom, ker je intenzivnost dela izmerjena, ne pa določena po subjektivni oceni ali pa — kar je v večini primerov še slabše in kar se, žal, v večini primerov še vedno dogaja — s pogajanji med prizadetimi.

Zraven tega se poslej delavci ne boje več nobenih revizij norm, ker so standardni časi nespremenljivi, dokler se ne spremeni tehnološki postopek. To je izredno pomembna okoliščina, ki je ne gre podcenjevati. Pa tudi okoliščina, da je standardni čas postavljen kot maksimalna meja, ki je dosegljiva samo pri idealnih pogojih, je izredno pomembna, saj že samo to deluje na delavca neprimerno bolj spodbujajoče kot, recimo, 160-odstotni preseg norme, pri katerem ne vemo niti to, s kolikšno intenzivnostjo dela je dosežen.

Z rezultati pri obsegu proizvodnje in produktivnosti dela so se povečali tudi dohodki zaposlenih v povprečju za vse podjetje v istem razdobju za nominalno 93 %. Kljub temu dokajšnjemu dvigu osebnih dohodkov zaposlenih so se stroški za osebne dohodke znižali na enoto izdelka za 9 %. Hkrati s tem se je znižala lastna cena izdelka za 13 % pri tem, da cene materiala, ki ga uporabljamo v proizvodnji, stalno naraščajo. Ker smo bili prisiljeni zaradi položaja na trgu znižati prodajne cene za 20 %, lahko rečemo, da so nam to omogočili prav rezultati, ki smo jih navedli.

Ob razlagi problemov o intenzivnosti dela sem se zadržal samo na neposrednem proizvodnem delu. To seveda ne pomeni, da se ne bi dalo tudi pomožno proizvodno ali administrativno delo enako obravnavati, kjer so seveda dani pogoji za to. *V vsakem primeru pa drži, da si moramo na vseh področjih prizadevati za ustrezno intenzivnost dela, če naj potem uživamo tudi intenzivni življenjski standard.* Samo metode ne morejo biti v vseh primerih iste. Marsikje pa bi bilo vsekakor treba primerno tudi v »uradniško« delo spraviti poleg mehanizacije in avtomatizacije ter potrebnega razumskega dela tudi čisto navadno intenzivnost dela skupaj seveda z ustreznim ekstenzivnim izkoriščanjem delovnega časa.

S to kratko razpravo o intenzivnosti dela se kajpak ni dalo povedati kakšnih povsem novih stvari. Vse to je že zdavnaj znano, čeravno se o teh vprašanjih, žal, premalo pogovarjamo. Zato se včasih res zdi, da moramo znova odkrivati že zdavnaj znane resnice: da se je pri vsakem delu pač treba tudi potruditi, če hočemo doseči ustrezne rezultate. Naša naloga je samo, te stare gospodarske resnice prevesti v jezik in prakso sodobne organizacije družbenega dela ljudi.

ZVONIMIR TANKO
Tovarna Rog, Ljubljana

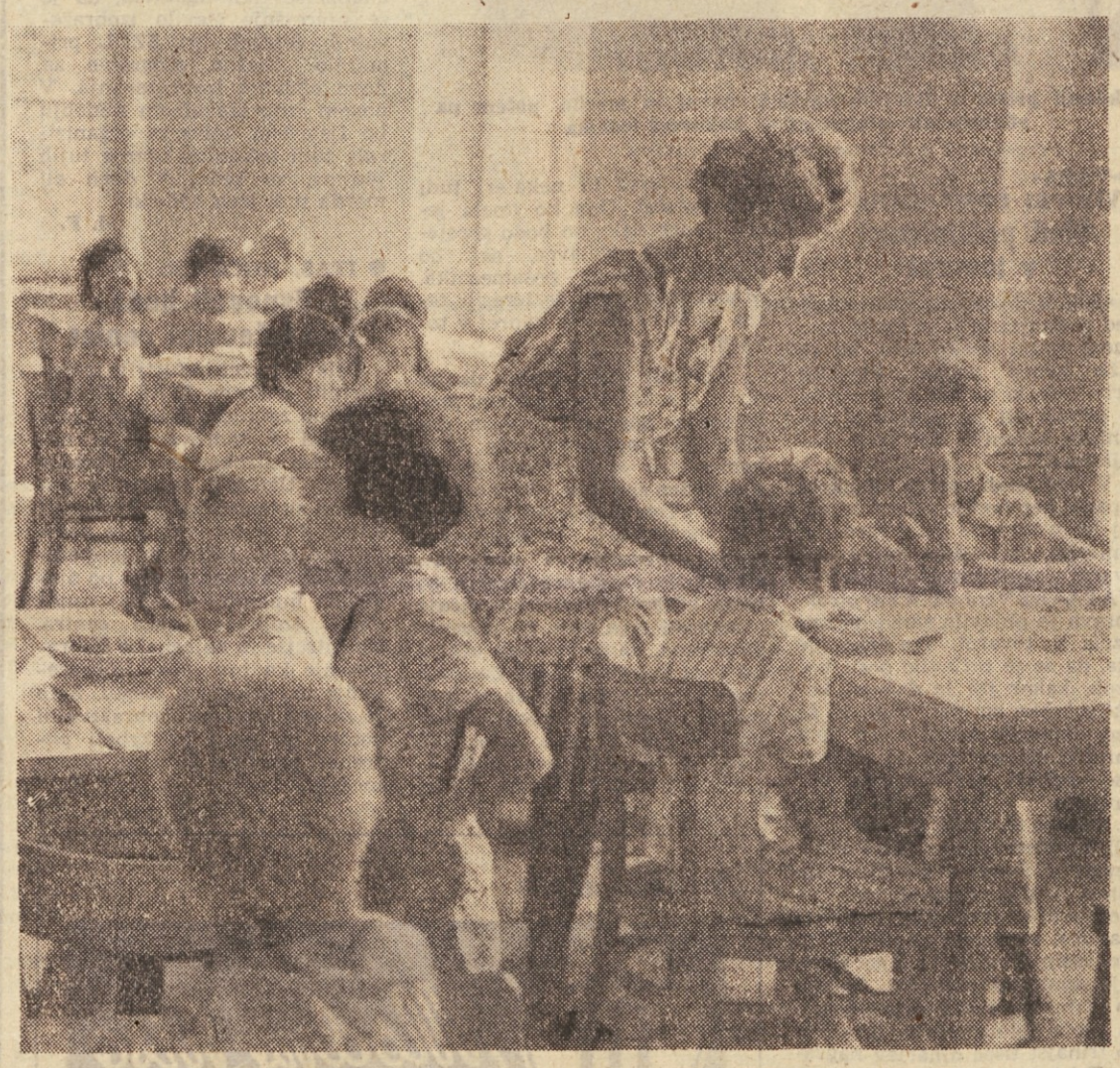

Otroci iz Skopja so našli zatočišče v Domu Majde Vrhovnikove v Ljubljani

Neizpodbitno dejstvo

Tovariš direktor tovarne »Strojmont« je že dolga leta vzor dobrega gospodarja v industrijsko močni komuni Dolina. Če ne bi bil za tovarno nepogrešljiv, bi ga že zdavnaj izvolili za predsednika občine. Tako pa so ga imenovali samo za častnega predsednika v več organizacijah, za katere je skoraj prav tako dobro skrbel kot za tovarno. To je sicer samo majhno priznanje za njegove sposobnosti, vendar — nekaj je pa le.

»Strojmont« je bil nekoč navadna obrtna delavnica, toda podjetni direktor je iz nje naredil tovarno, ki posluje domala z vsem svetom. V tej gospodarski organizaciji se letno obrnejo milijarde in strokovnjakov vseh vrst ima toliko kot delavcev. To pa pomeni, da je poslovanje na zelo visoki ravni in da tovarna lahko ustreže vsem zahtevam tržišča v vsakem trenutku in da se sploh lahko prilagaja vsakršni situaciji.

Prav na to pa je bil direktor v svojem prizadevanju vedno najbolj pozoren, kar opozarja na njegovo izrazito napredno usmerjenost.

Potrebe po dobro organiziranih službah so naraščale od tistega dne, ko se je začela rekonstrukcija. Tedaj je namreč tovariš direktor prvič v vsej obsežnosti začutil pomembnost računovodstva, kajti zaradi pomanjkanja investicijskih kreditov je moral dokončati gradnjo z obratnimi sredstvi. Ker pa je zaradi tega začelo primanjkovati obratnih sredstev za proizvodnjo, je moral organizirati razvojni oddelek, ki se je tedaj ves posvetil iskanju in dobivanju kreditov. Vendar je bila stvar neutečena in so nastale težave z dobavitelji materiala, ki so iz nestrpnosti začeli sodnijsko izterjevati dolgove. To je bil signal za organiziranje močne pravne službe, ki je ublaževala pritisk dobaviteljev dotlej, dokler razvojni oddelek ni uspel dobiti novih kreditov. Seveda je bilo s tem v zvezi veliko dela s proučevanjem možnosti pridobivanja kreditov in upravičevanja za njihovo najetje. Zaradi tega so organizirali analitični oddelek, ki je odkrival vse težave, zaradi katerih mora občina dajati garancije in dokazovati pomembnost razvoja tovarne za razvoj občine, hkrati pa analizirati možnosti novih virov kreditiranja. Tako so ugotovili, da je mogoče dobiti tudi kredite iz tujine, in sicer od raznih poslovnih partnerjev, zaradi česar so takoj ustanovili zunanjetrgovinsko službo...

Toda vse to jim je bilo premalo spričo velikega programa razvoja podjetja, zato so nadaljevali gradnjo s sredstvi, ki so jih knjižili nad poslovne stroške. S tem so se namreč izognili vsem tistim nepotrebnim elaboratom, ki že sami toliko stanejo, razen tega pa omejujejo samoiniciativo delovne organizacije. Tak elaborat na primer zahteva tudi analizo plasmaja predvidene nove proizvodnje, kar pa je tvegano delo spričo tako muhastega tržišča, ki ima vedno druge želje, in spričo vedno večje konkurence. Sicer pa — zakaj naj bi dopustili vmešavanje družbe v njihove čisto notranje zadeve?

Vsakega drugega direktorja bi to morda malce skrbelo, toda direktor tovarne »Strojmont« sploh ni dobival sivih las, saj je vedel, da daleč naokoli nihče nima tako dobrih in sposobnih strokovnjakov kot prav on in prav tako odlično utečenih služb podjetja, ki že vnaprej predvidijo vse, kar se utegne dogoditi in zato predčasno ukrepajo. Razen tega pa so vsakih toliko časa povečali cene svojim proizvodom in tako krili povečane stroške iz obresti na kredite in sodnih sporov. Tudi kritje kreditov, ki so se spremenili že v milijarde, jih ni skrbelo, kajti sistem njihovega gospodarjenja ni dopuščal nobenih zadreg, vsaj kar se tiče nadaljnjega najemanja kreditov, pa tudi sicer ne, saj imajo toliko notranjih rezerv, da jim le te omogočajo neslutene dohodke, brž ko se lotijo njihovega odkrivanja.

Kar je pa glavno: razmerje med strokovnjaki in delavci je 1:1 kot v industrijsko najbolj razvitih deželah, kar že samo na sebi govori o veliki organiziranosti in gospodarski sposobnosti tovarne. To je neizpodbitno dejstvo, za katerega vedo vsi forumi in o njem s spoštovanjem govorijo. or

Kako povečati učinkovitost naložb

Podatki, čeprav niso popolni, kažejo, da je investiranje v industrijo v zadnjih šestih letih bilo pretežno ekstenzivno. V dobi 1957/62 je v Jugoslaviji od skupnih investicij v industrijo bilo vloženo v zgradbe več ko 34 %. V Sloveniji je ta odstotek nekoliko nižji, kar je tudi razumljivo glede na staro industrijo, ki terja večje rekonstrukcije. Kljub temu pa taka struktura ni zadovoljiva in bi jo bilo treba menjati v korist rekonstrukcije oziroma modernizacije proizvodnje.

Mnogo se razpravlja o tem, kakšna struktura vlaganj bi najbolj ustrezala za nadaljnje intenziviranje gospodarstva. Brez globljih analiz je težko dati precizen odgovor, koliko investicijskih sredstev naj bi se kanaliziralo v zgradbe, koliko pa v opremo. V industrijsko razvitih deželah so ta razmerja veliko bolj ugodna v korist vlaganja v opremo in rekonstrukcije kot pri nas. Zahodna Nemčija je na primer med leti 1947 in 1961 dala za zgradbe okrog 23 % od skupnih vlaganj v industrijo. Zadnja leta dajejo ZDA za modernizacijo in obnovo opreme 50 do 65 odstotkov vlaganj v industrijo. Ne bi bilo realno, vztrajati na takih razmerjih pri nas, ker ima gospodarstvo vsake dežele svoje posebne probleme in potrebe. Po drugi strani so tudi v drugih državah mnogo razpravljali o učinkovitosti vlaganj. Znano je tudi to, da dežele v razvoju, objektivno vzeto, morajo več dajati za nove objekte, to je zgradbe. Toda ker smo mi v zadnjih dvajsetih letih precej gradili, menim, da so sedaj ustvarjeni ugodnejši pogoji za preorientacijo v strukturi investicij v korist modernizacije proizvodnje, oziroma da je treba sedaj dati tem nalogam prioriteto.

V načelnih razpravah seveda vsi uvidevajo, da je taka preorientacija sedaj potrebna in možna. V praksi pa se še nadalje dajejo relativno precejšnja sredstva za nove zgradbe, tovarniške dvorane in druge objekte. Mnogoštevilni so faktorji, objektivni in subjektivni, ki otežujejo, da bi postale investicije bolj učinkovite. Predvsem se naša industrija počasi osvobaja ekstenzivnega dela. Premalo se usmerja k večji proizvodnji in storilnosti z vlaganjem večjih sredstev za moderne stroje in sodobno tehnologijo. Naša podjetja niso zadosti »mobilna«. Težko opuščajo proizvodnjo, ki ne gre, in ne začno s proizvodnjo izdelkov, ki jih trg zahteva. Pogosta je tudi praksa, da se za proizvodnjo nekih novih izdelkov grade nove tovarne, čeprav bi se lahko ti proizvajali tudi s preusmeritvijo nekega obstoječega podjetja, in to ceneje in hitreje.

Precejšnja sredstva gredo tudi za reševanje prostorninske stiske, ko se grade velike in luksuzne zgradbe in dvorane, čeprav je znano, da se moderna serijska proizvodnja lahko uspešno organizira tudi v skromnejših prostorih. Ta vlaganja se povečujejo tudi tako, da se hkrati rešujejo mnogoteri komunalni problemi naselja v širših razmerjih. To ne prispeva mnogo k povečanju proizvodnje in delovne storilnosti, ker imamo tako samo velike in drage zgradbe, ki pa so na pol prazne in se vanje vseljuje obrtniška proizvodnja iz starih delavnic.

Zadnja leta so podjetja in komune tako usmerjevali največji del svojih investicijskih skladov. Kolektivom, katerim so stari prostori postali »tesni«, so preskrbljeni novi in večji, toda brez predhodnega utrjenega proizvodnega programa, ki bi moral temeljiti na analizi tega in uporabi sodobne industrijske tehnologije in organizacije. To je največja pomanjkljivost teh vlaganj. Če bi v novi zgradbi že od začetka tekla sodobno organizirana proizvodnja izdelkov, ki jih trg išče, in doseglo popolno izkoriščanje kapacitet, bi se brez dvoma bolj izplačala tudi vložena sredstva za prostore. Take naložbe so največkrat posledica prakse, da se najprej z »lokalnimi« sredstvi in brez potrebnega proizvodnega programa postavi dvorana, nato pa razmišlja o proizvodnji in išče sredstva za stroje. Podjetja in občine so velikokrat porabila vsa razpoložljiva sredstva za zgradbe in redko jim je kaj ostalo za stroje. Ker pa se mora sodobna oprema največkrat uvažati in se za ta namen sredstva teže dobijo, so nove velike zgradbe otsale na pol izkoriščene.

Na zidanje velikih in dragih zgradb precej vplivajo razen nekaterih podjetij, občin, projektantov in gradbenikov tudi inšpekcijski organi, ki obravnavajo objekte ločeno, vsakega za sebe in velikokrat pretiravajo v svojih zahtevah. Vztrajajo na tem, da se zagotovi maksimalna varnost ter »komfort« za zaposlene in jih malo briga, da se gradi tudi odvečno. Brez dvoma je neogibno, da so objekti kar najbolj kakovostni, varnost in delovni pogoji za zaposlene pa čimboljši, toda to se lahko doseže tudi s skromnejšimi sredstvi. Delovni pogoji se lahko posredno zelo izboljšajo prav z nabavo novih strojev, z uvedbo sodobnega tehnološkega postopka in boljšo organizacijo dela in ne samo z »gradbenimi« rešitvami. Potrebno je, da delavci imajo med delom čimvečji »komfort«, toda zanje je še bolj pomembno, kje in kako prebijejo ostalih 16 ur. Boljše in lepše življenje izven tovarne pa se ne more ustvariti samo s postavitvijo masivnih zgradb, marveč predvsem z modernizacijo in avtomatizacijo proizvodnje, ki omogoča rentabilnost, ekonomično poslovanje in delovno storilnost.

Sklep se vsiljuje sam po sebi — v investicijski politiki morajo imeti prioriteto kompletni programi moderne proizvodnje za daljšo dobo, ne pa zgradbe z debelimi zidovi in lepo fasado. Na to bi morali misliti vsi uporabniki investicijskih skladov, ker je očitno, da se ustrezen tempo gospodarskega napredka ne bo mogel doseči s količinskimi spremembami v prvem planu. Za usmerjevanje sredstev v modernizacijo in obnovo opreme lahko največ prispevajo gospodarski instrumenti. Razen drugega bi bilo treba z izboljšavo sistema amortizacije (mogoče z večjo obrestno mero za zgradbe kot za opremo in podobno) stimulirati podjetja, komune in druge investitorje, da vlagajo sredstva samo v dobro zasnovan celovit program proizvodnje, to je v moderno opremo, industrijsko tehnologijo itd., in ne kot doslej — v drage zgradbe brez določenega programa za novo proizvodnjo.

Nekatera podjetja že gredo po tej poti. Najprej sestavijo program, ugotove tehnologijo in organizacijo, nato pa kupijo stroje. Toda, ker je še dosti podjetij, ki najprej sezidajo industrijsko dvorano, nato pa, ko morajo izdelati tehnologijo in ne vedo, kaj zahteva trg, kupujejo razne univerzalne stroje, je neogibno, da se z zboljšanjem sistema amortizacije in drugih instrumentov stimulira investitorje za maksimalno učinkovitost naložb. Najnovejši predpis Zveznega izvršnega sveta od odvisnosti uvoza opreme od izvoznih rezultatov bo precej pripomogel k hitrejši modernizaciji zmogljivosti. Ta ukrep spodbuja podjetja k povečanju proizvodnje zaradi večjega izvoza, da bi tako prišla do sodobne opreme in si tako povečala konkurenčno sposobnost na zunanjem in domačem trgu.

Za povečanje učinkovitosti naložb z zboljšanjem strukture deluje v zadnjem času tudi Gospodarska banka Slovenije. Ta daje prioriteto kompletnim programom modernizacije z največjim sodelovanjem sodobne opreme. Financira okrog sto projektov, pri katerih so zgradbe udeležene samo z 18 do 19 odstotki, kar pomeni v primerjavi s prejšnjimi leti precejšnjo zboljšanje strukture naložb, ker zajema tudi desetino največjih industrijskih objektov.

Ing. Viktor Kotnik, predsednik odbora za družbeni plan Izvršnega sveta SRS
(Borba, 22. julija 1963)

Na dnevnem redu: statuti

● *»METALNA« MARIBOR:*

Sindikat – organizator razprave o tezah za statute

Komisija za izdelavo statuta v mariborski »Metalni« je že pred časom opravila del svoje naloge. Družbeno političnim organizacijam in delovnemu kolektivu je predložila teze za osnutek statuta.

Čeprav so o tezah že razpravljali posamezni sindikalni odbori, je vendar menil tovarniški odbor sindikata, da je potrebno razpravo o tezah za statut vsestransko smotrneje organizirati. Zato bodo po njegovem predlogu v teh dneh razpravljali o tezah ne samo sindikalni odbori, temveč hkrati tudi sveti ekonomskih enot in aktivi Zveze komunistov. Na temelju takšne vsestranske razprave naj bi komisija za izdelavo statuta izdelala osnutek in ga predložila kolektivu v razpravo najpozneje v prvih dneh septembra.

D.

● *ZASAVJE:*

Zamujeno – nadomestiti!

V Zasavju ugotavljajo, da je delo pri izdelavi osnutkov statutov delovnih organizacij (podobno tudi v zvezi z izdelavo osnutka statuta občine Zagorje ob Savi in statutov krajevnih skupnosti v vseh štirih zasavskih občinah) v zakasnitvi. Organi delavskega samoupravljanja so sicer v vseh zasavskih delovnih organizacijah imenovali potrebne komisije za izdelavo osnutkov statutov, vendar v mnogih kolektivih z delom pravzaprav še niso začeli.

Ko so te dni v Litiji ocenjevali doslej opravljeno delo v zvezi z izdelavo statutov delovnih organizacij, so ugotovili, da so z delom začeli le v treh največjih litijskih delovnih organizacijah in sicer v Predilnici, Lesni industriji in Industriji usnja Šmartno.

V Predilnici, Lesni industriji in Industriji usnja Šmartno bodo — kot računajo — dali v javno razpravo osnutke statutov delovnih organizacij v septembru. V Lesni industriji imajo na primer že izdelan predosnutek statuta in sicer o notranji organizaciji.

Komisija občinskega sindikalnega sveta za pomoč delovnim organizacijam pri izdelavi statutov pa ugotavlja, da v mnogih manjših delovnih organizacijah v Litiji niso doumeli važnosti naloge in ponekod niti ne vedo, kako važno je izdelati statute. Zaradi tega bo komisija usmerila svoje delo predvsem v pomoč tem manjšim delovnim organizacijam.

V Trbovljah je komisija občinskega sindikalnega sveta ugotovila, da so v večjih delovnih organizacijah opravili mnogo več v zvezi z izdelavo statutov delovnih organizacij, zlasti še zategadelj, ker so se komisije bolj načrtno lotile dela, ustanovile podkomisije in v nekaterih delovnih organizacijah tudi že izdelale teze za razpravo. V Trbovljah so — podobno kot v ostalih treh zasavskih občinah — tudi ugotovili, da so ponekod odlašali z izdelavo statutov, hkrati pa hiteli z izdelavo posameznih pravilnikov, čeprav se z vso resnostjo poraja vprašanje, če bo tudi po izdelavi in sprejemu statutov ostalo število pravilnikov in drugih aktov v sedanjem obsegu. V Trbovljah je na primer komisija že predlagala, naj bi nekatere pravilnike, ki jih imajo v delovnih organizacijah, združili v en sam pravilnik, tako npr. naj bi pravilnik o družbenem standardu obravnaval rekreacijo, letovanje, izgradnjo in razdeljevanje stanovanj in podobno.

Preseneča tudi ugotovitev, da so se komisije, ki so jih imenovali v delovnih organizacijah za izdelavo statutov delovnih organizacij, doslej le v manjši meri obračale za pomoč oziroma izmenjavo mnenj o posameznih vprašanjih na komisije, ki delujejo pri občinskih sindikalnih svetih v Trbovljah, Litiji, Hrastniku in Zagorju ob Savi.

-k-

● *IDRIJA:*

Občinska skupščina priporoča

Na področju idrijske občine so le v posameznih delovnih organizacijah, na primer v ETI v Cerknem, SIMPLEXU v Idriji in še v nekaterih pričeli pospešeno izdelovati osnutke statutov. Drugod niso prišli dlje od imenovanja komisij. Komisija pri občinskem sindikalnem svetu je zato sklenila obiskati posamezna podjetja in z razpravami s člani komisij pospešiti izdelavo osnutkov statutov.

O izdelavi osnutkov statutov delovnih organizacij je razpravljala tudi občinska skupščina. Med svojimi zaključki je sprejela priporočilo delovnim organizacijam, naj ne odlašajo z delom.

B

Vsakdanji prizor v Iskrinih obratih: navoj in merilo, potem pa »dobro« ali »slabo« za — kakovost izdelka

● **»VATA« VIR PRI DOMŽALAH:**

Med počitnicami v tovarni

»Kaj bodo počeli naši otroci med počitnicami?« se sprašujejo mnogi starši vsako leto, ko se bliža konec pouka. Posebno skrbi tiste, ki ne morejo z otroki na dopust ali jih poslati v počitniške kolonije. Ali bodo pohajkovali?

V Domžalah večina teh skrbi odpade, ker hodijo otroci že nekaj let v tovarne delat med počitnicami. Tako dela trenutno v tovarni sanitetnega materiala »VATA« na Viru okoli sto otrok. Uprava je objavila samo interni razpis v tovarni. Posledica je bila, da se je prijavilo dosti več otrok, kakor jih je delovni kolektiv lahko sprejel. Tisti, ki še niso dopolnili petnajstega leta starosti, ali pa tisti, ki telesno niso zadosti razviti, niso bili sprejeti.

Deklice in dečki, ki so dokončali osemletko ali pa bodo nadaljevali v jeseni s šolanjem na kateri izmed srednjih šol, so »pomladili« tovarniške obrate: tkalnice, kardirnico, belilnico in predvsem konfekcijo, kjer pakirajo sanitetni material. Delajo po osem ur na dan in prejemajo za svoje delo mesečno po osem do trinajst tisoč dinarjev nagrade. Pri tem upoštevajo spretnost in pridnost posameznika kakor tudi napornost njegovega dela. Večinoma delajo pod nadzorstvom starejših delavcev oziroma delavk. Ko sem eno izmed teh vprašal, kako shajajo z mladim naraščajem, jih je pohvalila. Obratovodkinja v konfekciji Angelca Štrukelj je navdušena nad svojimi začetniki. Pravi, da so prizadevni in nekateri tudi zelo spretni. Ona bo imela jeseni lahko delo, ko bodo sprejemali nove delavce, saj bo poznala vsakega posameznika. Mnogi so namreč že izrazili željo, da bi ostali kar naprej v tovarni.

Kolektiv tudi skrbi, da se otroci seznanjajo s problemi proizvodnje, gospodarjenja in delavskega samoupravljanja. V ta namen so organizirali zanje tudi reden seminar. »Varnost pri delu«, »Tehnologija in poznavanje materiala«, »Produktivnost dela«, »Perspektive podjetja«, »Delavsko samoupravljanje« so teme, ki dovolj zgovorno pričajo o resnosti tega dela. Ni nobenega dvoma, da bodo imeli učenci od tega veliko koristi. Zaslužili bodo in po svojih močeh razbremenili starše pri jesenskih izdatkih. Vzljubili bodo delo. Tudi tisti, ki bo nadaljeval s študijem, bo poznal delavčevo življenje in znal ceniti njegov trud.

Kljub temu, da je storilnost njihovega dela enaka samo polovični storilnosti starejših delavcev oziroma delavk, ugotavljajo v podjetju rentabilnost. Največji učinek so dosegli na področju letnih dopustov. Zaposlene so predvsem žene in razumljivo je, da bi jih največ rado odšlo na dopust ob poletnih mesecih. Proizvodnja bi gotovo zelo trpela, če jih ne bi kdo nadomestil, in prav ta mladinska akcija jim omogoča tudi v dopustniških dneh nemoteno proizvodnjo.

Z. H.

● **PTUJ:**

160 predavanj in nad 10.800 poslušalcev

Pred časom so pri Delavski univerzi v Ptuju analizirali dosedanje delo. Ugotovili so, da so dosegli večje uspehe, kot so jih pričakovali, čeprav so v tem obdobju mnogokrat naleteli na izredne težave.

V izobraževalnih centrih SZDL je bilo nad 160 predavanj, ki jih je obiskalo 10.800 poslušalcev. Seveda pa to ni bila edina dejavnost. K temu velja prišteti še seminarje za člane delovnih kolektivov, formiranje treh oddelkov večerne politične šole (od katerih sta dva oddelka zelo uspešno končala). Prav tako je pred nekaj dnevi uspešno končala z enim oddelkom sindikalna politična šola. Pri analizi so tudi ugotovili, da je že precejšnje število izobraževalnih centrov pri SZDL pripravilo obsežne programe za novo obdobje izobraževanja. V novem izobraževalnem obdobju bo Delavska univerza organizirala tudi tečaje za učenje tujih jezikov, za sedaj v dveh ali morda tudi treh oddelkih.

M. F.

● **ITAS, KOČEVJE:**

Osnovali bodo izobraževalni center

Delavski svet industrije transportnih sredstev ITAS - Kočevje je na zadnjem zasedanju razpravljal o kadrovanju in nadaljnjem strokovnem izobraževanju. Ugotovil je, da je potrebno sistematično izobraževati kader glede na nadaljnje naloge podjetja. Izhod za pospešenejše izobraževanje je — po njegovem mnenju — samo v osnovanju izobraževalnega centra. Najhitrejše in najcenejše izobraževanje kadrov je — izobraževanje na delovnem mestu. Zato je sklenil osnovati izobraževalni center in temu priskrbeti potrebne prostore in učne pripomočke.

V. D.

Prodajni servis

Modna hiša

Ljubljana — Cigaletova ulica

ZADNJE MODNE NOVOSTI ZA POMLAD IN POLETJE SI OGLEJTE V MODNI HIŠI

7 dni v sindikatih

KAMNIK — Člani občinskega sindikalnega sveta Kamnik so na zadnji seji obravnavali priprave na poletne konference sindikalnih podružnic in na letno skupščino občinskega sindikalnega sveta, ki bo jeseni.

Občinsko sindikalno vodstvo meni, da bodo morale sindikalne podružnice na svojih zborih posvetiti največ pozornosti aktualnim vprašanjem s področja gospodarjenja. Mednje sodijo zlasti priprave na izdelavo sedemletnih načrtov gospodarskega razvoja in družbenih planov za prihodnje leto. Posebno skrb sindikalnih podružnic bodo v bližnjem obdobju terjali tudi statuti delovnih organizacij. Kaže namreč, da se v nekaterih podjetjih vse preveč zanašajo na neka navodila oziroma recepte, ki naj bi jih posredoval nekdo izven kolektiva. Še vedno pa je premalo lastnih pobud in iskanja najustreznejših rešitev.

Na seji so govorili tudi o potrebi, da bi se občinski sindikalni svet bolj poglobljeno ukvarjal s posameznimi področji v komuni, kot se je doslej. Zato so se odločili za postavitev posebnih strokovnih odborov, ki bodo odgovarjali za zbiranje problematike s svojega področja. Zaenkrat so se odločili samo za strokovni odbor sindikatov v industriji in rudarstvu, kasneje pa bodo formirali še odbor za družbene službe in ostale odbore.

F. S.

PTUJ — Sodelovanje med komunami Ptuj ter Čakovec in Varaždin je vsekakor zgleden primer za skupno ustvarjalno prizadevanje. To sodelovanje postaja že tradicionalno in se manifestira zlasti v organizaciji skupnih prireditev pod naslovom »teden bratstva in prijateljstva«. Letos so že drugič skupno organizirali ta teden v Varaždinu.

Občinski sindikalni sveti treh komun pa so dali nove pobude za nadaljnje skupno delo.

Na nedavnem skupnem posvetovanju so se zavzeli za ustanovitev stalne konference treh občin. Stalno konferenco, ki naj bi predvsem utirala pota še uspešnejšemu sodelovanju na gospodarskem in drugih področjih družbenega življenja, bodo sestavljale občinske delegacije z enakim številom članov. Predsednik stalne konference bo iz tiste občine, kjer bodo prireditve »tedna bratstva in prijateljstva« prihodnje leto; letos torej iz Čakovca, ki je prevzel organizacijo teh prireditev za prihodnje leto.

Predvideno je tudi formiranje stalnega odbora s predstavništvi treh komun. Ta odbor bo skrbel predvsem za sodelovanje na kulturnem, prosvetnem, umetniškem, turističnem, športnem in telesno-vzgojnem področju. Tako bo organiziral medsebojna gostovanja gledaliških ansamblov in sekcij DPD Svoboda, skupne razstave, izlete, kulturne prireditve in srečanja občanov.

Na posvetovanju so še priporočili občinskim skupščinam, naj tako zasnovano sodelovanje med tremi komunami uzakonijo tudi v svojih statutih.

-ok-

● **LITIJA:**

Razprava o sedemletnem perspektivnem načrtu

Tako kot v ostalih občinah v Zasavju je tudi občinska skupščina v Litiji pred dnevi razpravljala o izdelavi sedemletnega perspektivnega načrta o gospodarskem razvoju. Skupščina je imenovala 15-članski odbor in 6 komisij za izdelavo osnutka pespektivnega plana.

Udeleženci so tokrat opozarjali, naj v delovnih organizacijah ob izdelavi sedemletnega perspektivnega načrta predvsem prouče: kakšen je dosedanji razvoj proizvodnje in kakšen naj bi bil vnaprej glede na potrebe, zahteve, izbire in kakovosti izdelkov tako na domačem kakor na tujem trgu. Hkrati ob tem naj bi sestavljavci načrtov pozorno proučili dosedanje gibanje proizvodnih stroškov, izkoriščanje obstoječih zmogljivosti, odpravljanje »ozkih« grl in ob načrtovanju naj bi upoštevali razvoj moderne tehnologije. Na osnovi teh in še drugih pokazateljev naj bi se odločali za nadaljnje investiranje. Hkrati ob vsem tem, je bilo rečeno v razpravi, naj tudi v nobeni delovni organizaciji ne prezrejo sedanjih in bodočih potreb glede kadrov. Delovne organizacije naj bi sestavile svoje perspektivne načrte do zaključka leta.

V večini litijskih delovnih organizacij so že imenovali komisije za izdelavo perspektivnih načrtov. V nekaterih delovnih organizacijah, na primer v Litijski predilnici, Industriji usnja, krzna, konfekcije in lahke obutve v Šmartnem pri Litiji in v Lesni industriji so že izdelali idejne osnutke načrtov.

V Litijski predilnici nameravajo povečati zmogljivost predilnice od dosedanjih 30.000 na 40.000 vreten. Medtem ko so lani izdelali 350 ton sukane preje, mislijo v prihodnje povečati proizvodnjo tega izdelka na 2000 ton. Z novo previjalnico se mislijo uvrstiti tudi med izvoznike, in sicer s tem, da bi previjali prejo na drugačno debelost. Razmišljajo tudi o proizvodnji sintetičnih vlaken. V Industriji usnja mislijo predvsem povečati proizvodnjo krzna in krznene konfekcije. V Lesni industriji računajo na skoraj enkratno povečanje proizvodnje v mizarskem obratu, razen tega pa si obetajo, da se bodo lahko uvrstili med izvoznike.

V omenjenih delovnih organizacijah ugotavljajo, da bodo lahko povečali bruto produkt ob sorazmerno majhnem vlaganju investicijskih sredstev za nadaljnje povečanje zmogljivosti.

—k

● **HRASTNIK:**

Načrti za gospodarske in negospodarske investicije

Za dogajanje v zadnjem obdobju je za hrastniško občino predvsem značilna krepitev gospodarstva. Proizvodnja vsako leto bolj narašča. Letos bo na primer v primerjavi z lanskim letom kar za 20 % večja, kar je nedvomno posledica precejšnjih investicijskih vlaganj v gospodarstvo, predvsem v industrijo.

Tako so v hrastniške obrate Rudnika rjavega premoga Trbovlje-Hrastnik investirali milijardo 626,000.000 dinarjev in sicer za odpiranje novega obrata na Dolu ter za izboljšanje proizvodnih razmer in modernizacijo proizvodnje. V hrastniški Steklarni so za dosedanja rekonstrukcijska dela porabili 831 milijonov din.

Tudi v prihodnje menijo nameniti v Hrastniku osrednjo pozornost nadaljnji krepitvi gospodarske moči komune. V Steklarni v Hrastniku bodo do konca leta 1965 podaljšali proizvodno halo, uredili novo peč s hladilnimi napravami, uvedli kurjenje z mazutom, uredili skladišča gotovih izdelkov in tudi modernizirali in mehanizirali notranji prevoz. S temi investicijami bi povečali celotni dohodek od 2183 milijonov din na 3296 milijonov din, izvoz pa od 650.000 dolarjev na 1,040.000 dolarjev. Tudi kolektiv Tovarne kemičnih izdelkov ima v načrtu nadaljevanje rekonstrukcije, pri čemer bi pri povečanju števila zaposlenih za 80 bila vrednost proizvodnje večja za nadaljnjih 1780 milijonov dinarjev.

In kako je na področju negospodarskih investicij? V načrtu je začetek gradnje kulturnega doma, priprava načrtov za gradnjo zdravstvenega doma, z gradnjo pa bi začeli prihodnje leto. Letos bodo pa začeli še z gradnjo kopališča, v zgornjem Hrastniku z gradnjo trgovskega obrtnega centra, ki ga bodo gradili tri leta, v prihodnjih dveh letih pa bodo zgradili sodobne trgovske lokale tudi za potrebe prebivalcev spodnjega Hrastnika.

-k-

● **ZASAVJE:**

Letni plani bodo doseženi

Ko so v teh dneh zasavske občinske skupščine pregledovale polletne dosežke delovnih organizacij, so ugotavljale, da so bila prizadevanja delovnih kolektivov — ob upoštevanju objektivnih težav zaradi zime, pomanjkanja železniških vagonov in pomanjkanja nekaterih vrst reprodukcijskega materiala — uspešna. V primerjavi s prvim polletjem lanskega leta je proizvodnja večja na primer v Zagorju ob Savi za 10,94 %, v Trbovljah za 15,2 % itd.

Doseženi polletni proizvodni uspehi zasavskih delovnih kolektivov kažejo, da bodo planska prizadevanja ob koncu leta zagotovo izpolnjena, ker je v štirih zasavskih občinah — v Trbovljah, Hrastniku, Zagorju ob Savi in Litiji — proizvodnja v drugem polletju precej večja od dosežene proizvodnje v prvem polletju.

Nekoliko manj so zadovoljivi izvozni dosežki zasavskih delovnih organizacij. V precej primerih je izvoz (samo posredni — brez neposrednega) pod predvidevanji.

Ko so člani novih občinskih skupščin v Zasavju prvič razpravljali o dosežkih delovnih organizacij, razprave niso bile tako živahne, kot je bilo sicer pričakovati. Člani novih občinskih skupščin so namreč prvič razpravljali o dosežkih posameznih delovnih organizacij in o gospodarstvu, pred tem pa so jih premalo podrobno in nazorno seznanili s stanjem in problemi gospodarstva.

-k-

POGOVOR
V PRAZNEM SKLADIŠČU

Svinje so, kož pa ni

Sodelujejo: Franc Bulc, predsednik sindikata, Jože Tršar, vodja kadrovske službe, in naš reporter.

Vsi govorijo o težavah. So res velike. Glavno: surovin je premalo.

Stojim v prvem skladišču, v katerem je bilo nekoč zelo veliko surovih kož. Zdaj jih je le nekaj. Dve drugi skladišči sta čisto prazni. Samo vonj po kožah, ki so nekoč tu ležale.

Ob pozdravu smo rekli, da se bomo pogovarjali le o nagrajevanju. Vprašam pa le:

»Zakaj tolikšno pomanjkanje kož?«

»Že nekaj let je tega, kar smo se specializirali za proizvodnjo svinjskega usnja. Kož pa je vedno manj. Več vzrokov je. Lani je bila suša, koruze malo, manj prašičev. Pa tudi, včasih so mnogi delavci sami redili prašiče — katerih kože so bile najboljše — danes jih je vedno manj. Zdaj je svinjereja stvar velikih posestev, pri mnoštveni vzreji pa se kože poškodujejo.

In, kar je najvažnejše, moderne klavnice ne odirajo kož, prašiče mavžajo, prodajo svinjino s kožo vred. Je bolj donosno. Prodajo kožo po ceni mesa ali slanine; če bi jo prodali posebej, bi dobili zanjo v najboljšem primeru le nekaj več kot dve sto dinarjev.«

»Skoraj ne bi verjel, da je pri nas možno kaj takega.«

Pa je. Svinje so, kož pa ni. V naši državi je 1600 klavnic. Če bi vsaka odrla vsak dan samo pet kož, bi jih imeli vsi dovolj. Koliko pa je še zasebnega zakola. V naši tovarni bi lahko predelali na leto 4500 ton surovin. Lani smo jih 3780 ton, letos jih bomo — po planu — le 3200 ton, če jih bomo uvozili 1200 ton, kar pa je veliko vprašanje. Uvažamo jih celo iz Japonske. To je dolg proces. Traja tudi tri mesece. In še dražijo jih. Nedavno so jih podražili za 15 do 20 %.

Izvažali pa bi lahko nekajkrat več kot prizvedemo. Ves tuji trg nam je odprt. Kolikor več izvažamo, toliko hitreje lahko krijemo domačo izgubo; letos smo na primer manj naredili, finančni plan pa smo le dosegli. Ko izkoriščamo komaj 60 % proizvodnih zmogljivosti.«

(Kasnejša opomba avtorja: »Nestrpno sem čakal, da bi se pogovarjali o nagrajevanju. Toda tovariši so me opozorili, da...«)

»Kako naj govorimo o nagrajevanju, če vam najprej ne povemo, s kakšnimi težavami se ukvarjamo, ko gospodarimo. Je tudi problem cen. Kože so vsako leto dražje, proizvajalec pa od tega nima niti ficka. Ves presežek se prime raznih posrednikov.«

»Kaj ste storili, da bi odpravili te neumnosti?«

»Delamo kar je v naši moči. Na primer: tri tovarne usnja smo skupaj kupile stroj za snemanje hrbtnega dela, tako imenovanega krupona. Zdaj je stroj v Subotici. Krupone delimo po omenjenem ključu. Morali bi kupiti še več takšnih strojev, imeti bi jih morale vse moderne klavnice.«

»Kaj pa pravijo organi, ki so poklicani, da usmerjajo tovrstno proizvodnjo?«

»Ne vem; nič ne pravijo.«

(Prav bi bilo, če bi to poglavje končali. Rad bi se pogovarjal o nagrajevanju. Pa vendar, mar ni vse to, kar so mi doslej povedali, problem, ki vpliva in še kako vpliva na nagrajevanje. Delajo, pišejo prošnje, protestirajo, kož pa je vedno manj; kako naj potlej delijo dohodek.)

»Odpustate?«

»Ne, pustili smo času čas. Temu pravimo normalna fluktuacija; ljudje odhajajo, nekateri v pokoj, drugi drugam. Pred tremi leti nas je bilo 672, zdaj nas je 523, pa nas je, za te surovine, ki jih s takšno težavo dobimo, še preveč. Iščemo možnosti za stransko proizvodnjo. Lahko bi na primer predelovali odpadno mast, ki je imamo kakih 1300 ton na leto, ponovno bi uvedli usnjeno konfekcijo itd. Nekaj bo treba ukreniti.«

(Kasnejša opomba avtorja: »O tem, kaj še nameravajo storiti, sem popisal še štiri strani svojega bloka, toda, kar je njihovo kasnejše pripovedovanje o novem načinu delitve osebnih dohodkov tako zelo zanimivo, sem te strani prečrtal.«)

PREJ INDIVIDUALNE, ZDAJ KOLEKTIVNE NORME.

Ne gre za uspeh posameznika na delovnem mestu, temveč za uspeh delovne skupine

Sodelujejo vsi prejšnji.

»Zakaj ste spremenili star način nagrajevanja? Kaj v njem ni bilo dobrega?«

NI VSE ZLATO KAR JE NOVO

Naš reporter je ondan obiskal njihovo podjetje in slehernega, s katerim je govoril, najprej vprašal: »Kaj je, tovariš, novega pri vas?«

Vsi so mu, kot bi se dogovorili, rekli: »Imamo nov pravilnik o delitvi osebnih dohodkov. Popolnoma nov. Velja komaj mesec dni.«

In reporter si je v beležnico zapisal: »Tovarna usnja, Vrhnika. Nov pravilnik o nagrajevanju. Ugotoviti, zakaj stari ni bil dober in kaj jim je nov dobrega prinesel?«

Potem se je pogovarjal v lužilnicah in strojilnicah, v barvarnah, dodelavi in v upravi — o vzrokih in posledicah novega načina nagrajevanja. Hkrati pa je prisluhnil še številnim pripovedim o tem, v kakšnih razmerah ta kolektiv živi in deluje.

Iz njegovih zapiskov povzemamo nekaj odstavkov.

Franc Bulc: Temeljil je na individualnih normah. Ljudje pa so goljufali. Pisali so, da so več naredili kot so v resnici. Če bi na osnovi teh podatkov ugotavljali, koliko smo naredili v podjetju, bi prekašali najvišjo storilnost na svetu.«

Jože Tršar: »Zato smo uveljavili kolektivne zadolžitve. Zdaj delimo osebne dohodke, ki temeljijo na proizvedenih količinah v sleherni izmed devetih proizvajalnih skupin. Vsaka ima svojo proizvodno zadolžitev. (Se pravi: kolektivno normo.) Hkrati z uveljavljanjem takšnega načina delitve smo odpravili tudi nesorazmerja med dohodki posameznikov in skupin. Ponekod so prej presegali normo tudi do 70 %, drugje komaj za 10 %. Bile so tudi precejšnje razlike med prejemki strokovnih in drugih delavcev na škodo prvih. Zdaj smo:

— ponovno določili norme (skupinske akorde), ki so za posameznike nekaj višje, kot so bile doslej, in sklenili, da jih nihče več ne more »striči« (predsednik sindikata: »Prej se je to večkrat dogajalo,«) razen takrat — kot je rečeno v novem pravilniku — če je akord posledica računske napake, če se spremeni tehnološki postopek, če dobimo nove stroje, uporabljamo druge surovine, in če je akord rezultat subjektivne ocene;

— povečali stalni del osebnega dohodka, ki ga dobi delavec na podlagi točk, ki mu pripadajo na delovno uro — tako smo izravnali prej omenjene razlike;

— s kolektivnimi zadolžitvami smo omogočili proizvajalcem, da ne vidijo samo svojega delovnega mesta, temveč tudi učinek skupine, v kateri delajo.«

(Kasnejša opomba avtorja: »Pripovedovali so mi, da je točka vredna dinar, če proizvedejo 100 % tistega, kar so sklenili; najnižji dohodek je 100 točk na uro, zdaj, ko so si število točk povečali. Medtem ko so prej presegali skupno delovno obveznost, ki je temeljila na individualni normi, za 20 in tudi 30 % na mesec, so v juniju letos — ko so prvič izračunali in delili dohodek po novem načinu — dosegli 102.35 %, kar je, po njihovem, normalno.«)

Franc Bulc: »Tako smo odpravili prejšnje anomalije.«

Jože Tršar: »To je dejanska slika naše proizvodnje in delovne storilnosti.«

KAJ PRAVIJO O NOVEM NAČINU NAGRAJEVANJA LJUDJE V OBRATIH?

Po kakšnem učinku nagrajujejo

Sodelujejo prejšnji in Venceslav Rudolf, delavec, predsednik mladine, Franc Kutnik, starejši delavec, ki se že vrsto let ukvarja s kolenjem ščetin, in njegov mojster.

Skoraj vse jame, v katerih namakajo kože, so prazne. Venceslav Rudolf v potu svojega obraza — dobesedno — z nekakšnim kamnom trga ščetine s kože.

»Kako pravite temu delu?«

»Kolenje ščetin.«

»Kaj vam je prinesel sedanji način nagrajevanja? Če zdaj narediš toliko kot prej, koliko dobiš? Toliko kot prej, več ali manj? Je nov način tak, da ti zagotavlja, da več dobiš, če več narediš?«

»Hm, veste, sem šele prišel na to delo, prej sem delal...«

»Tovariš Kutnik, vi delate v tem podjetju že več let in dolgo časa se ukvarjate s temle, kot pravite, kolenjem ščetin, ali bi mi lahko povedali...«

»Ja, dobim več.«

»Kako to?«

»Prej sem imel osnove 100 točk na uro, zdaj jih imam 140. Če to spremenite v dinarje...«

»Kaj pa norma?«

»Je večja. Pravkar sem slišal, da bi po novem morali ostružiti 92 kož. Prej smo jih 44 velikih, nekaj več manjših in tako naprej. Norma je prevelika. Je ne bomo naredili.«

»Kaj pa če je ne izpolnite? Denimo, da ostružite celo nekaj manj kož kot prej. Koliko zaslužite?«

»Še vedno več kot prej, saj je osnovna postavka večja.«

»Torej, če manj narediš, dobiš toliko kot prej ali celo več. Mogoče to velja za vas, ki ste že dolgo na tem delovnem mestu in imate visok stalni del dohodka, kaj pa drugi?«

»Zdaj, ko je skupna norma, si skupno delimo.«

»Delavec v vaši skupini torej dobi svoj stalni del, gibljivi del pa je odvisen od učinka skupine?«

»Ja, dobimo vsi enako.«

»Pa če nekdo naredi na primer, tretjino manj kot vi, koliko dobi?«

»Toliko kot jaz.«

(V razpravo poseže mojster).

»Lahko tudi manj. Če vidim, da slabo dela in da bi lahko bolje delal, mu lahko znižamo prejemke tudi za 15 %. Dobremu pa za toliko odstotkov zvišamo.«

»Kdo pa odloča o tem?«

»Jaz predlagam, odloča pa upravni odbor.«

»Toda na osnovi kakšnega računa? Koliko moraš narediti, da lahko dobiš več, za koliko odstotkov več?«

»Dober mojster pozna svoje ljudi in ve, koliko lahko kdo naredi.«

»Vaš sistem torej dopušča subjektivne ocene.«

»Dober mojster...«

(Franc Kutnik še ni povedal vsega. Še ne razume novega načina delitve. Zato vprašuje).

»Ja, kaj pa kvaliteta?«

(Skomignejo z rameni).

»Če nekdo pusti na koži preveč ščetin, kako mu to štejete?«

(Skomignejo z rameni).

»Vsi mečemo kože na isti kup. Kdo pa ve, katero sem ostružil jaz, katero on. Niti ne vedo, koliko sem jih ostružil jaz, koliko on. Vsak zase že ve...«

»Od individualnih norm ste se končno poslovili.«

(Oglasi se mojster).

»O, ja, evidentiramo jih, tako — zase...«

(Kasnejša pripomba avtorja: »Zakaj jih sploh evidentirajo? Tega jim nisem rekel, le mislil sem si, saj je v sistemu, po katerem človek s svojim delom sicer prispeva k učinku skupine, dobi pa toliko kot drugi, ne glede na to, koliko je naredil, pač vseeno, če mu kdo beleži individualni učinek).

NEKAJ BESED NAMESTO ZAKLJUČKA

Kje je pri vsem tem proizvajalec

Sodelujejo: Franc Pleskovič, mojster, oddelek struženje, vegetabil, Jože Tršar in vaš reporter

Stroji stružijo kože, in prah — drobci svinjskega usnja — ti sili v nosnice, v usta, pljuča.

Mojster Pleskovič pravi:

»Že 17 let delam v tej tovarni...«

»Poznate torej vse dosedanje načine nagrajevanja. V čem je nov boljši od drugih?«

»Ker podpira skupni interes.«

»Kako naj način, v katerem ni prostora za individualni interes, podpira skupni interes. Se vam ne zdi, da bi v okviru skupine, ki ima skupno delovno obveznost, **morali** deliti osebne dohodke po delu posameznika. Mar ne bi le tako združevali skupni interes z individualnim interesom?«

(Premišljuje, potem prikima).

»Bo držalo.«

»Koliko jih je doslej bilo, ki ste jim po tem, bi dejal, mojstrskem načinu predlaganja, dali večji ali manjši dohodek, kot so ga dobili vsi drugi vaši delavci, ki jih je več kot 500?«

»Kakih 20 jih je.«

»So to operacijo izvedli v skupini? Od kod denar? Je to stvar delovne skupine?«

(Pojasnjuje Jože Tršar).

»To je stvar centralnega sklada. Nekaj dobimo tako, da nekateri dobijo manj, kot naj bi dobili, drugo pa gre iz skupnega sklada. Ni prav? Ne! Veste tole je šele začetek. Skušali smo iti naprej. Bil pa je kratek rok. Samo mesec dni. V tem času smo storili to, kar smo. V okviru tega, kar zdaj imamo, bomo morali urediti takšno nagrajevanje posameznikov, da bo vsak dobival tudi po svojem delu. Ja, treba bo iti še naprej.«

»Res bo treba...«

Tako sem rekel, ne vem pa, če so s tem, kar so zdaj storili — v dobri veri, da bo novo boljše — glede spodbudnega načina nagrajevanja proizvajalca sploh že storili kakšen korak naprej.

JANEZ VOLJČ

REALIZIRANA ZAMISEL

IN POGLOBLJENO ZNANJE O SEDMI UMETNOSTI

Kamnik od 1. VII. do 10. VII. — na prvi pogled leži že malce za nami, pa vendar skušajmo si obnoviti en samcati takratni dogodek v majhnem mestu: filmski seminar za udeležence mariborskega in ljubljanskega okraja. Zakaj? Tri odgovore imamo. Najprej: ta seminar je bil edina realizirana zamisel, da bi od letos naprej prirejali začetniške seminarje, bodisi za režiserje-amaterje, organizatorje življenja v klubih, ali za filmsko vzgojno dejavnost okraji sami. Drugič se kamniški seminar, lahko bi dejali, v nekem smislu pravkar nadaljuje v republiškem merilu v Kopru. In slednjič — malce hudobno sicer — bi opozorili Kamničane, ali vsaj njihov občinski svet Svobod, da bi pač lahko bili pod ugodnimi pogoji poslali nanj kakega svojega udeleženca.

Udeležence kamniškega filmskega seminarja so izbrali občinski sveti Svobod in jih tudi sami financirali, medtem ko sta organizacija seminarja in stroški predavanj bremenili okrajna sveta Svobod iz Maribora in Ljubljane. In kot je videti, ni spodrsnilo ne pri izboru ne pri denarju in še manj v vsebini in uspehu seminarja.

Le-ta naj bi dal prvo potrebno osnovno znanje vsem tistim začetnikom, ki so se pripravljeni spoprijeti s filmsko vzgojo bodisi kot organizatorji tovrstnega izobraževanja ali pa kot njeni vsebinski vodje. Predavatelji na seminarju so zato skušali v grobih obrisih podati teorijo filma in prikazati, kar se da nadrobno, vse možne oblike filmske vzgoje: filmsko vzgojo v šolskem pouku, krožke, potujoče kinematografe, filmska gledališča, mali kino... Če torej vidimo, da je tičala ost seminarja na delu z občinstvom, je nujno, da si je seminar prizadeval vzbuditi v udeležencih samosvoj odnos in pravilen pristop k filmski vzgoji. Dopoldanske filmske projekcije, tri do štiriurne diskusije, ki so jim sledile v treh ločenih skupinah, predavanja ter razgovori v popoldanskem času z uglednimi slovenskimi filmskimi delavci, so skušali pri seminaristih sproščati samoiniciativnost, jih spodbujati k izmenjavi mnenj.

Zvenelo bi preveč optimistično, če bi zapisali, da je seminar v Kamniku vzgojil 23 filmskih organizatorjev in vzgojiteljev. Gotovo pa je pravilno, če začnemo pri ljudeh, ki so videli v svojem privatnem življenju toliko in toliko filmov, prav s »šolanjem«, ki jim bo na samem začetku pokazalo, kako in kje je treba iskati nadaljnjega znanja in kakor razumeti skupnost, v kateri delajo. Morebiti bi zato poimenovali letošnji kamniški filmski seminar kot vodič ali kažipot z opombami. In vodičev pač ni podcenjevati!

Obsežnejši in zahtevnejši pa je seveda peti republiški seminar v Kopru, ki ga je pripravila Zveza Svobod in prosvetnih društev Slovenije in ima prav letos značaj specializiranega seminarja. S programom in svojim učinkom pravzaprav že presega meje specifične dejavnosti samo Svobod in prosvetnih društev, postaja takorekoč že edini center ali oblika za resno pedagoško in umetniško poglobljeno filmsko vzgojo pedagogov, ki se lotevajo v šolah filmskega pouka, vodijo krožke...

Koprski seminar razpada na dva dela. Prvi, teoretični zaobsega osnove estetike umetnosti sploh in vzporedno estetiko filma. Praktični del pa skuša aplicirati teorijo na sodobno francosko-italijansko filmsko ustvarjalnost in pomeni tako hkrati tudi študij današnje kinematografije obeh dežel. Izbor ravno francoskega in italijanskega filma ni naključen. Metoda prehajanja iz sodobnega v preteklo se ni pokazala kot uspešna le zaradi razpoložljivih in razširjenih pripomočkov, marveč tudi zaradi prizadevnosti in angažiranosti ljudi v njihovem trenutnem življenju. Poleg tega je predavatelj na koprskem seminarju za osnove estetike, tovariš Duško Stojanović, profesor na Filmskem inštitutu v Beogradu in dramaturg Avala filma, zagovornik modernih pogledov vprašanj estetike.

Koprski seminar je letos svojo specializacijo takorekoč terjal. Stanje v Sloveniji je pokazalo, da si praksa filmsko vzgojne dejavnosti že lepo utira pot, da pa zdaj manjka tej praksi teoretska misel, teoretično znanje. Zato bodi odslej glavno vodilo koprskih seminarjev globlje spoznavanje filmske umetnosti, praksa pa, od metode dela, pouka — nadalje pristop podajanja in njegove oblike, sodijo v okrajne seminarje, predvsem pa v redne šole in na univerze.

Organizacija dela v Kopru je rodila nemalo zadovoljstva med predavatelji in udeleženci. Po dopoldanskih skupinskih predavanjih so se seminaristi razdelili v več skupin (dve skupini profesorjev in učiteljev in ena »klubašev«), katerim je »načeloval« najbolj aktiven filmski delavec katerega izmed slovenskih krajev ali že večkratni udeleženec seminarja. Te skupine so vsak dan po tri šolske ure ponavljale predavanja, v glavnem pa razpravljale o filmih, ki so jim jih prikazovali v okviru seminarskega programa. Izbor teh filmov je že sam po sebi zanimiv in ponuja široke možnosti za razgovor: vsebuje nekaj starejših filmov, potem takih, ki še niso popotovali po naših kinematografih, dva filma brez podnaslovov in en slab film.

Morda je vzbudila v Kopru največ začudenja projekcija slabega filma »Minuta za umor«. In morda je le malokaj tako točno zadelo svoj cilj. Seminaristi so film seveda enoglasno odklonili in proglasili za slab? Toda zakaj? Da pač nekaj odklonimo in označimo z besedico »slabo« — s tem še nismo povedali svojih stališč, ne podali razlage. In okrog »Minute za umor« se je bila prava bitka — bitka, kakršna lahko, kot je povedal tovariš Vitko Musek, rodi več spoznanja kot pet ur predavanj.

Izbor letošnjih koprskih seminaristov je morebiti skrbnejši kot v minulih letih. Takrat so pogosto prihajali ljudje, samo da so pač prišli, dogajalo se je, da so celo postavili pogoje: če bo seminar v Kopru, pojdem, sicer (če bo tam, kjer ni morja in sonca — op. pisca) ne pojdem. Smotrnejšemu izboru so botrovale finance. Okraji so udeležence financirali sami. Morda pa so bili kljub temu tu in tam le preveč pogumni, saj so poslali nekaj ljudi, ki se v domačem kraju sicer prizadevno ubadajo s filmsko vzgojo, ki pa za tokratni Koper, ki pač gradi že na nekih temeljih, še niso zreli.

V povprečju se je udeležilo seminarja vsaj 50 starih obiskovalcev iz prejšnjih let, po poklicu vzgojiteljev. Resnici na ljubo pa moramo povedati, da tudi filmski seminar v Kopru ni več, kot še nedavno, izključna domena naših šolnikov. Tokrat so se znašli v njem študentje, celo šolarji in sploh pisana vrsta poklicev.

In malo obrobna opazka: štirideset udeležencev, med njimi so prišli trije na svoje lastne stroške. Nihče jih ni povabil, nihče poslal. Pripeljali so se in zaprosili, če smejo ostati. Ni to več kot zgovoren dokaz o pomenu in vrednotenju vsakoletnega seminarja v Kopru?

ALA PEČE

Razglednica iz albuma Stara Ljubljana — Foto: MILAN ŠPAROVEC

ČEMU ZASTOJ V ŠTIPENDIRANJU?

Odstotek štipendistov na višjih in visokih šolah se je v minulem letu zmanjšal za 6,1%

LETOS MANJ ŠTIPENDIJ

Vse tako kaže, kot da bi zagorela rdeča luč na semaforju štipendiranja. Vsaj podatki, ki jih je posredoval Sekretariat SRS za raziskovalno delo in visoko šolstvo, potrjujejo upravičenost te domneve. V pravkar minulem šolskem letu so se namreč v primerjavi s prejšnjim zmanjšale štipendije na fakultetah in drugih visokih ter višjih šolah za 6.1 odstotka. In kot izpričujejo nekatere sicer še nepopolne analize, je podoben upad štipendiranja značilen tudi za tako imenovane šole druge stopnje in poklicne šole. Prav tu je že celo takorekoč tradicionalen: v primerjavi s šolskim letom 1960/61, ko je bilo število štipendistov na šolah druge stopnje in poklicnih šolah označeno z 19,1 % v primerjavi s celotnim številom dijakov in učencev je v naslednjem letu padlo že na 17,0 %. Letos pa — kot rečeno, o tem bodo analize šele izrekle dokončno sodbo — bo bržčas ta odstotek še nekoliko nižji.

Pa — ali ni nekoliko prezgoden ta STOP na semaforju štipendiranja? Sinhronizacija v tej napravi res nekoliko šepa. Sami sebi smo si že nekajkrat priznali — in tudi s številkami dokumentirali — da nas v gospodarstvu presneto baše kadrovski problem, da je perspektiva odvisna od strokovnjakov in da je teh že dolgo premalo ter da jih še dolgo ne bo zadosti, kaj šele preveč. Smotrno urejen sistem štipendiranja, načrtna štipendijska politika pa bi po vsej logiki morala biti eden izmed najbolj efektivnih načinov v reševanju kadrovskega problema.

Čemu potemtakem zastoj v štipendiranju? Pravzaprav — zakaj ta absurd. Absurd namreč v tem, da gospodarstvo vedno razglaša... novi kadri, novi strokovnjaki... hkrati pa vrata do štipendij vedno bolj zapiramo.

GLUHA UŠESA

Pojasnil za ta zastoj v štipendiranju je menda več. Predstavniki občinskih skladov pravijo, da je sredstev premalo in da je pritisk na sklade prevelik. V gospodarskih organizacijah spet pojasnjujejo, »da se je naraščanje štipendiranja ustavilo v zasičenosti s štipendisti«. Res? Ali je res tako malo občin in delovnih organizacij, ki bi takoj ne zaposlile vsaj nekaj inženirjev, tehnikov, ekonomistov, socialnega delavca, industrijskega psihologa? Precej jih je — a s pogojem — da bi ne bilo treba poseči v sklade.

Tako je bržčas veliko bolj odločilen vzrok kot vsi drugi, ki jih v gospodarstvu in v občinah navajajo, v tem, da si v večini primerov sami pri sebi mislijo: saj bodo strokovnjaki tako ali tako prišli, ker se pač nekje morajo zaposliti. Nerodnost te njihove logike pa je samo v tem, da strokovnjaki po navadi prav tja ne pridejo in skoraj nikoli — če že pridejo — tudi pravočasno. Zato je ta kadrovski problem tak circulus vitiosus.

Podatek, da občine in gospodarske organizacije zdaj štipendirajo že približno 80 % vseh štipendistov, je lahko na prvi videz kaj bahav, morda bi celo lahko rekli, da je v popolnem skladu s splošnimi ekonomskimi in družbenimi zakonitostmi našega razvoja. Po drugi strani pa si je spet treba priznati, da ta odstotek pove veliko premalo. S tem namreč še ni prav v ničemer rečeno, da gospodarska organizacija ali občina tudi s pomočjo štipendiranja načrtno in predvsem dovolj intenzivno rešuje svoj kadrovski problem. In samo za primer: sodobna organizacija proizvodnje priznava razmerje štirje tehniki ob enem inženirju, pri nas pa je to razmerje menda skoraj ena proti ena. In tudi v štipendijski politiki tako rekoč niti koraka k sodobnemu: gospodarske organizacije štipendirajo 1176 inženirjev in le 1757 tehnikov. K temu pa samo še podatek, da s tehniških šol 60, 70, na nekaterih šolah celo 80 in 90 % abiturientov odhaja na študij na univerzo.

NEIZKORIŠČENE MOŽNOSTI

Posploševati v vsem bi bilo v resnici malce tvegano. Za marsikatero delovno organizacijo in komuno velja, da so potrebe po štipendiranju večje kot pa so njihove materialne zmožnosti, marsikdaj je tudi res treba dati prednost investicijam v katera druga področja. Spet pa ni mogoče prezreti tega, da iz leta v leto ostajajo več stomilijonska sredstva povsem neizkoriščena, čeprav so bila plasirana za vzgojo in izobraževanje kadrov. Začeti gospodariti tudi s temi sredstvi pa bi bržčas pomenilo tudi za nekaj odstotkov večja sredstva za štipendiranje.

Sicer pa, ob štipendiranju bi morda kazalo razviti še kake druge oblike pomoči. V nekaterih sosednjih republikah, na primer v Srbiji, Bosni in Hercegovini, so že pred časom uveljavili ob štipendiranju tudi sistem kreditiranja. Tako se je na primer v SR Srbiji nateklo v sklad za kreditiranje 260,000.000 dinarjev. V sosedniji Hrvatski pa pripravljajo tak sklad kot samostojen republiški zavod, kateremu bi naj zagotovili z 0,5 % udeležbo v skupnih dohodkih republiškega proračuna stalen vir sredstev.

Tudi pri nas je že nekaj izkušenj, čeprav morda skromnih. Še skoraj trinajst let deluje v Ljubljani Sklad za posojila študentom višjih in visokih šol, sprva pod okriljem Sveta za kulturo in prosveto, kasneje pri univerzi. Zdaj pripravljajo tudi predlog, da bi ta sklad posloval za vse visokošolske zavode v Sloveniji in da naj bi se v ta namen povečala njegova glavnica na 50 milijonov dinarjev. Posojila bi bila brezobrestna, uporabnikom pa bi se zaračunavali samo dejanski stroški poslovanja. Ustanovitelji predlagajo, da naj bi uveljavili tudi možnost odpisa dela sposojenega zneska, odvisno pač od tega, kdaj in s kakšnim uspehom je kdo diplomiral, od njegove zaposlitve...

Ta predlog je vsekakor treba pozdraviti. Smotrno sestavljen sistem kreditiranja je namreč lahko v precejšno dopolnitev sistemu štipendiranja. Dosedanje izkušnje to potrjujejo. Ali pa ne bi bilo zato vredno ta predlog nekoliko razširiti? Omogočiti najemanje kreditov tudi mladini, ki se šola v poklicnih šolah, šolah druge stopnje, osnovati podobne sklade za kreditiranje tudi v posameznih komunah. In slednjič, ali ne bi lahko tudi gospodarske organizacije uveljavile ob štipendiranju načelo kreditiranja? Saj nekaj resda plahih poskusov naravnost spodbuja.

NE LE DENARNA POMOČ

Slej ko prej pa bo treba priznati, da je štipendiranje sestavni del kadrovske politike in ker je kadrovska politika sestavni del gospodarjenja, mora biti tudi štipendiranje gospodarjenje. To pa pomeni, da bo treba povsem jasno opredeliti v statutih delovnih organizacij interno politiko štipendiranja in jo uzakoniti v internih predpisih. Tako opredeljena vloga in pomen štipendiranja pa tudi bistveno spreminjata odnose med dajalcem štipendije in štipendistom. Čeprav še vedno materialna pomoč — a ne več tista laži-sociala, kot so danes še vedno marsikatere štipendije gospodarskih organizacij — temveč pogodben odnos med obema partnerjema, ki tudi vsakemu odmerja njegove pravice in dolžnosti.

To pa pomeni, da bo treba štipendistu zagotoviti ob materialni pomoči tudi v čimvečji možni meri strokovno pomoč, organizirati mu praktično izpopolnjevanje, jasno mu prikazati perspektivo v delovnem kolektivu, seznanjati ga že za časa študija z vsemi najpomembnejšimi ekonomskimi in družbenimi zakonitostmi v razvoju kolektiva... Vse to pa so tudi osnovni pogoji, da štipendist ne bo čakal samo tistega dne, ko bo formalno odslužil štipendijo in odšel, temveč bo od vsega začetka polnopravno in ustvarjalno posegal v prizadevanja kolektiva.

A kot rečeno, predvsem in najprej pa si bo treba priznati, da je štipendiranje eden izmed elementov gospodarjenja.

BOJAN SAMARIN

OCENE KRITIKE INFORMACIJE

BOLESTNO ŽIVLJENJE

DRAGOSLAV NIKOLIĆ-MICKI: JUDEŽ NI IZDAL BOGA

Cankarjeva založba v Ljubljani je pravkar razposlala v knjigarne novo knjigo svoje redne zbirke »Mozaik«, roman Dragoslava Nikolića-Mickija »Judež ni izdal boga«. Kot je že sam naslov na prvi pogled malce nenavaden, tako bi skorajda lahko rekli, da je nenavaden tudi tekst sam.

Malo je v jugoslovanskih književnostih del, zlasti še povojnih — če izvzamemo poizkuse psihološke osvetlitve NOB — ki bi se dosledno in s tako vztrajnostjo poglabljala v psiho svojih junakov in skušala razlagati čas, v katerem ti žive, povsem iz notranje perspektive nastopajočih oseb, kot opazimo to v Nikolićevem »Judežu«. Če gledamo torej na Nikolićevo delo kot na tovrstni redek primerek in ne spregledamo, da mu je vsaj pri grobi kompiziciji romana botrovalo romanoslovje, v katerem se začudo hitro in le na oko nelogično mešajo časi in kraji dogajanja, ne da bi postali nejasni, je njegov »Judež ni izdal boga« solidno, mestoma celo veliko delo.

Manj simpatičen je bolestni prizvok, ki ga imajo vse njegove osebe, malodane nezdravo vzdušje človeških razmer. Nikolić opisuje prezgodaj spolno dozorelega, obremenjenega Antonija od začetka vojne do nekako prvih let po njej in njegovo razmerje do na pol židovske družine, ki trepeta pred plinsko celico ter ljubicvzgojiteljic, ki se prodajajo za denar. Antonij stoji med vojno ob strani. Briga ga le lasten svet in cilj — dobiti ljubljeno dekle. Zato spletkari, celo ubija, pisatelj ga spretno razlaga, opravičuje in Antonij se nam smili in večinoma ga tudi razumemo. Huje je, da so vsi njegovi sopartnerji v igri prav tako bolestni in tu vera v Nikolića kot v spretnost njegovega opisa odpovesta. Res, ne vselej. Toda moč nekaterih razlag in risanja preplašene družine, ki nosi tisti za zunanji svet značilni pečat svoje rase, blagostanja, bedne in bleščeče pocestnice, življenje izdajalca, ki dela z okupatorjem, vse to vendarle ni tolikanj zaključno in jasno, da bi celotni vtis teksta zapustil v bralcu drugačen dojem od nezaupanja in dvoma.

Nikolićev »Judež« vsebuje vrsto zanimivih razlag življenja, neko temno filozofijo, ki ni stalna iz zraka in nam predstavlja zanimivega misleca pisatelja, ki brska za fasadami obrazov in dejanj in ki nam lahko, če pač sam ni preveč Antonij, še marsikaj pove.

Hans Hellmut Kirst: TOVARIŠI

21

»...ne brez tega, da bi pred tem iztirjal zadolžnico, ki jo je podpisala tvoja žena takrat, ko ti je ušla,« je neprizadeto pristavil Hirsch.

Kerze je izvlekel iz svojega suknjiča čekovno knjižico. »Tistih pet tisoč lahko nemudoma dobiš.«

Hirsch je odkimal. Na njegovi roki se je medlo svetlikal težak pečatni prstan. »Lahko obdržiš svojih pet tisoč mark. Zadolžnica mi je vredna več, kot pa denar.«

Obraz tovarnarja Kerzeja se še ni znebil rdečice, ko je v svečani dvorani sedel poleg dr. Giseniusa v prvo vrsto.

V njej so sedeli tudi minister za gospodarstvo s svojim državnim sekretarjem, predsednik vlade in višji vladni svetnik Bartosch, župan in prominentni mestni svetniki.

Medtem ko je direktor sejma otvarjal razstavo, se je Kerzejev pogled povsem nehote ustavil na višjem vladnem svetniku Bartoschu. Videl je vitkega, elegantnega, mlačnega gospoda srednjih let, s pravilno oblikovanim, odločnim in posmehljivo učinkujočim obrazom...

Ne, Karin se je morala zmotiti!

Za direktorjem je govoril župan in nato predsednik vlade.

»Zdaj pa pazi,« je Gisenius prišepnil svojemu prijatelju Kerzeju. »Govor je namreč sestavil naš Bartosch.«

Gisenius je dejal »naš« Bartosch, nekako tako, kot je običajno rekel »naša domovina«.

Vsakdanje besede so lepo smuknile mimo prisotnih: upravičeni ponos na edinstvene sposobnosti pri izgradnji... Delo plus energija plus pridnost so enaki uspehu... slavna dolžnost za v bodoče.

»...in za vse to, spoštovane moje dame in gospodje, smo dolžni hvalo zglednemu prizadevanju naših delavcev in podjetnikov...« Oči predsednika vlade so se ustavile na tovarnarju Kerzeju.

Slavnost se je zaključila z nemško himno.

Kerze, pred očmi mu je lebdel zvezni križec za zasluge, je z občutkom pomagal peti.

Stari tovariši so se zbrali v razstavnem oddelku tovarne STABILATOR.

Vsesplošno stiskanje rok, vsesplošno čestitanje Willyju Kerzeju. Vsakdo je opazil pogled predsednika vlade, vsakdo je videl Kerzeja, kako se je ob prvem ogledu razstave sprehajal ob ministru za gospodarstvo.

Besede hvale, veselje in priznanja so zvenele odkritosrčno... Kerze je tonil v občem odobravanju in je pomignil sekretarki, naj postavi na hladno še več steklenic penečega vina.

Ta hip se je pojavil tovariš Frammler. Njegovo dvainpol centa težko telo je tičalo v po meri sešitem okroglasto krojenem dolgem moškem suknjiču. Roža v gumbnici in snežno beli robček v naprsnem žepu sta dajala Frammlerjevi sicer tako svečani zunanjosti skoraj neresen videz. Čeprav mu je obkrožal obraz sijoči nasmeh, je vendar učinkoval, kot bi možakar pravkar nameraval izreči globoko sožalje. Toda takšen je bil vselej — zakaj Frammler je imel pogrebni zavod »Zemlja in ogenj«.

»Ljubi Kerze,« je goreče pričel Frammler, »dovoli, da ti izrazim svoje globoko občuteno... svoje prisrčne čestitke. Lahko mi verjameš, da je moja udeležba iz srca. In s seboj lahko poneseš...«

»Kam?« je vprašal Kerze. Že ga je bil nekaj zvrnil in žalostni spomini iz pre-

teklosti so brez pridržka privreli na dan: »Pa ne morda v grob? Za to je še čas.«

»Nikar se ne zanašaj! Smrt pride hitreje, kot si mislimo. In tvoj način življenja ni najbolj zdrav...«

»Konec z osmrtnico,« je vedro dejal Kerze. »Kaj boš pil?«

»Žitno žganje. Vendar iz kozarca za sekt. Gre več vanj in je tudi lepše za oko — končno je važen tudi tvoj družbeni ugled.«

Medtem ko je Frammler pozdravljal tudi ostale tovariše s podobno prisrčnostjo, se je prikazal tovariš Bennicken starejši, »prevozniški podjetnik«, lastnik avtobusne proge in nekaj taksijev. Bennicken je bil v svojem bistvu in je večno ostal pravi šofer z usnjenim jopičem, ovratno ruto in čepico.

Čokat, skorajda robat, kot gorila proti pritlikavcem, tako se je Bennicken približeval prisotnim. Če so mu podali roko, jo je na kratko in krepko stisnil, zraven pa se malce priklonil. Vzel je kozarec penečega vina, ki so mu ga ponudili in se postavil nekoliko ob stran.

»Zdaj smo zbrani malodane polnoštevilno,« je z zadovoljstvom ugotovil Schulz. Kot njihov nekdanji podoficir se je še vedno čutil v skupini najvišjega po činu. »Manjka samo še prijatelj Hirsch...«

»...ki si prav malo stri z naše družbe,« je jezno pripomnil Kerze.

»No,« se je pomirjajoče vtaknil vmes Gisenius, »gotovo je zadržan, zakaj svečano kosilo za častne goste sejma bo v hotelu ‚Tri krone'.«

»Seveda,« je pritrdil Bennicken, »naročeno mi je, naj ga opravičim.«

»No torej!« je rekel Gisenius.

»Naš Hirsch je kaj hitro zadržan.« Debeli Frammler se je odločil, da bo skrbel

za prisrčno vzdušje. »Včasih zaradi svečane pojedine in včasih zaradi deklet...«

»Drži,« je prikimal Bennicken.

»Po čem pa to sklepaš?«

»Taksi imam. Prevažam jih, dekleta.«

»Pa menda ja ne opoldne.«

Frammler je ljubil take pogovore — predstavljali so neko ravnovesje z njegovo pogrebniško službo. Spočetje in smrt sta bila njegova večna družabnika — kolikor več rojstev — toliko več odjemalcev.

Ko je višji vladni svetnik Bartosch stopil v razstavni oddelek, je bil Dr. Gisenius že odhitel na neki sestanek.

»Dobrodošli!« je vzkliknil Kerze. Natanko je pazil na stisk Bartoscheve roke. Stisk je bil na vsak način moški.

»Kakšno veselje!« je rekel Bartosch.

»Vesel sem jaz, gospod višji državni svetnik. Vaše posredovanje v tisti zadevi je pomenilo zame veliko...«

»Toda, prosim vas, gospod Kerze, to je vendarle malenkost! Vi veste, da čutim neko dolžnost do vas in vaše hiše. Skoraj bi lahko rekli: tu gre za svetovno nazorsko harmonijo, povezano z osebnimi simpatijami...«

Kerze se je ojunačil. »Gospod višji vladni svetnik, pridite vendar danes zvečer k nam na večerjo. Prav res bi bila moja hči in jaz zelo vesela.«

»V čast mi je,« je zatrdil Bartosch. Vzel je kozarec penečega vina, ki mu ga je ponudil Kerze, se rahlo priklonil in izpil. »Zdaj pa moram, na žalost, nadaljevati z ogledom.«

Kerze mu je sledil z očmi, kako je šel k naslednjemu oddelku: v hipermoderni temnomodri obleki s pretirano koničastimi čevlji in nad rahlo okroglastim obrazom valoviti lasje.

Gledal je za njim... njegovi zenici sta se širili.

Med razstavnimi oddelki, pod neko osvetljeno železno konstrukcijo je stal moški. Kerzeju se je zdelo, kot bi le-ta strmel vanj — z očmi, ki so ležale globoko v jamicah sivobledega obličja, to pa je bilo nagrbančeno kot od gladu ali mučnih misli.

Willy Kerze, pionir na področju plošč v gradbene namene, se je navadil, da so ljudje zijali vanj. Torej, najprej je tujca le površno zaznal. Bliskovito hitro ga je uvrstil v kategorijo vsakdanjih radovednežev.

Bartosch se je skril v soseščini. Kerze se je obrnil k tovarišem. To se pravi, hotel se je obrniti — vendar so njegove oči še enkrat obšle tujčev obraz.

V začetku povsem instinktivno — med tem ko je lovil neko daljno, že svetlikajočo, toda še povsem nejasno misel Njegov spomin se je pričel oglašati, kmalu vse bolj in bolj razločno.

Tega človeka... te sestradane oči... vse to je že moral nekoč videti... nekoč. nekje...

Samo kje?

Na ramenu je začutil neko roko. Debeli Frammler se mu je z rožo v gumbnici in v svojem po meri sešitem okroglasto krojenem dolgem moškem suknjiču smehljal naproti. »Willy, kaj pa je?«

«Ta možakar tam... človek, Frammler — saj si slišal tovariša Schulza zgodbico o strahovih: Schulz si domišlja, da je videl mrtvega Meinersa. Bojim se, da vendarle ni videl strahov...«

»Kaj naj to pomeni?«

»Tisti moški, ki neprestano strmi v nas...« Kerze je popotoval z očmi proti tujcu.

Toda tam ni bilo več nobenega človeka ki bi gledal vanj

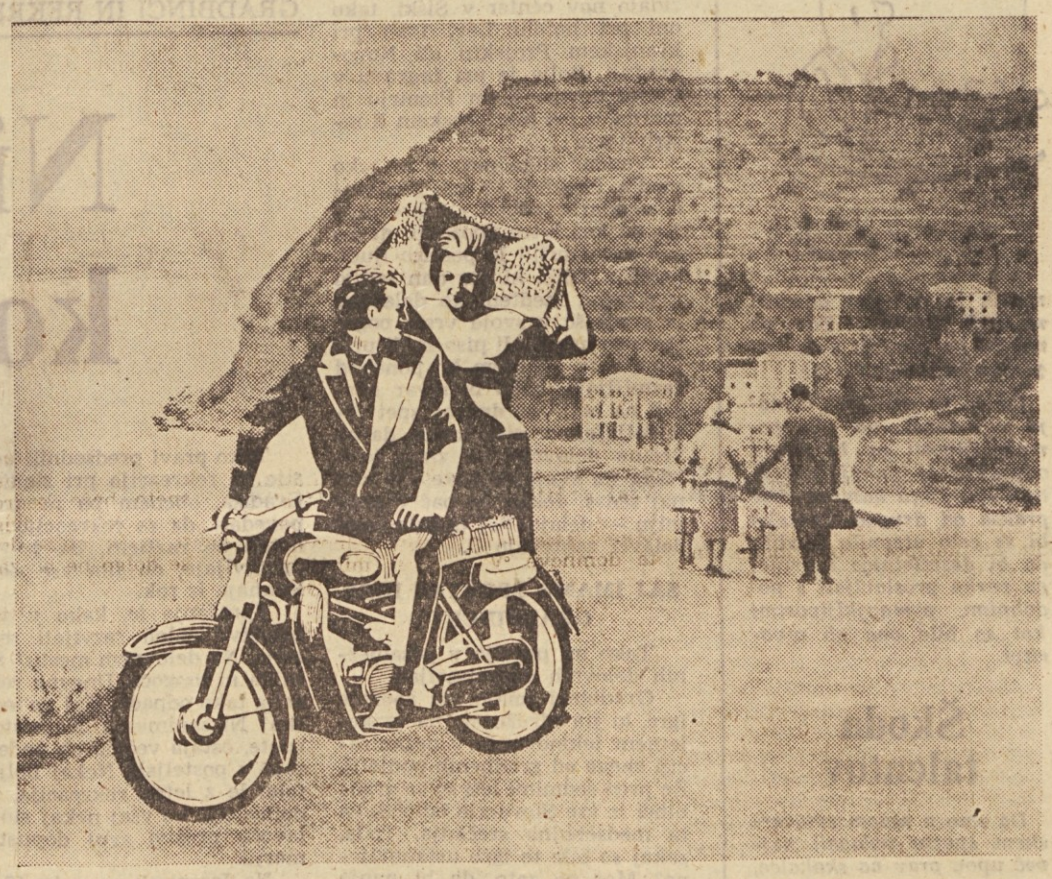

Mar ni prijeten takle izlet v dvoje? Zdaj, ko je TOMOSOV COLIBRI postal vozilo za dva, si še vi lahko privoščite tak užitek. Ne pozabite: tudi COLIBRI je ena tistih trdnih vezi, ki druži dva prijatelja!

TOVARNA MOTORNIH VOZIL TOMOS – KOPER

Kerze je priprl veke. Skoraj načrtno je jel preiskovati množico ljudi, ki je postajala po razstavišču, se drenjala v posamezne oddelke, zijala ali pa si ogledovala reči z resničnim zanimanjem — toda moža s sestradanimi očmi ni bilo nikjer.

»Frammler, odšel je,« je jecljal Kerze. »Frammler, prisegam, človek, ki je še pravkar stal tamle, je Michael Meiners.«

»Pa to sploh ni mogoče...«

Kar je še dejal, Kerze ni več slišal. Prerinil se je v množico in debeli Frammler je rinil za njim.

Pot sta si utirala med človeškimi telesi, ki so ju potiskala ob stran in tiščala nazaj, z nemirnimi, iskajočimi očmi sta iskala prostor. Vendar, človeka že ni bilo več — le osvetljena železna konstrukcija, pod katero je stal; in tjulenj, ki je vrtel kroglo, na kateri si lahko razbral napis:

ZAUPANJE ZA ZAUPANJE DAJ,
Z NEMŠKIM ŽELEZOM
HIŠE POSTAVLJAJ.

Kerze se je znašel sredi žarometa, ki je metal svetlobo na rotirajočo kroglo

In njegov obraz je bil videti sredi slepečih žarkov modrikast, kot posut z madeži in razpokan. Še zmeraj je s pogledi otipaval množico. Toda moža, ki ga je iskal, ni več našel: tistega Michaela Meinersa, o katerem so vsi menili, da je mrtev.

In njegova smrt je bila smrt, pri kateri je imel on — tovarnar Willy Kerze in kandidat za zvezni križec za zasluge kar soliden delež...

Pod visokimi okni je dremal pomladni večer. Z lesenim opažem obložen prostor male konferenčne sobe je bil preveč segret in tako so si trije izmed gospodov slekli suknjiče. Na lestvi gospodarskega čudeža so prilezli komaj do srednjega klina. Druga

trojica, nasproti tej prvi, se je vzpela že nekoliko više. Sedela je taka, kakršna je prestopila prag hotela »Tri krone«: v po meri ukrojenih oblekah in s čvrsto zategnjenimi kravatami. Niti med svojimi starimi tovariši se ni znala več sprostiti.

»Torej, prijatelji,« je preprosto in kot vselej s kratkimi rokavi pričel Schulz, »pa pričnimo«.

Glave so prikimale, kozarci so popotovali k ustnicam: Schulzev s pivom znamke »Kronen-Bier« in Willyja Kerzeja s trpkim Rheine-Bergen-Pils. Prevoznik Bennicken je v münchenski Bock zlil šilce danskega žitnega žganja, lastnik pogrebnega zavoda Frammler pa se je kot običajno držal z ledom ohlajenega višnjevca v kozarcu za vodo. Hotelski direktor Martin Hirsch si je izbral svetlordeče vino iz Anjouja. No ja, že kot navaden vojak se je razumel na dobre reči.

»Tovariši,« je dejal Dr. Konrad Gisenius in pogledal od moža k možu. »Kadar sem sredi naše resnične vztrajne in trdne druščine, me vselej prevzameta ponos in zadovoljstvo. Srečali smo se nekoč v težkih, toda nepozabnih časih. Do danes smo se vzgledno obdržali skupaj... Kar nam je resnično v čast!«

»In sem ter tja tudi v korist,« se je muzal Frammler.

»V moralnem smislu, gotovo!« Dr. Gisenius se je prizanesljivo smehljal. »Saj me razumete... Preden se lotimo nenavadnih reči, ki so nas prisilile, da smo se danes zbrali, bi hotel samo opozoriti na naše dobro, medsebojno tovarištvo.«

»Nenavadno, zares,« je menil Martin Hirsch. »Ne zgodi se vsak dan, da nekdo po petnajstih letih vstane iz groba povsem zdrav in čil.«

Pogledi so se prizadeto povesili in Schulz je rekel v tišino z globokim glasom: »Tovariši, besedo ima Kerze.«

Willy Kerze, lastnik tovarne STABILIZATOR, se je ojunačil.

»Vi veste, da nisem kaka plašna stara devica... To pa, kar vam moram povedati, je skrajno premisleka vredno. Vsekakor bi bilo najbolje, če se obrnem nate, dragi Schulz... Upam, da si še nisi premislil. Ti si vendar predvčerajšnjim zvečer videl na svoji bencinski črpalki nam vsem poznani obraz?«

»Če se nisem preveč zmotil...«

»Bojim se, da se nisi zmotil! Tovariši, vi že veste, koga je videl?«

»Meinersa!« Schulz je prav gotovo s težavo izrekel njegovo ime.

Bennicken je s pestjo udaril po mizi. »Pa saj je mrtev, mrtev kot kamen! Že včeraj sem povedal Schulzu — takrat sem ga videl na svoje lastne oči, kako je mrtev ležal na obronku gozda!«

»Toliko bolje,« je menil Schulz... »Če si tako siguren, je reč zame urejena.«

»Na žalost ni urejena,« je rekel Willy Kerze odločno kot potapljač, ki se pred globino ne sme obotavljati, pa naj že preži v njej morski pes.

»Stvar ni urejena ne zate ne zame in ne za nikogar izmed nas. Tudi jaz sem namreč videl Meinersa! Včeraj pri otvoritvi razstave gradbeništva. Stal je le nekaj metrov od mene. Napotil sem se proti njemu... toda komaj da me je ugledal, že se je obrnil in potem sem ga izgubil v gneči...« Slišalo se je, kako Kerze globoko diha. »Zato sem vas, tovariši, zaprosil, da pridete semkaj...«

»Živio,« je nazdravil Hirsch in dvignil kupico. »Na truplo, ki je indentificirano v vso natančnostjo!«

Pa nihče ni pil. Na obrazih sta se zrcalili groza in prepadenost.

Samo Schulz se je potolaženo smehljal predse. Torej se ni zmotil! Schulzi se navadno ne motijo! Že kot podoficir je veljal za dobrega opazovalca. »Vedel sem, kaj delam, ko sem Meinersu določil mladega Bennickena.«

»Kaj si storil?« je vprašal Dr. Gisenius in prisluhnil.

»Naročil sem mlademu Bennickenu: ne zgubi z oči moža, ki sedi zadaj v tvojem avtobusu.«

»In... mu je sledil?« je z zanimanjem vprašal Gisenius.

»Ne vem. Med tem so mi ja vtepli v glavo, da so se mi prikazali duhovi.«

Dr. Gisenius se ni niti za hip obotavljal. Obrnil se je k Bennicenu: »Kje je tvoj sin?«

»S taksijem stoji pred hotelom.«

Martin Hirsch je reagiral z običajno urnostjo. Dvignil je telefonsko slušalko in poklical vratarja: »Takoj pokličite Bennickena mlajšega. Čaka naj s taksijem pred hotelom.«

»Nesmisel, vse skupaj!« je brbljal Frammler.

»Ti lahko gotovo najmanj presodiš! Ko bi imel oči v glavi,« se je jezil Kerze, «bi ga bil videl tudi sam!«

»Če bi ga bil nagovoril, potem bi bilo vse skupaj mnogo bolj jasno,« je stokal Gisenius.

Hirsch se je nasmehnil: »Strahovi na žalost ne govorijo. Tudi na povelja ne ubogajo. Kot na primer: vojak Meiners, živ z groba nazaj v vrsto.«

»Hirsch,« je začel prodirljivo Gisenius, »videti je, da ti daljnosežnost zadeve očividno še nikakor ni prišla do zavesti.«

Malomarnost?

Stadion so gradili desetletje in pred dnevi bi ga morali odpreti. Svečano. Pa sta nesreča v Skopju in splošno žalovanje premaknila datum otvoritve za nekaj dni. Vendar, kakšna bi bila ta otvoritev, se vprašujejo Kranjčani? Saj je bilo tistega dne, ko naj bi otvorili športno igrišče, vse prej kot pripravljeno za to slovesnost. Teniških igrišč bi moralo biti šest, urejeno je bilo le eno. Da bi jih moralo biti šest, kažejo načrti in pa kupi ugaskov, ki jih niso uspeli poravnati. Velika tribuna za gledalce pri nogometnem igrišču še ni pokrita. Betonski nosilci nemo štrlijo v nebo in kažejo, da jim manjka kapa. Odkrili naj bi tudi spomenik padlim športnikom. Podstavek pa je bil na eni strani in kip na drugi. Če bi se kdo zadel obenj, potlej bi od kipa bržkone ne ostalo veliko. Podprt je bil le z dvema deščicama. Takih in podobnih primerov pa je bilo videti še obilo.

— Pa kakšna naj bi bila to otvoritev... Še dobro, da so jo preložili...

Kranjčani so dolga desetletja čakali na svoj športni park, slikali so si ga v

mislih in o njem govorili na vseh mestih... Zdaj pa naj bi ga otvorili s takimi pomanjkljivostmi...

Če že ne drugega, obstaja nevarnost, da teh pomanjkljivosti ne bi uspeli odpraviti še nekaj naslednjih let. Tako namreč kaže praksa od drugod. In tako bi se celo utegnilo zgoditi, da bi desetletnico športnega parka proslavljali s podobnimi pomanjkljivostmi kot so bile one ob otvoritvi.

Škoda talentov

Da smo v našem smučarskem športu polagali največ upov prav na skakalce, o tem menda ne kaže izgubljati besed. Že, res, da smo bili prenekaterikrat razočarani, a naše zaupanje v mlade skakalce se ni docela omajalo. Vedno smo namreč rekli — no, če ni bilo letos, bo pa prihodnje leto. Saj so fantje še mladi.

In kako bo letos?

Sicer nisem prerok, a po tem, kako se nekateri pripravljajo (predvsem tisti, ki so največ obetali) kaže, da bo letos še manj veselja kot ga je bilo preteklo le-

to. Le nekaj mladincev in Pečar se spuščajo po umetni skakalnici na Mostecu. Nekaj jih je šlo k vojakom, nekateri (med njimi tudi Jemc) pa vso stvar jemljejo tako neresno, kot da bi hoteli s skakalnim športom prenehati že jutri. In to sedaj, ko so kot skakalci v najlepših letih. Z eno besedo — škoda talentov.

In še — ne pozabimo, da letos tečejo priprave za olimpijsko leto!

ŠILO

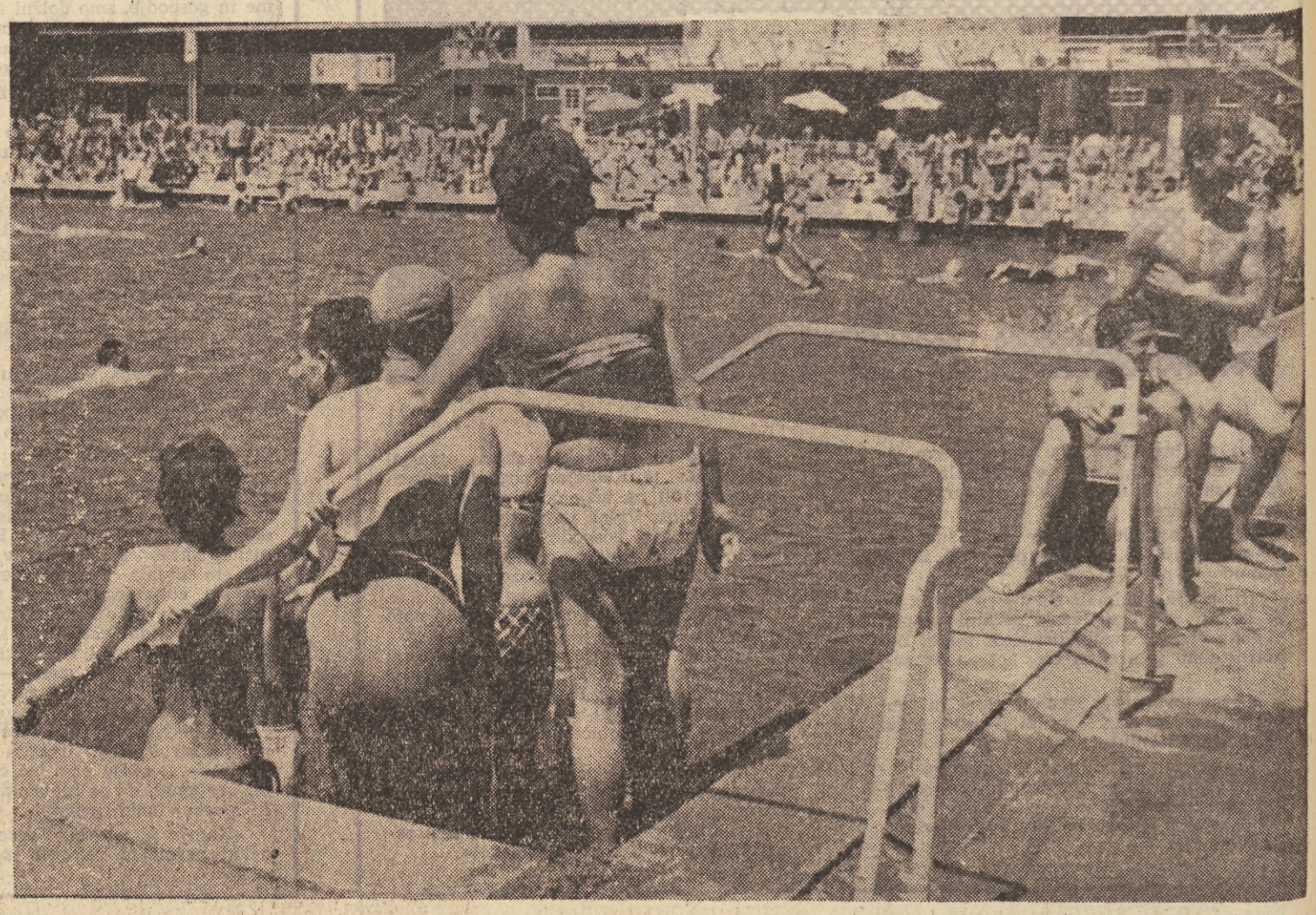

Sredi poletja na Mariborskem otoku...

GRADBINCI IN REKREACIJA

Nič dlje kot na začetku

Oprosti, kaj je to rekreacija?

Če imamo komisijo za rekreacijo? Nimamo je.

Za moto sem pripisal dva stavka, ki terjata pojasnilo. Pravzaprav jih razumem. Koga...? Gradbince. Težko je z njimi govoriti o rekreaciji. Težko o tisti, ki naj bi jo imeli v času odmora med delom in gotovo še teže o tisti, ki naj bi jo organizirali v prostem času... Težko zaradi tega, ker gradbinci ne poznajo prostega časa v takoimenovani gradbeni sezoni. Delajo osem ur in potlej popoldne še pet ali šest. Kdo bi se oziral na predpise o nadurnem delu, če pa so potrebe. In po vsem tem tistim, ki so delali na dan dvanajst ali trinajst ur, ne preostane drugega kot da po končanem delu ležejo. Kdo bi zdaj mislil še na neko rekreacijo, na sprostitev. Kaj pa nedelja? Takrat se bo treba naspati, **spočiti** za naslednji teden, ki bo prav tako naporen kot je bil tisti pred njim.

»Sicer pa,« mi pojasnjuje inženir pri kranjskem Projektu, »saj naši delavci niso prišli na sezonsko delo zaradi tega, da bi karkoli počenjali. Delajo... Zdaj, ko je sezona, nekaj manj kot dva šihta. Sami to terjajo. Hočejo zaslužiti...«

Naj zdaj to misel navežem na začetek. Težko je z gradbinci govoriti o rekreaciji, ker jim je ta beseda večkrat prava neznanka. O tem se lahko prepričaš, če greš na gradbišče med delavce in jih povprašaš: kako je pri njih razvita rekreacija, kdo skrbi zanjo? In delavci molče. Tako na gradbišču kranjskega Gradisa, tako delavci pri Obnovi, ki zidajo nov center v Šiški, tako oni pri hotelu Lev, tako pri kranjskem Projektu ali Novogradnji. Bolje je pri Ingradu v Celju, novomeškem Pionirju in morda še pri mariborskem Konstruktorju...

Vendar slika povsod ni tako medla. Ponekod so tudi gradbinci vendarle pričeli z rekreacijo. So pa kaj hitro spoznali, da so zanjo navdušili le peščico ljudi, peščico tistih, ki čez dan sedijo v pisarni, medtem ko delavcev iz gradbišč v svoje vrste pogosto niso uspeli ali niso znali pritegniti. In, medtem ko ponekod razmišljajo, kako bi stvar obrnili na bolje, se drugod spet zadovoljujejo z miselnostjo, da bo večina delavcev na zimo tako odšla na svoje domove. In zato naj sedaj, dokler so pač v podjetju — delajo. Saj to celo sami delavci zahtevajo...

SAJ IMAMO ŠPORTNE IGRE GRADBINCEV

Tako mi pravijo v posameznih delovnih organizacijah.

Gradbinci imajo res športne igre, ki jih združujejo na vsakoletnem tekmovanju v organizaciji enega od gradbenih podjetij. Že pred sedmimi leti so se gradbinci iz vse Slovenije odločili za ta medsebojna srečanja. Toda, zakaj so bile te igre ustanovljene? Mar ne zato, da bi nanje vsako leto prišli le najboljši, ki bi jih izločila posamezna množična tekmovanja po posameznih delovnih organizacijah?

No, žal pogosto temu ni tako. Na taka tekmovanja čedalje pogosteje odhajajo kar tisti, ki bodo popoldan v pisarni svoje delo lahko nadoknadili. Oni pa, ki s težkimi »matarkami« hite po majavih odrih, ki se jim krivijo hrbti in trpi hrbtenica — navadno ostajajo ob strani. Seveda so tu tudi svetle točke: Ingrad, Konstruktor, nekatere enote Gradisa... a kot celota je stvar vendarle taka, kot sem jo opisal.

Tu bi morale komisije za rekreacijo, ki delajo v sklopu sindikata, seveda veliko več napraviti. In to kljub temu, da se večina temu upira, ker ji ni mogoče vzbuditi zanimanja za kakršno koli sprostitev, ker večino zanima le zaslužek, kot mi na upravah posameznih gradbišč radi povedo.

ŠPORTNI DAN PRI GRADISU

Tako pravijo dnevu, ko se srečajo športniki vseh Gradisovih enot na vsakoletnem tekmovanju. Letos se bodo zbrali 17. avgusta na Jesenicah in določili, kateri najboljši bodo potlej Gradis predstavljali na slovenskem prvenstvu gradbincev.

»Vse lepo,« pravi predsednik komisije za rekreacijo pri upravi podjetja, »toda vprašanje je, kakšne zastopnike bodo poslale na to tekmovanje nekatere naše enote. Bodo svoje predstavnike izbrale na podlagi poprejšnjega izbirnega tekmovanja njihove enote ali pa jih bodo kar administrativno določili? Upoštevati moramo, da je zdaj v teku gradbena sezona in vsak dan je vražje dragocen. Tako ponekod ne bodo imeli časa pripraviti svoje tekmovanje, drugod spet ne bo zanimanja...«

Tako pravi predsednik komisije za rekreacijo pri sindikatu Gradisa, obenem pa ne pozabi povedati, da so rekreacijo sicer hoteli že, razširiti, da pa zdaj ugotavljajo, da jim vse skupaj le uhaja iz rok.

Vprašanje je, kako v gradbeništvu sploh razvijati rekreacijo. Na delovnem mestu? Skorajda ni mogoče. Dnevna rekreacija tako odpade. Kaj pa tedenska? Ni zanimanja. Namesto na izlete, ostaja večina ob nedeljah raje v posteljah. Nekaj bolje je tako le z letno rekreacijo, med dopustom, ko vsaj nekaj sto delavcev preživi svoj dopust ob morju.

Na Jesenicah pa se bo 17. avgusta vendarle zbralo nekaj nad 400 športnikov in 60 jih bo potlej odšlo na glavno prvenstvo gradbincev. Zanimivo bi bilo pogledati, koliko bo med nastopajočimi tistih, ki so prišli, da ne rečem, naravnost z zidarskega odra in koliko bo na tekmovanju tehničnega kadra. Da bo prvih kaj malo? Bore malo, mi odgovarjajo.

Pa zakaj to?

Poglejmo si spet primer Gradisa. V delovni organizaciji je trenutno zaposlenih nekaj nad 5300 delavcev, ki so raztreseni širom po Sloveniji. Od te skupne številke jih bo na zimo ostalo le 2000, od tega 1400 zaposlenih — samo tehničnega kadra, ki je v podjetju že leta in leta. Ostali pa bodo odšli in prihodnje leto se večina ne bo vrnila. In ker v podjetju to vedo, se posamezniki v teh mesecih gradbene sezone ne skušajo približati, ker se jim to pogosto ne zdi potrebno...

KOMISIJE PA NIMAMO!

Medtem ko imajo pri večjih gradbenih podjetjih komisije za rekreacijo, ki delajo v sklopu sindikata, pa v manjših kolektivih pogosto nimajo niti tega. Zato sta tudi oddih in rekreacija v večini primerov še vedno na začetku.

● Pri kranjskem Projektu mi predsednik upravnega odbora pove, da rekreacije nimajo razvite, ker je v dani situaciji to, če že ne nemogoče, pa vsaj zelo težko izvedljivo. Delo priganja, tako da na nekatere stvari ne uspejo misliti, čeprav vedo, da bi bilo to potrebno.

● Pri Novogradnji, ki združuje manjša gradbena podjetja iz Kranja, Tržiča, Kamnika in Portoroža, mi predsednica sindikalne podružnice za Kranj — Ivica Bumbar odgovarja približno tako kot sogovornik iz Projekta. Pri njih, kolikor je šport kaj razvit, velja to le za strelstvo, sedaj pa gradijo še nogometno igrišče... To je tudi vse.

● Pri Gradbincu v Novi Gorici so sicer precej povečali skrb za svojega delavca. Zgradili so lastni samski dom in tako bodo povsem skušali odpraviti fluktuacijo. Za boljšo vsesplošno vzdržljivost delavca pa niso napravili kaj omembe vrednega.

● Pri Ingradu v Celju imajo svoje športno društvo, kjer so včlanjeni delavci istoimenega podjetja.

● Pri Konstruktorju v Mariboru so odprli pri ambulanti poseben oddelek, ki odkriva poklicne bolezni in skuša pri odstranitvi le-teh pomagati...

● Itd.

Tako je z gradbenimi podjetji po Sloveniji. Vsako leto se zbero na svojih športnih igrah in to je za večino kolektivov tudi vsa rekreacija. Potrebovali pa bi veliko več. Če bi bilo sploh kje treba (in ker je treba) razviti rekreacijo, to v največji meri velja prav za gradbince, ki opravljajo svoje enolično in težaško delo, tako danes kot jutri, tako tedne in leta... Zaradi enostranosti dela jih veliko dobi poklicne bolezni in jih večina niti ne skuša omiliti...

Ne, zakaj bi ponavljal tolikokrat izgovorjene besede.

Iz suhih priporočil bi bilo treba preiti h konkretni akciji. Bržkone ne bi bilo odveč, da bi se nad temi problemi kdaj pa kdaj zamislili tudi aktivi komunistov in člani sindikalnih podružnic po gradbenih kolektivih.

JANEZ GOVC

...in na obali Istre

Ob delavskih športnih igrah v Postojni

Športne igre delovnih kolektivov iz Postojne še potekajo. Pred leti je dal pobudo zanje občinski sindikalni svet, danes pa so postale že tradicionalne in močno priljubljene. Seveda je osnovni namen športnih iger množičnost, vendar ne moremo zameriti tekmovalcem, da se v tovariški in dostojni športni borbi borijo za čim boljše rezultate.

Doslej poznamo sledeče zmagovalce v posameznih panogah:

1. **odbojka — moški:** 1. LIV Postojna, 2. Kmetijska zadruga, 3. Vojne ustanove;
2. **odbojka — ženske:** 1. ŽTP, 2. Banka Postojna, 3. Splošno trgovsko podjetje Postojna;
3. **streljanje z zračno puško:** 1. Kmetijska zadruga Postojna, 2. LIV Postojna, 3. Gozdno gospodarstvo Postojna;
4. **vleka vrvi:** 1. Kmetijska zadruga Postojna, 2. Splošno trg. podjetje Postojna, 3. Javor Prestranek;
5. **balinanje:** 1. Javor Postojna, 2. ŽTP Postojna, 3. Splošno trg. podjetje Postojna.

V najbolj priljubljeni disciplini, balinanju, je nastopilo 42 ekip. Največ ekip so prijavile naslednje delovne organizacije: Splošno trgovsko podjetje 6 ekip, železničarji 4, kmetijska zadruga 3 itd.

Največ zanimanja je vzbudila prav ta športna panoga. Vsa tekmovanja v balinanju so bila na igrišču balinarskega društva »Sovič« Postojna, kar pa ni bila najboljša rešitev, saj so se predtekmovanja preveč zavlekla. V bodoče naj bi uporabljali oboje igrišč v Postojni, da ne bodo tekmovalci po nepotrebnem izgubljali čas.

Organizacija na splošno ni bila najboljša. Nikoli ni bilo jasno razvidno, kdo nastopa za posamezno delovno organizacijo, oziroma za posamezno ekipo. Videli smo primere, ko so posamezniki izpadali že v predtekmovanju, pa so potlej vseeno nastopali v najboljših ekipah v finalnem tekmovanju.

E. PROGAR

4. komuna KRANJ

1. komuna VELENJE
2. komuna IDRIJA
3. komuna JESENICE

Komuna Kranj praznuje

Velik napredek na vseh področjih gospodarstva in družbenega življenja v občini – Industrija modernizira svoje proizvodne obrate in se usposablja za uspešnejše obvladanje notranjega trga ter za še bolj učinkovit prodor na zunanja tržišča. Tako »Iskra« gradi v Kranju novo tovarno za telefonijo, IBI je z avtomatizacijo tkalnice in povečanjem predilniških kapacitet postala specializirana tovarna za proizvodnjo gradlja v Evropi, »Tekstilindus« je že izvršil številne rekonstrukcije v predilnici in tkalnici, še nadalje pa zamenjuje stare tkalne stroje s sodobnimi avtomati – »Sava« pa leta 1965 po končani rekonstrukciji na Gašteju postala pomembna tovarna tehničnih gumijastih izdelkov v Evropi – Čedalje večji vzpon doživlja tudi obrt kot spremljevalka in dopolnjevalka industrijske proizvodnje – Trgovina s koncentriranimi sredstvi v združenih podjetjih obnavlja lokale in nabavlja sodobno opremo – V korak z njo gre gostinstvo – Tudi v družbenem življenju je opaziti mlado vrenje – Na občinski praznik so v Kranju slovesno izročili svojemu namenu novi športni stadion – Dokaz o napredku gospodarstva v občini je tudi Gorenjski sejem s širokim in bogatim asortimentom razstavljenega potrošnega blaga – Zlasti si velja ogledati pločevinasto garažo KOP Kranj za fička, ki stane manj kot 100 tisoč dinarjev – Na svidenje torej v Kranju, na Gorenjskem sejmu!

Občina Kranj se uvršča med zelo razvite komune Jugoslavije. Šteje 49.000 prebivalcev, 19.600 zaposlenih, meri 452,8 kvadratnih kilometrov in je močno industrijsko središče. Najbolj razvite in najpomembnejše so tekstilna industrija, elektrotehnična in finomehanična, gumarska ter čevljarska industrija. *Zato je tudi razumljivo, da je bil delovni kolektiv tovarne gumijevih izdelkov Sava med prvimi v Sloveniji, ki je leta 1950 prevzel proizvajalna sredstva v svoje upravljanje, in da so bili prav v občini Kranj leta 1955 postavljeni temelji novega komunalnega sistema.*

Za povojno obdobje je značilna intenzivna industrializacija, kar je povzročilo usmeritev vse delovne sile v industrijo. Rezultat tega procesa je, da je sedaj v občini le še 13,2 % kmečkega prebivalstva. Porast aktivnega prebivalstva izven kmetijstva je narekoval tudi večje napore v stanovanjski gradnji. Tako je bilo v zadnjih petih letih zgrajenih letno 200 do 300 stanovanj. Razen tega pa je bilo treba zadovoljiti potrebe občanov tudi na drugih področjih družbenega življenja: zdravstva, socialnega varstva, šolstva, kulture in prosvete.

Gospodarsko najmočnejša je v občini tekstilna industrija, ki ima že štiridesetletno tradicijo. Prve tekstilne tovarne so bile namreč ustanovljene v Kranju kmalu po prvi svetovni vojni, nakar so se postopno razvijale, dokler se niso po osvoboditvi združile v enotna, gospodarsko sposobna podjetja. Danes obstajata dve močni podjetji: »Tekstilindus« in IBI Kranj. V tej panogi je zaposlenih 3725 delavcev, ki ustvarijo 20,7 % nacionalnega dohodka občine. Nadaljnja rekonstrukcija in avtomatizacija te industrije bo zagotovila njeno širše vključevanje v zunanja tržišča.

Čeprav najmlajša, se je elektrotehnična in finomehanična industrija v kratkem razdobju po osvoboditvi uspešno uveljavila na domačem in zunanjem trgu. Tovarna »Iskra« danes zaposluje več ko 3400 delavcev, v narodnem dohodku občine pa je udeležena v nekoliko manjšem odstotku kot tekstilna industrija. V procesu sodobne integracije je podjetje preraslo okvire občine in sedaj združuje več tovarn in obratov v okviru SRS in celo izven SR Slovenije, skratka vso elektrotehnično industrijo SR Slovenije. Tovarna proizvaja električne merilne naprave, telefonske aparate in centrale, kinoprojektorje, vrtalne stroje, avtoelektrično opremo, selenske usmernike itd., pomembno vlogo pa odigrava na področ- avtomatizacije in elektronike. Pomembna je ugotovitev, da bo tovarna s predvidenim povečanim izvozom v celoti krila uvoz reprodukcijskega materiala.

Prelomnica za tovarno gumijevih izdelkov »Sava« Kranj je bilo leto 1958, ko je začel delovni kolektiv s široko rekonstrukcijo podjetja. To je omogočilo specializacijo v proizvodnji pnevmatike in proizvodnjo gumastega tehničnega blaga. S svojimi izdelki se je podjetje uveljavilo tudi na mednarodnem trgu in iz leta v leto povečuje izvoz. Zavidljivi uspehi delovnega kolektiva pa so tudi rezultat sodobne organizacije dela in sistematičnega izobraževanja zaposlenih.

Tako na notranjem kot na zunanjem trgu se je uveljavila industrija obutve »Planika« Kranj, predvsem z lahko obutvijo z gumijastimi podplati ter vulkanizirano obutvijo. Nič manjšega pomena so tudi manjše delovne organizacije, kot lesna, kovinska, kemična industrija in industrija gradbenega materiala, ki zaokrožujejo gospodarsko celovitost Kranja.

Družbena kmetijska proizvodnja je v zadnjih letih pokazala vidne uspehe. Razlog za to je specializacija proizvodnje in povečanje kmetijskih površin v družbeni lasti. Osrednje mesto zavzema Kmetijsko gospodarstvo Kranj, ki postaja vse bolj nosilec modernega kmetijstva in s tem gospodarskega uspeha. Zato pa ima tudi ekonomske pogoje za nadaljnjo razširitev kmetijskih površin in za povečano proizvodnjo. V letošnjem letu gradi farmo za 10.000 bekonov, mlečne farme itd.

Kranj sodi tudi med turistične kraje. Tako za domače izletnike kot za tuje turiste je nekaj zanimivosti, ki si jih je vredno ogledati. Posebno zanimiv je stari del mesta z ostanki srednjeveškega obzidja z gradom in srednjeveškimi stavbami. Mestni muzej, najstarejša gimnazija v Sloveniji in spomenika pesnikoma Francetu Prešernu in Simonu Jenku, omogočajo obiskovalcem vpogled v kulturno zgodovino mesta. Nepozaben je tudi pogled na skulpture Spomenika revolucije kiparja Dolinarja. Prijetne izletne točke so Šmarjetna gora pri Kranju, Besnica, Preddvor z umetnim jezerom Črnava, Jezersko in pa Krvavec z znano gorsko žičnico.

Pomemben napredek je bil dosežen v občini tudi na področju družbenih služb. V teh službah se je namreč dokončno uveljavilo družbeno samoupravljanje, razen tega pa so se vlagala znatna sredstva v osnovno dejavnost in investicije. Za industrijski Kranj je seveda najpomembnejše, da sta se najbolj razvila zdravstvo in šolstvo, kar neposredno zagotavlja nemoten potek proizvodnje. Tako pride sedaj na enega zdravnika splošne prakse 2018 občanov, na enega zobnega terapevta pa 2549. Velika sredstva so bila vložena v izgradnjo sodobnih zdravstvenih objektov, in sicer: zdravstveni dom, zdravstveno ambulanto, zdravstvene postaje Preddvor, Cerklje in Jezersko, specialno bolnišnico za očesno TBC Jezersko, reševalno postajo in v še nedograjeno bolnišnico za ginekologijo in porodništvo ter lekarno. V večjih podjetjih so bile ustanovljene obratne ambulante, ki niso samo približale zdravstvenih storitev delovnim ljudem, ampak so s svojo dejavnostjo ugodno vplivale na povečano proizvodnjo.

Posebno pereče je bilo vprašanje šolskih prostorov. Zato sta bili v mestu zgrajeni dve moderni šoli »Lucijan Seljak« v Stražišču in »Stane Žagar« na Planini, tako šolo pa zidajo tudi v Šenčurju. Zaradi potreb gospodarstva se je zelo razvilo strokovno šolstvo: najpomembnejši je vsekakor tekstilni šolski center, ki vzgaja strokovne delavce za vso državo. Perspektive imajo tudi srednja tehnična šola in šole raznih obrtnih strok.

Živahna v občini je tudi kulturno-prosvetna dejavnost. S svojim pestrim sporedom se je uveljavilo Prešernovo gledališče, razširila se je knjižničarska dejavnost, Mestni muzej organizira privlačne razstave, visoko stopnjo je dosegla tudi glasbena vzgoja. Mesto bo veliko pridobilo z dograditvijo centralnega športnega stadiona in zimskega kopališča. To bo omogočilo množičnost v športu in večje športne uspehe.

Ta bežen pregled gospodarske in družbene dejavnosti opozarja na veliko dinamiko razvoja občine in na bodoče uspehe. Kakor je bil delovni človek v Kranju nosilec ene največjih tekstilnih stavk v predvojni Jugoslaviji, neizprosen borec zoper okupatorja, med prvimi, ki je prevzel v upravljanje svoja podjetja in bil nosilec nove komunalne samouprave, tako bo tudi v prihodnosti izpolnil se naloge, ki mu jih nalaga družba.

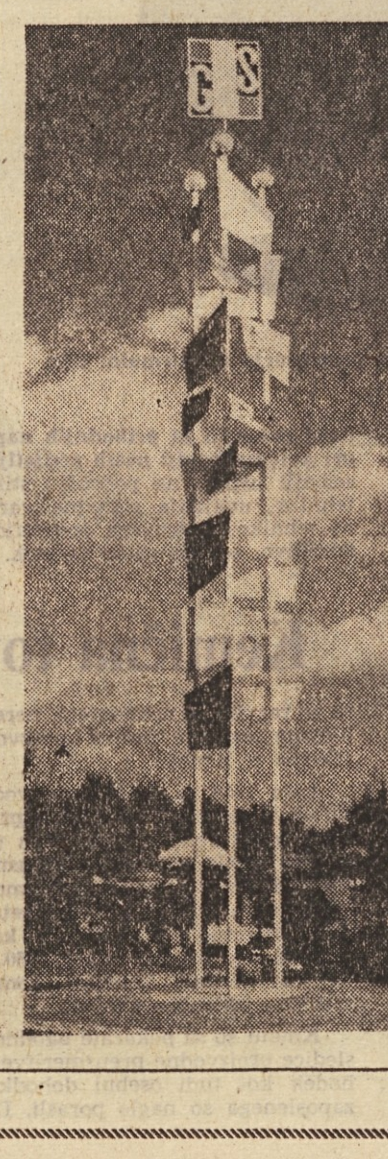

Trinajsta repriza Gorenjskega sejma

Pobudo za organiziranje razstave lokalne industrije in obrti na Gorenjskem sta dala nekdanja obrtna zbornica in poverjeništvo za industrijo in obrt pri Občinskem ljudskem odboru Kranj. Tako je bila leta 1951 prva tovrstna razstava v Kranju, na kateri je sodelovalo nad 90 razstavljavcev in si jo je ogledalo 16.000 obiskovalcev.

Obrtno zbornico je začetni uspeh spodbudil, da je tudi naslednje, 1952. leto organizirala podobno prireditev, vendar že z nazivom »Gospodarska razstava Gorenjske«. Število razstavljavcev je naraslo na 124, obiskovalcev pa je bilo 24.000.

Sedanji naziv »Gorenjski sejem« je prireditev dobila 1953. leta, ko je že postalo očitno, da presega lokalne okvire in si kot sejem blaga široke potrošnje že pridobiva sloves zlasti med proizvajalci vse Slovenije in tudi iz drugih republik.

Iz kronike »Gorenjskega sejma« velja kot eno najuspešnejših omeniti 10. jubilejno prireditev z doslej največjem obsegom razstavnih površin, 2500 m², 233 razstavljavci in 91.317 obiskovalci. Razstavljavci so na tem sejmu dosegli 342.7 milijona prometa na drobno in sklenili za nad 1.3 milijarde dinarjev pogodb. Zaradi čedalje večjega števila industrijskih razstavljavcev se je prihodnja leta udeležba podjetij na »Gorenjskem sejmu« sicer zmanjšala — leta 1962 je sodelovalo 141 razstavljavcev — popestril pa se je asortiment razstavljenega blaga in se povečalo število obiskovalcev na nad 108 tisoč.

Za letošnji, 13. sejem, ki bo od 2. do 13. avgusta v Kranju, je doslej prijavilo udeležbo 155 razstavljavcev. Na letošnjem sejmu bodo tudi tri specializirane prireditve, urbanistična in turistična razstava ter razstava zavarovalstva na Gorenjskem.

Spričo dosedanjega uspešnega delovanja in presenetljivo nagle rasti »Gorenjskega sejma« postaja čedalje nujnejša potreba po veliki dvorani v Kranju, kjer bi »Gorenjski sejem« končno dobil ustrezne razstavne in prireditvene prostore, športu in družabnemu življenju v Kranju pa bi bili z zidanjem takšnega rekreativnega centra omogočeni neprekinjena vadba in rekreacija tudi v zimskem času.

Pogled na tovarno Iskra v Kranju

ZGODBA O »ISKRI«

Kot mnoga naša najmočnejša podjetja tudi Iskra dolguje svoj nastanek naši revoluciji. To, da je bila v sedanjih prostorih kranjske Iskre pred drugo vojno vihro ena izmed mnogih tovarn češkega tekstilnega koncerna »Jugočeška« in da so Nemci med vojno proizvajali letalske dele, ni bilo odločujoče za nastanek današnje Iskre, saj je na enostransko okupacijsko proizvodnjo spominjalo le golo zidovje in nekaj strojev. Odločilen za nastanek tega velikega podjetja je bil kranjski industrijski delavec — proletarec, kateremu je že pred vojno tovarna pomenila vsakdanji kruh. In prav industrijsko izoblikovani duh kranjskega proletariata je pokazal prve in največje uspehe. Stari mojstri so poprijeli za delo. V tovarno so prihajale nove moči. Iz gozdov so se vračali partizani in drugi borci, ki so svoje orožje zamenjali z orodjem in stružnicami; ljudje, ki v svojem besednjaku niso poznali besede »nemogoče«. Pričel se je veliki proces preobrazbe industrijskih delavcev, zlasti tekstilcev v kovinarje, hkrati pa kmetov in dninarjev v industrijske delavce. Ni bilo lahko, toda šlo je.

Še so v Iskri ljudje, ki se spominjajo, kako so mojstri, tehniki in delavci ostajali v tovarni po 16 ur in dlje... Kako so jim domači prinašali v tovarno hrano, kot so jo nekdaj nosili stavkajočim... Kako je prvi direktor Iskre s kolesom prihajal na delo in vsako jutro obšel proizvodne dvorane, vprašujoč, ali bo šlo?

Pomagala je tudi skupnost s sredstvi in strokovnimi ter tehničnimi delavci, ki jih je bilo treba izkopati takorekoč iz tal. Tudi druge kranjske tovarne so nesebično prilagale svoja sredstva, da bi vzcvetela industrija, ki naj nudi delavstvu boljši kos kruha. Vsi so prispevali za Iskro in vsi so od nje veliko pričakovali.

Tako je nastala Iskra, najprej strojne tovarne in potem tovarna elektrotehničnih in finomehaničnih izdelkov, ki se je hitro lotila izredno komplicirane in zahtevne proizvodnje. Med prve izdelke, ki so nakazali smer kasnejši proizvodnji, sodi kinoprojektor, ki je živa priča, da »najstarejšim« ISKRINIM delavcem ni manjkalo znanja in poguma za osvajanje tudi takih izdelkov, ki delajo veliko preglavic najbolj renomiranim svetovnim tovarnam.

ANATOMIJA ISKRINE PROIZVODNJE

Kar oglejte si sestavne dele projektorja! To je kompliciran stroj, pravzaprav sklop raznih strojev in naprav. In ker je tak stroj med obratovanjem izredno obremenjen, je njegova izdelava še posebno zahtevna. Vsaka sestavna enota je terjala precejšnjo mero industrijske zrelosti, predvsem pa iznajdljivosti in železne vztrajnosti pri dolgotrajnih preizkusih. Toda prav na podlagi pridobljenih izkušenj so zorele in dozorele ideje o razširitvi prvotne proizvodnje na osrednje panoge — sedanje samostojne industrije.

Razčlenitev sestavnih delov projektorja namreč opozarja, da projektor sestavlja množica elementov, ki jih izdelujejo malone v vseh ISKRINIH tovarnah:

- pogonski elektromotor je bil zametek industrije elektromotorjev vseh vrst in moči, proizvodnje avtomobilske električne opreme in električnega ročnega orodja (dve tovarni — en obrat!);
- mehanizem za pomik filma — osnova precizne mehanike;
- kontrola napajanja — industrija merilnih instrumentov (dve tovarni — dva obrata);
- usmerjanje pogonskih tokov in napetosti — proizvodnja selenskih usmerniških naprav v tovarni v Novem mestu;
- naprave za reprodukcijo zvoka — proizvodnja ojačevalnih naprav, zvočnikov, gramofonov, radio in TV sprejemnikov, industrijske televizije (s čimer se ukvarjajo tri tovarne in dva samostojna obrata);
- drobni sestavni deli in elementi — proizvodnja stikal, žarnic, relejev, instalacijskega materiala itd., s čimer se ukvarjajo druge tovarne in obrati.

Če prištejemo k temu še proizvodnjo za potrebe telefonije, smo s tem že opisali proizvodni program tedanje ISKRE!

ISKRA, DAJ...

Vložena sredstva so zahtevala konkretne rezultate in hitro obrestovanje. Od razdobja povojne obnove v ISKRO kar naprej dežujejo nujna naročila: dajte števce, projektorje, telefonske aparate in centrale, instrumente, usmernike, ojačevalne naprave... In ISKRA je dajala, ne le za domače potrebe, marveč se je prebila tudi na tuja tržišča. Potrebe in naročila pa so bila tolikšna, da posamezne proizvodne panoge niso našle dovolj prostora v domači tovarni.

Tako je ISKRA potrkala na vrata sosednjih občin in okrajev. Potem ko je ustanovila tovarno merilnil instrumentov v Otočah, je brez oklevanja usmerila tok svoje proizvodnje tudi tja, kjer gospodarski račun ni obetal hitrega obračanja in obrestovanja vloženih sredstev. Tako je ISKRA ponudila socialno pomoč in vir zaslužka krajem, ki ji razen delovne sile niso mogli nuditi ničesar drugega v zameno za to njeno dejavnost.

Kmalu po letu 1960 je ISKRA darovala primorski Goriški novo totovarno avtomobilske električne opreme, ki zaposluje več ko 500 delavcev s teh območij in dosega več kot solidne uspehe. Skoraj sočasno je začela z gradnjo tovarne selenskih usmerniških naprav v Novem mestu. Končno pa je prevzela v svoj sklop tudi tovarno elektromotorjev v Železnikih in tovarno urnih mehanizmov v Lipnici, ki jim vključitev v veliko in močno ISKRO pomeni perspektivo nadaljnjega napredka in rednega dohodka.

Novoustanovljenim in priključenim obratom je ISKRA seveda pomagala s strokovnjaki, ki so z veliko vztrajnostjo začeli priučevati novodošle delavce, da bi jih čimprej usposobili za produktivne ustvarjalce. Tudi tako ISKRA vrača naši skupnosti sredstva, ki jih je od nje prejela ob svojem nastanku. Prijetno pa je slišati, kako tudi na Dolenjskem in Primorskem zdaj govore o »naši ISKRI«...

S SEBOJ POVABIM DRUGE VAS JUNAKE...

Besede velikega Prešerna so morda najboljši izraz za vlogo ISKRE v času, ko se je pokazalo, da je bodočnost naše industrije v združevanju proizvodnih zmogljivosti in specializaciji proizvodnje. V Sloveniji so tedaj obstajala še tri pomembnejša sorodna podjetja, ki so vsako po svoje prispevala k razvoju slovenske industrije: Industrija za elektrozveze, Telekomunikacije in TELA v Ljubljani. Izjemno vlogo, podobno kot ISKRA na Dolenjskem, je odigrala Industrija za elektrozveze, ki je posejala vrsto obratov po Dolenjski in Notranjski.

Vsako od teh podjetij je seveda imelo svojo zgodovino, svoje tradicije in tudi načrte za bodočnost. Zato je bilo povabilo ISKRE za združitev pod skupno streho sicer ugodno sprejeto, vendar pa je imelo vsako od podjetij svoje lastne poglede, načrte in obveznosti, ki so terjali trezen premislek in pametno načrtovanje. Razvoj ekonomike doma in po svetu je povzročil, da za preveliko razmišljanje ni bilo časa. Napredovati ali životariti je bila alternativa, ki je pospešila združitev omenjenih podjetij v »splošno slovensko« ISKRO. To združenje je zdaj skupnost enakopravnih proizvajalnih faktorjev, ki žive in delajo po samostojnem gospodarskem obračunu, vendar na podlagi skupno sprejetih proizvodnih programov.

In še nekaj je: novo združeno podjetje naj bi opravilo tudi pionirsko vlogo pri modernizaciji drugih industrij, zlasti z uvajanjem avtomatizacije v našem gospodarstvu.

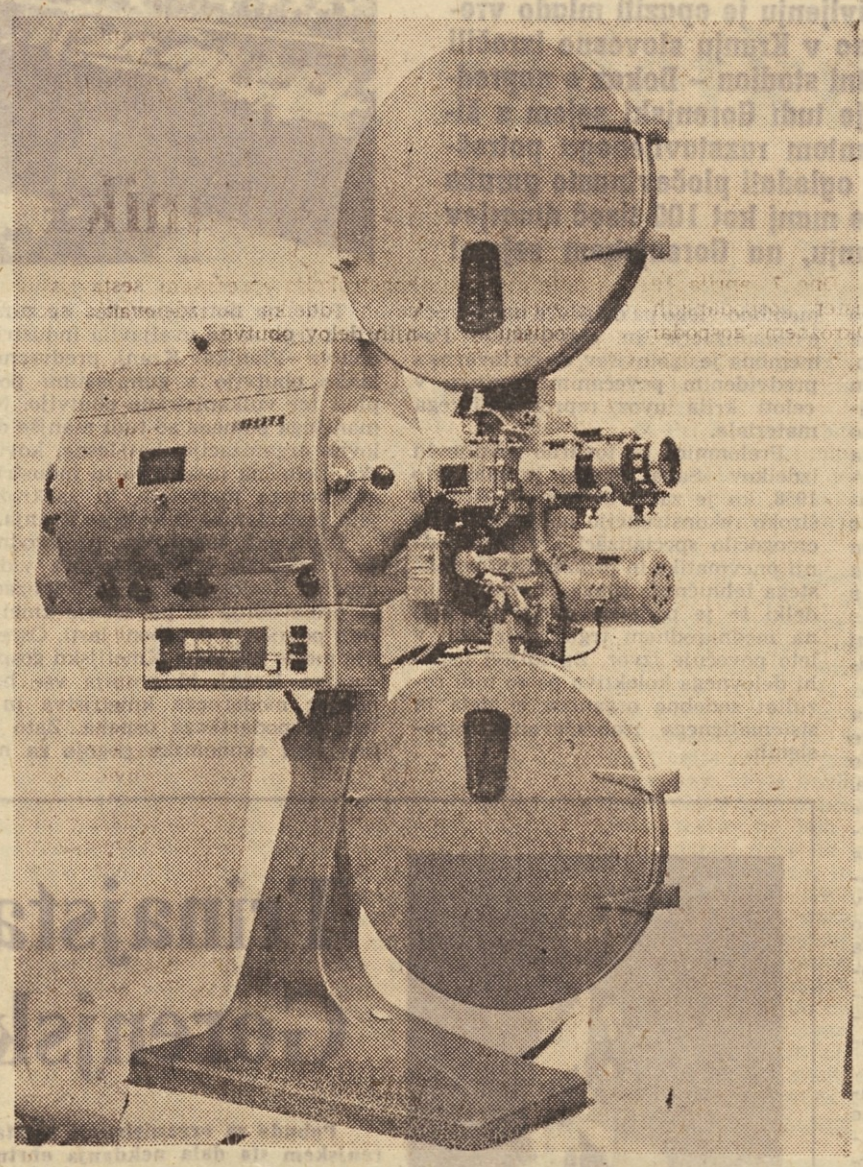

Najnovejši model »Iskrinega« projektorja za normalni film

ISKRA IN AVTOMATIZACIJA

Kakšna bo vloga ISKRE pri avtomatizaciji, lahko samo slutimo, saj glede tega tudi v razvitejših državah še ni izrečena zadnja beseda. Vendar si je ISKRA že zastavila neposredne smernice: čimbolj avtomatizirati lastno proizvodnjo in nuditi pomoč pri avtomatizaciji drugih podjetij. **Vse njene naloge imajo prav revolucionaren vpliv na dejavnost ISKRE in na vsebino njene proizvodnje. Pomenijo namreč premik v industrijski mikrokozmos: od večjih samostojnih proizvodov na področje sestavnih elementov, prilagojenih za razne namene in ki so temelj sedanjih in prihodnjih naporov pri avtomatizaciji naših podjetij.** Dosedanji uspehi na področju stikalne tehnike, uvajanja signalno varnostne tehnike in drugega pomenijo, razumljivo, seveda samo začetek.

ISKRA je glede vsega tega doslej storila tisto, kar je mogla. Razumljivo pa je, da zahtevajo prizadevanja za uvajanje avtomatizacije v našo industrijo velik kvaliteten skok tako v proizvodnji materialnih sredstev kakor tudi pri »proizvodnji duhovnih dosežkov«. Do pred kratkim še neznani pojem v naši industriji — inženiring — namreč vsebuje harmonično povezavo in prepletanje obojega in je neločljivo povezan s pojmom avtomatizacije. To je področje, kjer — kot povsod po svetu — odločilno vlogo prevzemajo inženirji, tehniki in drugi delavci-specialisti.

KADRI IN SPET KADRI...

Ob tem spoznanju se je ISKRA odločila za tisto, kar ji edino lahko obeta vsaj kolikor toliko zanesljive perspektive za relativno daljši čas: budno zasledovati sodobne tehnične dosežke doma in v svetu, postopno preiti na ozko specializacijo po proizvajalnih enotah (tovarnah) in prav tako na strokovno specializacijo tehničnih kadrov. Izdelan je temeljit program za tehnično vzgojo kadrov, v samem podjetju in v poklicnih tehničnih šolah ter institutih. V ta namen je določenih nič manj kot 200 milijonov dinarjev za lastne šole, za štipendije, za šolske rekvizite in laboratorije. To so investicije v ljudi, v strokovnjake, ki naj pripomorejo k temu, da bo ISKRA lahko ne samo sledila razvoju sodobne tehnike po svetu, temveč tudi sama prispevala k ustvarjanju tehničnih dosežkov, ki so danes tako ali drugače last vsega civiliziranega sveta. NI MOGOČE ČAKATI, KAJ BODO STORILI DRUGI, KAJ SE BO OBNESLO IN KAJ NE: DANES LAHKO PRIČAKUJE V POSLOVNEM SVETU KORIST OD NEKEGA TEHNIČNEGA DOSEŽKA SAMO TISTI, KI SE POJAVI Z NJIM KOT PRVI.

Za uspešen razvoj in napredek potrebuje ISKRA po okvirnem predračunu blizu 700 visokokvalificiranih in nad tisoč srednje strokovnih delavcev, okrog 500 visokokvalificiranih ter nad tisoč kvalificiranih poklicnih delavcev. Vse to poleg že sedanjih kadrov po tovarnah in v Zavodu za avtomatizacijo! Že sama struktura plana delavcev kaže na to, da gre pri vsem tem za kvalitetne spremembe v kadrovskem sestavu ISKRE, prilagojene potrebam in načrtom podjetja v najbližjem razdobju.

Navzlic obširnim in že skoraj povsem izoblikovanim nalogam ima ISKRA danes komaj dobro polovico ustreznih strokovnih delavcev, njene obveznosti do skupnosti in do lastnih ljudi pa rastejo in dneva v dan. Kajti vloge ISKRE na tej etapi njenega razvoja že ne merimo drugače kot z jugoslovanskim merilom. Pa še ta kriterij je preozek, če upoštevamo, da prehaja ISKRA tudi na področje mednarodne delitve dela kot kooperant močnih inozemskih firm in kot izvoznik kompliciranih tehničnih izdelkov; kot graditelj več tovarn v Indiji, Egiptu, na Bližnjem vzhodu in drugod.

V PRETEKLOSTI ISKRE SE ZRCALI NJENA PRIHODNOST

Kadar želimo opredeliti vlogo in bodoče perspektive nekega podjetja, navadno »pripovedujemo« s številkami. V našem primeru si z njimi ne bomo dosti pomagali. Če navedemo, da vključuje današnja ISKRA dvanajst samostojnih tovarn in deset proizvajalnih obratov v sklopu tovarn in da je vtem zdaj število zaposlenih že prekoračilo številko 10.000 — verjetno nismo povedali dejanskega stanja. Kajti v nastajanju so še tri velike tovarne, kolektiv pa naj bi se v končni fazi po rekonstrukciji podjetja povečal na kakih 15 do 17 tisoč ljudi. Bruto dohodek naj bi se že do konca naslednjega leta dvignil na 40 milijard pri istem številu zaposlenih. In če vemo, da se je vrednost proizvodnje že v kranjski ISKRI postopoma povečevala od 551,000.000 dinarjev v letu 1950 na 2,800.000.000 dinarjev v letu 1962, se zde planirane milijarde povsem realne, celo nekam skromne. Morda pa je najrazveseljivejše dejstvo, da se ponašajo z imenom »ISKRAŠ«, razen že poprej omenjenih, tudi proizvajalci v Vižmarjih, Šentjerneju, Sežani, Mokronogu, Videm-Dobrepolju, Horjulu in Semiču...

To je ISKRA v tem trenutku. Zdi pa se, da še ni nastopil tisti čas, ko bomo o ISKRI napisali kaj več kot to, da je podjetje prihodnosti...

Kemična tovarna »Exoterm«

se je razvila iz nekdanjega nerentabilnega podjetja pralne proizvodnje »Oven« v Kranju.

Leta 1958 se je tedanje vodstvo zaradi iztrošenosti strojnih naprav in slabe konkurenčnosti na trgu odločilo za smelo potezo, za preusmeritev podjetja v proizvodnjo pomožnih sredstev za črno in barvno metalurgijo. Tovrstno proizvodnjo je kolektiv podjetja osvojil v letu 1960. Dotlej so morali livarska pomožna sredstva izključno uvažati.

Kmalu so se pokazale ugodne posledice proizvodne preusmeritve: dohodek kot tudi osebni dohodki na zaposlenega so naglo porasli. Družbeni proizvod se je povečal dvakratno, sredstva podjetja pa trikratno. Čisti dohodek se zdaj deli v razmerju 50:50 na sklade in osebne dohodke, kar je nedvomno velik uspeh.

Proizvodni program, ki zdaj obsega več skupin proizvodov, kot **lunkerite** za uporabo v tehnologiji vlivanja jekla, dalje **talila** za čiščenje in odplinjavanje aluminija, bakra in njunih zlitin, **premaze** ter vrsto drugih proizvodov, kot so izolacijske plošče, ognjavarne ter ekstremne kape, se bo še znatno razširil. Proizvodnja se bo po obsegu povečala več kot štirikratno, vrednost proizvodnje pa skoraj petkratno.

»Sava« leta 1965: pomembna tovarna tehničnega blaga v Evropi

Med pomembnejšimi industrijskimi podjetji v kranjski občini je tudi tovarna gumijevih izdelkov »Sava« Kranj, katere vloga v gospodarstvu občine bo še večja, ko bodo dokončane rekonstrukcije njenih obratov.

Naslednji pregled kaže, kako sta po letih naraščala obseg proizvodnje in število zaposlenih in kako so na obseg proizvodnje vplivale doslej vložene investicije v rekonstrukcijo posameznih obratov:

Leto	Proizv. v tonah	Štev. zaposl.
1953	2436	569
1957	4505	793
1960	7038	1166
1962	8093	1105

Obsega proizvodnje v vmesnih letih 1957 do 1959 namenoma nismo navedli, ker je proizvodnja le nebistveno naraščala zaradi povsem dotrajane opreme in neprimernih obratnih prostorov v starem obratu. Strojni park je bil, na primer, leta 1959 že tako zastarel, da je njegova amortizacijska vrednost znašala komaj 1,9 % vrednosti. V občutnem skoku od 4505 ton v letu 1957 na 7038 ton v letu 1960 pa so že vidni vplivi dokončane prve faze rekonstrukcije v obratu II. na Gašteju, kjer se je leta 1960 začela poizkusna proizvodnja. To leto je tovarna zabeležila tudi občutnejši porast zaposlenih delavcev, pri čemer je treba poudariti, da je v stalež delovne sile vštetih 200 uslužbencev iz razvojnega oddelka oziroma gumarskega inštituta in centra za izobraževanje, ki sta v okviru zahtevnejših tehnoloških nalog po rekonstrukciji obrata II na Gašteju prevzela še odgovornejše razvojne in vzgojne naloge.

Na povečanje obsega proizvodnje v letu 1960 je občutno vplivala končana I. faza rekonstrukcije pnevmatikarne, valjarne kot proizvodnje osnovnih zmesi in pa I. faza rekonstrukcije obrata za proizvodnjo transportnih trakov in jermen. Zaradi vplivov rekonstrukcije na realizacijo proizvodnje in prometa se je v razdobju od 1954. do 1962. leta povečal tudi narodni dohodek na zaposlenega, in sicer za 36,1 %. Vedeti pa je treba, da tvori pnevmatikarna kot obrat finalne proizvodnje 80 % celotne tovarniške proizvodnje in da potemtakem povečani narodni dohodek ni morda odraz poraslih cen, marveč je rezultat količinskega porasta proizvodnje, izboljšane strukture asortimenta in racionalnejšega dela. Zniževanje stroškov z bolje organiziranim delom je nadalje terjalo tudi povečanje prometnega davka, katerega vpliv na proizvodne cene je kolektiv tovarne »Sava« paraliziral z opisanimi ukrepi.

Tovarna »Sava« bo v prihodnjih letih nadaljevala rekonstrukcijo obrata II na Gašteju, in sicer tako, da bo drugo fazo rekonstrukcije obrata za proizvodnjo tehničnega blaga dokončala v letu 1964, tako da se bo redna proizvodnja začela leta 1965. Tovarniška dvorana za tovrstno proizvodnjo je že postavljena, stroji bodo prispeli do jeseni 1964. leta. Tako naj bi po predvidenem planu skupna proizvodnja tovarne v letu 1965 dosegla 11.461 ton pri 1516 zaposlenih.

II. faza rekonstrukcije pnevmatikarne naj bi bila predvidoma končana 1966. leta, ko bi bila dosežena skupna proizvodnja 16.607 ton pri 1601 zaposlenem delavcu. V perspektivnem planu razvoja tovarne za naslednje sedemletno razdobje pa je predvideno, da naj bi »Sava« do leta 1970 dosegla proizvodnjo 20.106 ton gumijevih izdelkov pri 1648 zaposlenih, kar naj bi kolektivu uspelo po zaslugi avtomatizirane proizvodnje, z boljšo organizacijo dela v ustreznejših obratnih prostorih na Gašteju, z nadaljnjo zamenjavo strojne opreme z novo in s povečanjem produktivnosti dela.

Narodni dohodek na zaposlenega se bo po planskih predvidevanjih v razdobju od 1963. do 1970. leta povečal za 94,9 %, kar vsekakor ni pretirano, če upoštevamo, da bo produktivnost v tovarni narasla zaradi modernizacije oziroma avtomatizacije proizvodnje.

Poleg povečanja proizvodnje gumarskih izdelkov pa perspektivni razvojni program predvideva tudi tesnejše sodelovanje z industrijo plastičnih mas oziroma morebiti prehod na dodatno proizvodnjo izdelkov iz sintetičnega kavčuka. Sodelovanje s tovrstnimi panogami je gumarski industriji vsekakor najbližje, omogočilo pa bi izkoriščanje domače surovinske osnove in kompletiranje asortimenta v skladu z razvojem in potrebami tako domačega kot tudi zunanjega tržišča.

Po rekonstrukciji obrata za tehnično blago, kot klinastih jermenov, transportnih trakov, specialnih visokotlačnih cevi in tehničnih gumarskih izdelkov za potrebe avtomobilske industrije bo tovarna »Sava« najmodernejše tovrstno podjetje v državi, ki bo hkrati eden največjih kooperantov avtomobilske industrije, oziroma njen največji dobavitelj izdelkov avtomobilske opreme. Ta tovarna bo poleg navedenih izdelovala še druge tehnične izdelke, kot na primer prevleke valjev, ebonitirala pa bo tudi posode oziroma cisterne proti kislinam, lugom in podobno.

V okvir tovarne »Sava« sodi tudi novoustanovljena triletna Gumarska vajenska šola, ki je prej vzgajala kvalificirane gumarske delavce in obstaja že deset let. Nadalje je na srednji tehnični gumarski šoli letos diplomiralo prvih 11 gumarskih tehnikov, medtem ko podjetje zaradi čedalje večjih potreb po visoko usposobljenih strokovnjakih predvideva ustanovitev visoke gumarske šole s prvostopenjskim študijem. Tovarna »Sava« nadalje štipendira veliko število strojnih inženirjev in ekonomistov in jo prištevajo med kranjske delovne organizacije z največjim številom ekonomistov, ki jih je v tovarni osem, od tega so trije v zunanjetrgovinskem oddelku.

Tovarna »Sava« je doslej znatna sredstva investirala tudi za povečanje družbenega standarda, saj je v zadnjih treh letih zgradila za svoje uslužbence več ko 100 stanovanj. Vendar se bo moral kolektiv v naslednjih letih, do konca rekonstrukcij, odpovedati investiranju v objekte družbenega standarda. Po letu 1967, ko bodo rekonstrukcije v glavnem opravljene, pa bodo organi delavskega upravljanja v tovarni s skrbnim gospodarjenjem v pospešenem tempu skušali nadomestiti zamujeno.

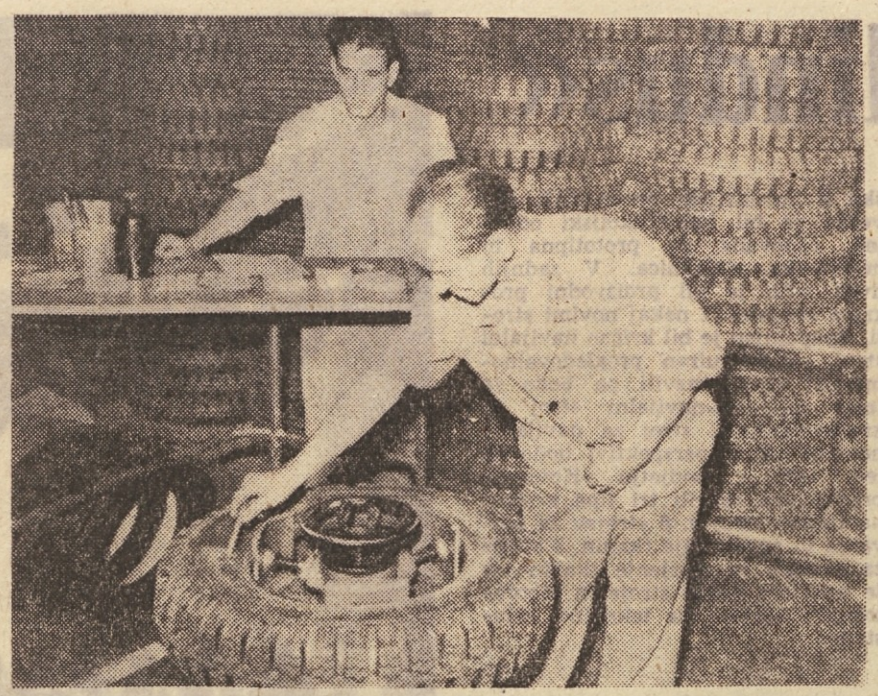

Kontrola kvalitete proizvodov v novem obratu II — Gaštej

10 let kombinata »Planika«

Dne 7. aprila 1953 je bila v register gospodarskih organizacij pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani vpisana PLANIKA, INDUSTRIJA OBUTVE, KRANJ. To je bil rojstni dan te velike industrije obutve, nikakor pa ne njen začetek, saj kronika podjetja pred njegovim rojstvom beleži šest let trdega dela in kritičnih preizkušenj vse od 1947. leta dalje, ko je nekdanja glavna direkcija usnjarske industrije LRS predlagala ustanovitev kombinata za proizvodnjo obutve z ustreznim surovinskim zaledjem.

Delovni uspehi mladega kolektiva, ki je nastal po združitvi oziroma po pripojitvi več industrijskih in obrtnih podjetij čevljarske stroke, so bili v prvem letu proizvodnje še dokaj skromni, saj je PLANIKA tedaj izdelovala povprečno po 550 parov čevljev dnevno, ali vse leto okrog 200.000 parov. Zaradi večidel ročnega dela je bila tudi produktivnost precej nizka.

Leto 1955 je bilo za »Planiko« leto organizacijskega utrjevanja in specializacije proizvodnih oddelkov, predvsem oddelkov konfekcij. Proizvodni rezultat v tem letu — 368 tisoč parov — je bil dokaj plod opisanih sprememb v proizvodnem procesu, tem prej, ker podjetju ni uspelo nabaviti potrebnih strojev za rekonstrukcijo, predvsem sestavljalnice in oddelka za izdelovanje spodnjih delov obutve.

Zaradi pomanjkanja kvalificiranih čevljarskih delavcev je podjetje s stalnimi oblikami vzgoje začelo priučevati delavce, mojstre pa je podjetje dobilo iz vrst najboljših delavcev. To leto so bili organizirani tudi oddelki za pomož. proizvodnjo, kot za izdelavo kartonov, kapic, podkvic in podobno. Nadalje je bil ustanovljen oddelek za operativno planiranje in kalkulacije, s čimer je bilo omogočeno pripravljanje proizvodnih načrtov in postavljanje industrijskih normativov za porabo materiala, vloženega dela in za splošne stroške. Sledile so ustrezne spremembe nagrajevanja po obračunskih enotah oziroma posameznih delavnicah in spremembe individualnega nagrajevanja, ki so tako posameznike kot posamezne enote bolje stimulirale k prihrankom v proizvodnji. Podjetje je odprlo tudi lastno zdravstveno ambulanto.

Konec leta je z otvoritvijo deset novih poslovalnic »Planika« obsegala že 27 prodajnih mest po državi, v katerih je bil dosežen že polmilijardni promet.

Še istega leta je sledil prvi izvoz — 1000 parov delavskih čevljev v Zahodno Evropo in 33.500 parov ženskih škorenjčkov, sandal in nizkih moških čevljev v Poljsko in Sovjetsko zvezo.

Leta 1956 je »Planika« odprla nadaljnjih 13 lastnih trgovin, s čimer se je občutneje povečala prodaja na debelo in prodaja po komisiji.

Nekatere težave, kot zaposlovanje nekvalificiranih delavcev v prejšnjih letih, pomanjkanje električne energije in podobno, so vplivale na poslabšanje kvalitete, kar je terjalo poostritev prevzemne kontrole. To leto pa je bilo nadvse uspešno na področju vzgoje delavcev, skrbi za zdravstveno stanje, pravilnejše je bilo razporejanje delavcev, boljša delovna zaščita in pravilnejše nagrajevanje. Izvršena je bila analitična ocena delovnih mest, organiziran tečaj za strokovno izobrazbo mojstrov, nabavljeno je bilo nekaj strojne opreme, izdelan pa je bil tudi elaborat za širšo rekonstrukcijo proizvodnega obrata, vendar do dodelitve kredita ni prišlo, ker je primanjkovalo investicijskih sredstev.

Manjša sredstva so bila porabljena za gradnjo stanovanj. Dalje je bil zaradi spremenjenih zahtev tržišča to leto spremenjen proizvodni program. Tovarna se je delno preusmerila v izdelovanje lažje obutve.

Zaradi navedenih ukrepov se je proizvodnja obutve že leta 1957 občutno povečala, tako da je »Planika« konec leta dosegla proizvodnjo 664.384 parov obutve. Ustrezno se je povečala tudi akumulativnost podjetja, produktivnost se je v primerjavi z letom 1953 povečala za 82 %, narodni dohodek v primerjavi s prejšnjim letom za 101 %, osebni povprečni dohodki pa za več kot 70 %. To leto je »Planika« beležila 45 lastnih prodajaln v državi, naslednje leto pa že 62, ki so dosegle že skoraj 1,5 milijarde dinarjev prometa.

Leta 1959 nato preseže »Planika« proizvodnjo 1 milijon parov obutve, saj je bilo to leto v tovarni izdelanih že 1.160.000 parov čevljev. Ustanovljena je bila tudi srednja tehnična čevljarska šola kot oddelek usnjarskega tehnikuma v Domžalah, ki jo je v prvem letu obiskovalo 11 članov delovnega kolektiva »Planika«. Modelarji so se izpopolnili v Zagrebu na ustreznem tečaju in na polletnih tečajih v Zahodni Nemčiji, kamor je »Planika« to leto poslala dva modelarja. Povprečni osebni dohodki so v tem letu vnovič porasli. Nabavljeni so bili nekateri stroji za obrat usnjene obutve, ki so prispeli 1960. leta.

Leto 1960 kaže velik napredek tako v proizvodnji kot v trgovini. Celotni dohodek v tovarni se je povečal za pol milijarde, promet v trgovini pa je narasel za več kot milijardo. Skupno je bilo zaposlenih že 1300 delavcev.

»Planika« že od 1958. leta obratuje v treh izmenah v oddelku vulkanizacije, v prirezovalnici in šivalnici za vulkanizirano obutev pa je bilo leta 1961 uvedeno dvoizmensko delo.

Lani je bil v oddelku lepljene obutve postavljen nov trak z avtomatsko sušilnico, INDUSTRIJA OBUTVE PLANIKA pa se je zaradi razširjenih dejavnosti preimenovala v INDUSTIJSKI KOMBINAT PLANIKA. To leto je kombinat začel izdelovati tudi gumijaste sandale, tako imenovane »japonke«, v lastni plastični izvedbi. K podjetju sta bili pripojeni obrtni podjetji »Storžič« Visoko in »Alka« Duplje. To leto so organi delavskega upravljanja uvedli tudi korenite spremembe v delitvi osebnih dohodkov po načelu »vsakomur po njegovem delu«.

Desetletno rast »Planike« najnazorneje prikazuje statistika, ki kaže, da se je proizvodnja v parih v desetih letih povečala skoraj sedemkratno, vrednost proizvodnje 6,5-kratno, povprečno število zaposlenih trikratno, celotni dohodek osemkratno, narodni dohodek 26-kratno, produktivnost na zaposlenega 2,5-kratno, akumulacija 42-kratno in promet 296-kratno.

Obrat »Planika« je danes eden največjih proizvajalcev in izvoznikov v kranjski občini, saj njen delež v celotnem dohodku občine znaša 8,4 %, delež izvoza pa 12,2 %.

Vezilo, ki ga kolektiv »Planika« za svojo desetletnico poklanja kranjski občini in s tem vsej naši socialistični skupnosti, je več kot šestkratno povečana vrednost proizvodnje in predvidenih pol milijona dolarjev izvoza v jubilejnem letu 1963, ki bo po doslej sklenjenih pogodbah in že ustvarjenem izvozu presegel pričakovano vrednost za najmanj 100 odstotkov.

IBI - največji proizvajalec gradlja

Pred dvema letoma se je za proizvodnjo žakardskih tkanin specializirana Industrija bombažnih izdelkov v Kranju z rekonstrukcijo predilnice in obnovo tkalskih strojev uvrstila na prvo mesto med tovrstnimi proizvajalci v Evropi. Medtem ko je rekonstrukcija predilnice končana in obrat že poskusno proizvaja prejo, bo obnova tkalnice končana do konca tega leta. Dotlej bodo namestili nove tkalske avtomate in s tem docela avtomatizirali proizvodnjo žakardskih tkanin.

Letošnji izvozni plan Industrije bombažnih izdelkov Kranj je za 100 odstotkov višji od lanskega, kljub temu pa je IBI v letošnjem prvem polletju svojo izvozno obveznost po vrednosti presegla za 74 %, s čimer se je znatno približala izpolnitvi letne obveznosti. IBI sodi med tekstilna podjetja, katerih nadaljnji razvoj je v veliki meri odvisen od izvoza tkanin. Dosedanja komercialna usmeritev — 40 % proizvodnje za izvoz — kaže, da je podjetje doumelo svoje perspektive in si z uspešnim prodorom na zunanja tržišča že postavilo trdne temelje za nadaljnji obstoj. Izvoz je usmerjen izključno na območja s čvrsto valuto, kot na primer na Švedsko, Norveško, v Dansko, Italijo, Švico, Zahodno Nemčijo, Avstrijo, Maroko, Jordanijo in Libijo.

Tovarna IBI — predilka pri KRUŠIKOVIH avtomatskih strojih

Specializacija proizvodnje, ki jo je podjetje začelo uvajati pred dvema letoma in ki bo izvedena do začetka prihodnjega leta, se je izkazala za uspešno ne le pri prodaji blaga na domačem trgu, marveč je omogočila tudi ohranitev ugodnih izvoznih cen, ki jih je moč dosegati s plasmajem žakardskih tkanin na svetovnih trgih. Odveč je pripomniti, da ugodne cene, ki jih podjetje dosega v izvozu, omogočajo tako delitev dohodka, da se osebni dohodki — na katerih raven občutno vpliva nerentabilen izvoz — ne znižujejo, marveč po delitvi čistega dohodka ostajajo sredstva tudi za sklade, ki omogočajo nadaljnjo razširjeno reprodukcijo, ki je v tekstilni stroki zaradi nenehnih tehničnih sprememb in novih tehnoloških dognanj ekonomska nujnost. Pripomniti velja, da bodo doslej izvedene rekonstrukcije, a zlasti avtomatizacija tkalnice še nadalje izboljšale življenjske razmere v IBI zaposlenih delavcev, saj neposredno omogočajo prehod na 42-urni delovnik, ki ga podjetje že pripravlja v skladu z obstoječimi možnostmi.

Četudi so podjetja letos dolžna nadomestiti 30 % vrednosti uvoženih surovin z izvozom izdelkov — v prihodnje pa se bo ta obveznost verjetno še povečala — bo Industrija bombažnih izdelkov Kranj že v letu 1964 ves uvoz krila z izvozom, kar pomeni, da bo njena zunanjetrgovinska bilanca že prihodnje leto izravnana.

»Tekstilindus«

Po združitvi »Tiskanine«, tovarne tiskanega blaga in tekstilne tovarne »Inteks« je leta 1961 nastala tekstilna industrija TEKSTILINDUS Kranj, eno največjih tekstilnih podjetij v državi.

Nekdanji podjetji sta začeli obratovati pred letom 1930. Že v stari Jugoslaviji sta se razvili v močni tekstilni tovarni, in sicer je Tiskanina — tedanja Jugobruna — izdelovala tiskane tkanine, Inteks pa pisano tkane tkanine.

V povojnih letih sta se podjetji razvijali naprej, posebno po letu 1955, ko sta, seveda ločeno, začeli vlagati velika sredstva v gradnjo povečanih proizvodnih objektov in v rekonstrukcijo strojnega parka v predilnicah in plemenitilnicah. Dokajšnja sredstva so bila tudi potrebna za zgraditev in postavitev ustreznih energetskih naprav.

Pred združitvijo sta imeli tako obe podjetji večidel rekonstruirani predilnici in deloma tudi plemenitilnici. Glede same proizvodnje je proizvajala Tiskanina približno dvakrat toliko kot Inteks.

Združitev je prinesla vrsto ugodnosti, od katerih je bila zelo pomembna tudi večja vsota razpoložljivih sredstev za nadaljnjo rekonstrukcijo obratov.

Od združitve pa do danes je zato podjetje vložilo velike investicije v rekonstrukcijo skrajno zastarelega in izrabljenega strojnega parka v tkalnicah, deloma pa tudi za končno ureditev predilnic in plemenitilnic.

V zadnjem času postaja za podjetje izredno pomembna izvedba centralnih plemenitilnic v Sloveniji, ker bi ena izmed predvidenih postala razširjena plemenitilnica našega podjetja.

Podjetje trenutno izdeluje razne vrste beljenih, barvanih, tiskanih in pisanih tkanin iz bombažnega in staničnega vlakna, in sicer:

popeline, zefirje, delene, kretone, cice, satinete, batist, flanele, moltone, barhente, duvetine, raznovrstno beljeno, surovo in barvano platno, rute, robce itd.

V perspektivi je prehod na še boljši asortiment izdelkov in na vključitev sintetičnih tkanin v proizvodnjo.

»Tekstilindus« posveča veliko pozornost izvozu in velja za enega največjih izvoznikov v svoji panogi. Lani je izvozilo za 1,6 milijona dolarjev, medtem ko je letos sprejelo izvozno obveznost že v vrednosti 1,8 milijona dolarjev. Izvoz gre predvsem v evropske in afriške države, nekaj malega tudi v azijske.

Podjetje vodi centralni delavski svet z desetimi obratnimi delavskimi sveti in upravnim odborom, močno pa na njegovo življenje vplivajo tudi tovarniške politične in družbene organizacije.

V podjetju je zaposlenih 3368 delavcev, od tega 65 % žena. Samoupravni organi in organizacije posvečajo veliko skrb delovnemu človeku na delovnem mestu in v privatnem življenju, kar dokazujejo obrati družbene prehrane v podjetju, počitniški domovi in do letos zgrajenih 380 stanovanj.

Razumljivo je, da tako rekonstruirani in izpopolnjeni strojni park kot tudi boljši delovni in življenjski pogoji zaposlenih omogočajo večjo količinsko in kakovostno proizvodnjo podjetja.

»Standard« Kranj

Usnjarna s tem imenom ima zdaj že 140-letno tradicijo. Leta 1823 jo je ustanovil industrijec Polak, ki je na levem bregu Save v Kranju zgradil tudi elektrarno. Večji razmah je usnjarna doživela po prvi svetovni vojni, dokler je leta 1931 niso pognali na boben in je postala last Mestne hranilnice ljubljanske. Leta 1939 jo je nato kupil neki industrijec iz Celovca, Švicar po rodu, ki so ga nato Nemci leta 1942 pregnali in se je v usnjarni nastanilo vojaštvo.

Osvoboditev je tovarna dočakala povsem opustošena. Vnovič je začela obratovati 1947. leta s strojno opremo iz nacionaliziranih zasebnih delavnic. Tedanja proizvodnja je obsegala četrtino današnje. Tovarna se je specializirala za proizvodnjo usnjenih podplatov, pri čemer je dobila še dodatno strojno opremo iz raznih usnjarn v državi. Že leta 1949 je tovarna dosegla štirikratno predvojno proizvodnjo, izdelovala je 5000 kilogramov podplatov dnevno in je tedaj slovela kot usnjarna z največjo produktivnostjo na zaposlenega v Jugoslaviji.

Zaradi čedalje močnejšega uveljavljanja gumijastih podplatov je tovarna 1957. leta poleg usnjenih podplatov začela izdelovati tudi vrhnje usnje, v izdelovanju katerega si je kmalu pridobila nesporen sloves. Danes že proizvaja pol podplatov in pol vrhnjega usnja. Poleg teh je STANDARD med drugimi uvedel tudi proizvodnjo nekaterih kemičnih artiklov, kot npr. sredstev za finiširanje usnja, ki smo jih doslej nabavljali iz uvoza in ki se po kvaliteti lahko kosajo z vsemi tovrstnimi inozemskimi izdelki.

Prihodnje leto začenja »STANDARD« rekonstrukcijo, s katero bo dosegel dvakratno povečanje sedanjega bruto dohodka.

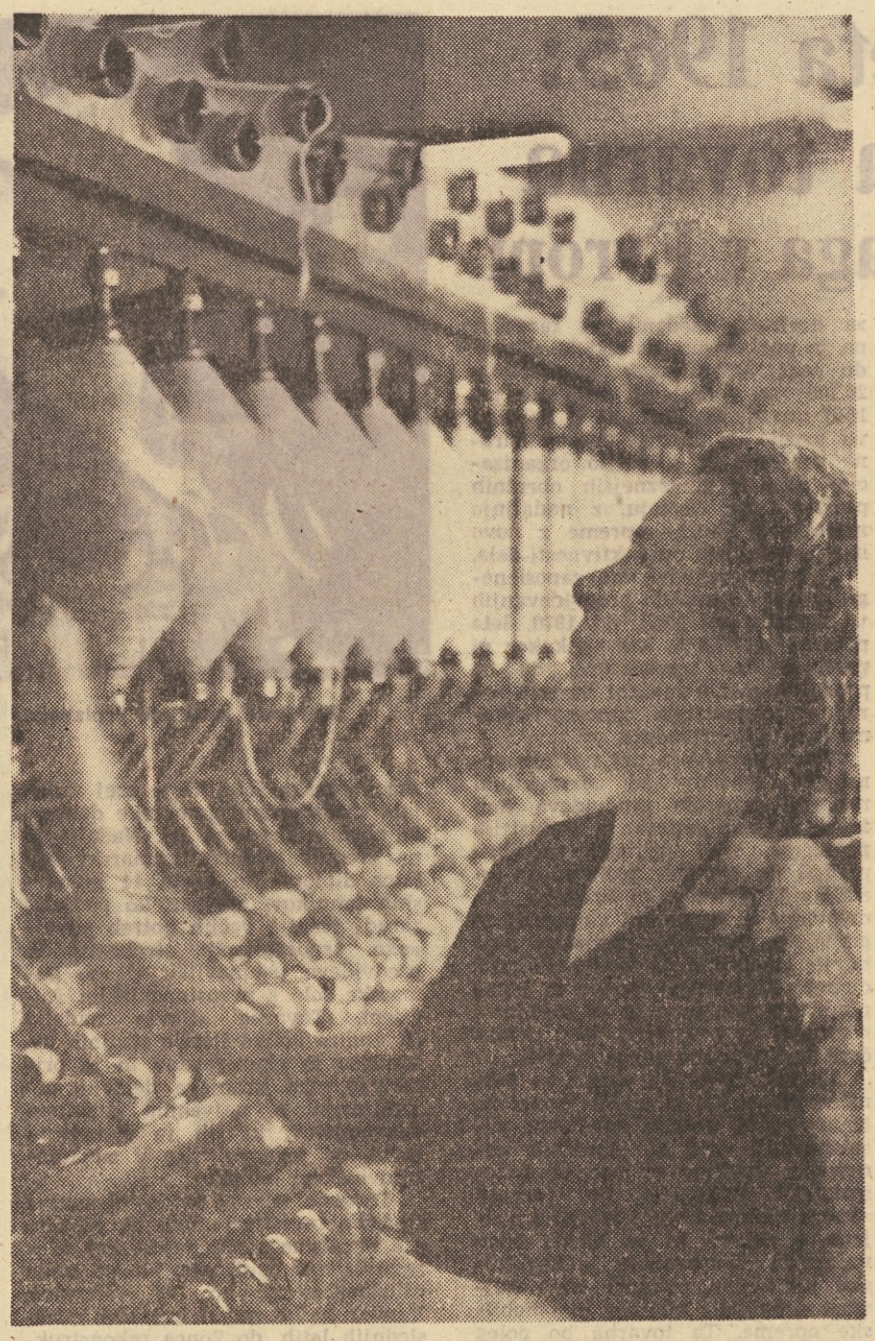

Novi stroji v rekonstruiranem obratu I — Tekstilindusa

Gozdno gospodarstvo Kranj

Medtem ko je tržiška občinska skupščina že lani prenesla gozdarsko dejavnost na Gozdno gospodarstvo Kranj, je bil z odloki občinskih skupščin v Kranju in Škofji Loki nedavno tega zaključen kompleksen prenos dejavnosti gozdarstva na eno organizacijo, to je na Gozdno gospodarstvo Kranj, katerega naloge so zdaj mnogo odgovornejše, saj mora skrbeti za gospodarjenje z velikimi gozdnimi površinami in za proizvodnjo lesa, katerega polovica je v rokah zasebnih lastnikov gozdov. Že ta podatek kaže, da je enotno smotrno proizvodnjo moč organizirati le s podružbljenjem, s čimer bi mogli uvesti v gozdno proizvodnjo nove odnose, ki ne temeljijo več samo na lastništvu, ampak toliko bolj na vloženem delu in sredstvih. Pripomniti velja, da so se s prenosom gozdnega gospodarjenja z območja treh občin na eno gozdno-gospodarsko organizacijo bistveno izboljšali pogoji za podružbljenje in racionalizacijo gozdne proizvodnje.

Bodoče naloge, ki izvirajo iz opisanega, so predvsem povečati proizvodnjo na sektorju splošnega ljudskega premoženja in vključiti vanjo vse tiste površine gozdov iz privatnega sektorja, ki jih lastniki bodisi niso zainteresirani upravljati, ker so se zaposlili v industriji in drugod, bodisi da zaradi onemoglosti in velikih površin ne morejo več opravljati dela z lastno delovno silo.

Potem je očitno, da konfiguracija terena terja nadaljnjo mehanizacijo gozdnih del na površinah, primernih za pogozditev in gozdno proizvodnjo sploh, površine v prigorskih predelih, ki so zdaj pod jelko, pa bo treba prej ko slej zasaditi z ustreznimi, hitro rastočimi drevesnimi vrstami, na primer z gladkim borom, ker je znano, da se jelka na opisanih predelih, žal, suši in je tako obsojena na propast.

Med perspektivne naloge Gozdnega gospodarstva Kranj nadalje sodi gradnja stanovanj za delavce z območja s podružbljenimi gozdovi in sploh investiranje v družbeni standard, za kar pa so gozdno-gospodarske organizacije še premalo akumulativne. Prav nizka akumulativnost končno terja ureditev ekonomskih pogojev v tej stroki oziroma primernejšo stimulacijo gozdarstva in industrije, ki temelji na gozdu.

Lesna industrija Kranj

Podjetje LESNA INDUSTRIJA Kranj je nastalo po spojitvi podjetij ROLETA Kranj in LIP Preddvor. Združuje dve dejavnosti: primarno in sekundarno predelavo lesa.

Podjetje je letos obdržalo v svojem proizvodnem programu vse tiste izdelke, ki so jih izdelovala podjetja pred združitvijo. Na obratih primarne predelave se žaga les iglavcev in listavcev vseh vrst in dimenzij za domači in tuji trg; sekundarna predelava pa se nanaša na izdelovanje ladijskega poda, zabojev, drvonitke, lesenih in plastičnih rolet, zaves vseh vrst in mizarskih izdelkov za domači trg in izvoz.

Podjetje postopoma prehaja k specializaciji, tako da omejuje količine in vrste mizarskih izdelkov, povečuje pa proizvodnjo roletarskih izdelkov.

Pred ustanovitvijo podjetja LIK Kranj je znašal celotni dohodek obeh ločenih podjetij 604 milijone dinarjev. Že za leto 1963 pa je bilo planiranih 686 milijonov dinarjev ali 2,5 milijona dohodka na zaposlenega delavca. Ta dohodek bo verjetno še višji, če bo dinamika proizvodnje tudi v drugi polovici leta takšna kot v prvi, ko je bil planiran celotni dohodek presežen za 10 %. Nasproti polletnemu dohodku lani se je letošnji polletni dohodek povečal.

Da bi podjetje v skladu s specializacijo čim bolje uredilo svoj tehnološki proces, bo v prihodnjih letih vlagalo svoja sredstva v rekonstrukcijo, s katero se bo proizvodnja modernizirala in povečala, izdelki pa bodo kvalitetnejši in cenejši.

Kmetijsko gospodarstvo Kranj

obsega 1500 hektarov celotnih površin, od tega 1037 hektarov obdelovalnih. Do konca 1964. leta bo z arondacijami pridobilo 715 ha novih kmetijskih zemljišč.

Ko bo Kmetijsko gospodarstvo Kranj dokončno uresničilo svoje investicijske programe, bo eden najmočnejših nosilcev družbene kmetijske proizvodnje ne le v občini, marveč v vsej republiki. Notranji trg bo ugodno čutil njegov vpliv zlasti v proizvodnji prašičev, mleka, vrtnin in krompirja.

To pričakovanje opravičuje široka fronta investicijskih gradenj; letos oktobra bo dograjena nova farma za 10.000 bekonov v Hrastju — vanjo bo Kmetijsko gospodarstvo investiralo 400 milijonov dinarjev; v gradnji sta mlečni farmi v Cerkljah in na Sorškem polju za po 400 krav v skupni investicijski vrednosti 608 milijonov din, pri čemer so vštete stroški za gradnjo farme 400 kravmolznic v Lahovčah, ki bo dokončana prihodnje leto.

Dve farmi za po 200 krav v Šenčurju in Hrastju sta bili dograjeni letos. Z izgradnjo farme bekonov v Hrastju se bo število prašičev povečalo od 11.200 na 21.200.

Z naštetimi investicijskimi gradnjami, s povečano proizvodnjo na novo pridobljenih zemljiščih in z rekonstrukcijo mlekarne, ki bo veljala 275 milijonov din, se bo bruto proizvodnja Kmetijskega gospodarstva Kranj 2,5-kratno povečala. *Farma v Hrastju bo po investiranju dala milijon kilogramov svinjskega mesa letno*, kapacitete mlekarne pa se bodo povečale od dosedanjih 16.000 na 25.000 vstekleničenega mleka dnevno.

Kmetijsko gospodarstvo Kranj pripravlja še gradnjo sušilnice za žito in deteljo v Šenčurju v predračunski vrednosti 50 milijonov dinarjev, zgraditi pa namerava tudi 20 družinskih stanovanj in 16 samskih sob v vrednosti 116 milijonov dinarjev.

Kovinar, Kranj: iz obrtniške v industrijsko proizvodnjo

Po nekajletnih začetnih težavah, ko podjetje ni imelo ustreznih obratnih prostorov niti ne dovolj strokovno usposobljenega kadra in so v kolektivu prevladovale tudi nezdrave razmere, se je stanje v podjetju »Kovinar« Kranj, ki proizvaja nekatere tekstilne stroje, končno vendarle ustalilo in se tudi očitno izboljšalo, o čemer priča med drugim tudi porast bruto dohodka podjetja od 230 milijonov v letu 1960 na 500 milijonov dinarjev v letu 1962, kljub enakemu številu zaposlenih in cenam proizvedenih strojev, ki so se lani znižale za 5 %. Dohodek bi bil torej še višji, kolikor ga ne bi zmanjševale v omenjenem razdobju porasle cene za repromaterial.

V omenjenih letih se je podjetje vse hitreje usmerjalo od obrtniške k industrijski proizvodnji, povečan je bil konstrukcijski oddelek, osnovana pa prototipna in orodjarska delavnica. V zadnjih dveh letih je bil proizvodni program obogaten z nekaj novimi stroji, izpopolnjen je bil križno navijalni stroj, rekonstruiran pregledovalno-merilni stroj, razvili pa bodo še letos dublirno-navijalni stroj in križno-navijalni stroj za navijanje navitkov 6. V perspektivi bodo do leta 1970 v podjetju »Kovinar« predvidoma razvili tri tipe križno-navijalnih strojev, 6 strojev za barvanje in apretiranje tkanin, 3 stroje za pregled in merjenje tkanin ter še nekatere druge stroje in laboratorijsko opremo za tekstilno industrijo.

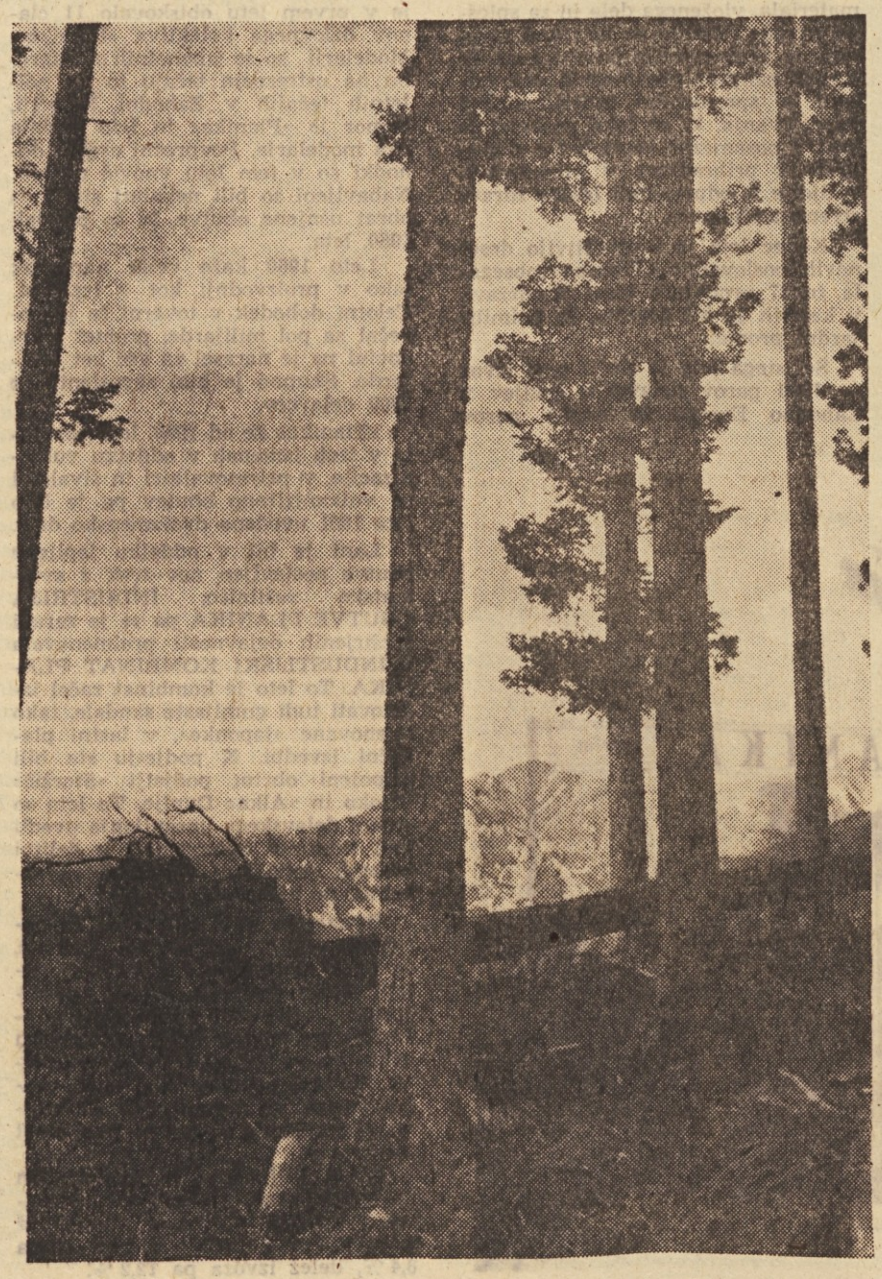

Razveseljivi uspehi kooperacije v kmetijstvu

Medtem ko je KMETIJSKA ZADRUGA ŠENČUR lani pridobila 55 hektarov novih zemljišč in je zaradi ugodnih pogojev usmerila lastno proizvodnjo predvsem v pridelovanje semenskega krompirja, KMETIJSKA ZADRUGA »SLOGA« V KRANJU lani ni povečevala lastne proizvodnje, ker je odstopila pridobljena zemljišča obratu Kmetijskega gospodarstva Kranj na Sorškem polju.

KMETIJSKA ZADRUGA ŠENČUR je, kot rečeno, gojila pretežno semenski krompir, in sicer na 15 hektarih. Uspešno je razvila tudi proizvodnjo v kooperaciji z zasebnimi kmetovalci, saj je tako pridelovala pšenico na 8 ha, semenski krompir na 82 ha, merkantilni krompir na 55 ha, krmne rastline in seno pa na 134 ha. Ta zadruga je odkupila tudi največ semenskega krompirja od zasebnih kmetovalcev, in sicer 636.718 kilogramov.

KMETIJSKA ZADRUGA »SLOGA« KRANJ je povečala zlasti pogodbeno gojitev krompirja in živine. V rastlinski gojitvi je sklenila pogodb za 583 ha. Zelo uspešna je bila KMETIJSKA ZADRUGA »SLOGA« tudi pri organizirani reji živine, saj je samo lani oddala 436 ton govedi in 64 ton prašičev. Neuspešen je bil le odkup krompirja, in to zaradi nelojalne konkurence zadrug iz območij izven občine.

KMETIJSKA ZADRUGA CERKLJE se bo v prihodnje skladno z razvojem Kmetijskega gospodarstva Kranj, ki je v Cerkljah zgradilo mlečno farmo, posvetila gojitvi poljedelskih kultur. Letos izredno dobro kažeta krompir in jari ječmen. KMETIJSKA ZADRUGA CERKLJE odigrava pomembeno vlogo pri pospeševanju kooperacije z zasebnimi kmetovalci, saj je lani kar 49 % odkupljene živine vzredila v tej kooperaciji. Spodbudno je vplivala tudi na povečano potrošnjo umetnih gnojil in sortnega semena. Samo v treh zadnjih letih se je na območju bivše občine Cerklje poraba umetnih gnojil povečala za 70 odstotkov.

ELEKTRO KRANJ — graditev trafo postaj in daljnovodov

Na območju, ki ga zajema elektrodistribucijsko podjetje ELEKTRO KRANJ, je 29.000 normalnih potrošnikov, od tega 25 veleodjemalcev.

Najpomembnejši napredek tega podjetja je, da na vsem območju, ki ga oskrbuje z električno energijo, ni več naselja, ne hiše, ki ne bi bila elektrificirana. Elektrifikacija je bila končana lani z napeljavo električnega voda na Davčo, Sorico in Sorško planino do litostrojske koče v minulem letu.

Območje podjetja na dveh straneh meji na mejo, podjetje med drugim oddaja električno energijo tudi Avstriji. Lanska potrošnja je znašala okrog 100 milijonov kWh ali za 32 % več kot v letu 1961, letošnja pa bo po predvidevanjih plana za okrog 30 % večja od lanske. Porast potrošnje je pripisati širjenju industrije in stanovanjske graditve v kranjski občini.

V zadnjih petih letih je podjetje s podporo ObLO Kranj investiralo več kot pol milijarde dinarjev za postavitev razdelilnih trafo postaj in daljnovodov. Tako je bila lani zgrajena nova razdelilna transformatorska postaja na Zlatem polju za potrebe severnega dela Kranja, predlani pa je šla v pogon razdelilna trafo postaja na Laborah, ki napaja v glavnem industrijo. Obe omenjeni postaji sta v primeru morebitnih izpadov električne energije medsebojno povezani in se dopolnjujeta.

Letos bo podjetje »Elektro Kranj« porabilo nadaljnjih 200 milijonov dinarjev investicij, in sicer za gradnjo nove razdelilne trafo postaje 110/35 kW v Naklem, ki bo dokončana do septembra letos in jo podjetje gradi skupaj z »Elektroprenosom«. Iz te postaje se bo napajala v perspektivi tudi elektrificirana vleka na železnici.

Dalje je v izgradnji nova razdelilna transformatorska postaja v Škofji Loki z daljnovodom od Medvod do Kranja in od Medvod do Škofje Loke. Samo gradnja razdelilne postaje v Škofji Loki bo veljala 80 milijonov dinarjev.

Kranjske opekarne

Zaradi koncentracije sredstev za novogradnje in nepričakovane splošne stagnacije v industriji gradbenega materiala so se tudi Kranjske opekarne lani znašle v dokaj nezavidljivem položaju. Sredstva skladov so bila zaradi investiranja v rekonstrukcijo obratov docela porabljena. Izkazalo se je, da težave izvirajo tudi iz sezonskega značaja proizvodnje, ker podjetje na nobenem obratu nima umetnih sušilnic, ki bi podaljšale proizvodnjo in omogočile trajnejše izkoriščanje drugih obratnih naprav. Izračuni kažejo, da najboljši obrat izkorišča stroje povprečno po pet ur dnevno, če upoštevamo tudi dneve v letu, ko stroji zaradi ozkih grl pri sušenju stoje. Tudi krožne peči bi lahko dajale za najmanj 30 % večjo proizvodnjo, če bi podjetje imelo umetne sušilnice.

Kranjske opekarne združujejo tri glinokopne obrate, in sicer obrat na Češnjevku, obrat Bobovek in obrat v Stražišču. Na obratu ČEŠNJEVEK bo v perspektivi treba spremeniti lego glinokopa, ker je izkoriščanje na sedanjem mestu možno samo še letos. Novo, že sondirano mesto terja znatne začetne stroške eksploatacije. Stroji so polno izkoriščeni le aprila in maja, ko so naravni sušilni prostori še prazni. Z izgradnjo provizorične zorilnice materiala in še dveh komor umetnih sušilnic poleg treh sedanjih bi bila zmogljivost sušilnic usklajena s kapaciteto peči. Obnoviti bi bilo treba tudi naravne sušilnice, ki tvorijo preko 50 % vseh sušilnih kapacitet. Za dovoz v peč, vkladanje, izvoz iz peči ter nakladanje na kamione bi bilo treba nabaviti mehanizacijo oziroma traktorje, zlasti še, ker je za tovrstno delo težko dobiti delavce.

Materiala na GLINOKOPU BOBOVEK je še za nekaj let, na razpolago pa je ostali sondirani teren. Z neznatnimi sredstvi bi bilo moč učinek sušilnic na tem obratu povečati za najmanj 35 %, s čimer bi njihove zmogljivosti uskladili s kapaciteto peči. Obnoviti bi kazalo tudi naravno sušilnico in peč, transport pa mehanizirati.

Sprememba lokacije in povečanje kapacitet sta vplivala na povečanje investicij na obratu Stražišče, za kar pa ni bilo na razpolago kreditov. Tudi tu so problem sušilni prostori in pa delavci, ki jih primanjkuje. Proizvodnja v tem obratu je dosegla že 7 do 8 milijonov opečnih enot, ki pa je brez pomena, ker ni ustreznih sušilnih kapacitet.

Pripomniti velja, da je zlasti obrat Češnjevek s svojo surovinsko osnovo primeren za proizvodnjo ekspandirane gline, ki drugje po svetu dobiva veljavo zaradi široke uporabnosti v stanovanjski graditvi. Ker tega načina pridobivanja gradbenega materiala v državi še ni, bi Kranjske opekarne kazalo podpreti s kreditom, da bi lahko izvedle svoj razvojni program, v katerem ekspandirana glina kot sodobni gradbeni material zavzema vidno mesto.

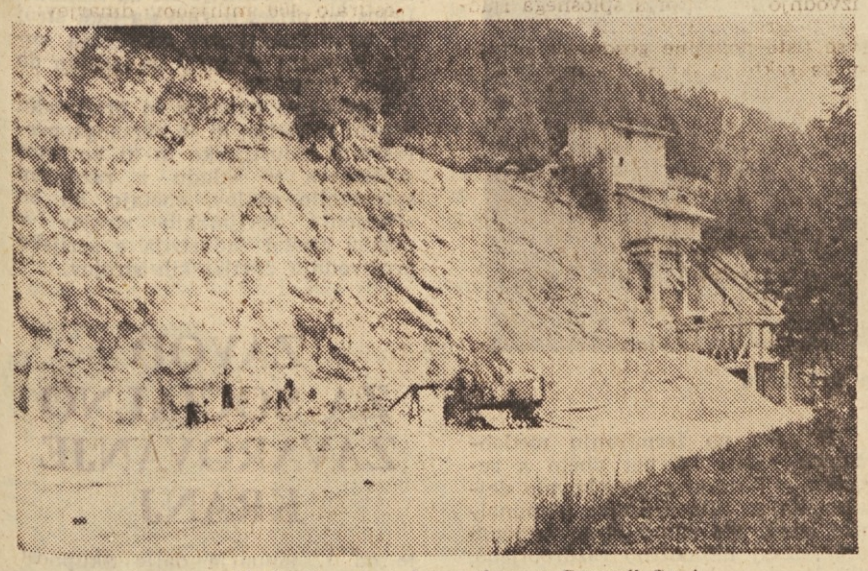

Cestno podjetje Kranj — kamnolom v Gorenji Savi

»Oljarica« Britof

Tovarna rastlinskih olj in oljnih izdelkov »Oljarica« Britof proizvaja konzumna olja in oljne pogače za potrebe industrije močnih krmil, ki je v državi že močno razvita.

V tovarni poudarjajo potrebo po ustreznem domačem surovinskem zaledju, pri čemer naglašajo, da je pridelek oljne repice, ki jo kmetijstvo v občini vse prepočasi uvaja, izredno rentabilen, saj je moč doseči donose tudi po 3 tone na hektar, kar daje vrednost okrog 230.000 dinarjev. To pa še niso vse prednosti sejanja oljne repice: kultura oljne repice je nadvse primerna za kolobarjenje, saj je po setvi oljne repice zemljo moč uporabiti še za setev raznih silažnih krmil in tudi za setev pšenice.

Koristi sejanja oljne repice so raznotere: proizvajalec dobi visoko denarno vrednost in protivrednost v oljnih pogačah oziroma v močnih krmilih, ki so kmetijstvu na voljo po sorazmerno nizkih cenah.

Trditev, ki jo je neredko slišati, češ da pridelovanje oljne repice ni rentabilno, je iz trte zvita, zlasti še, ker posestva s Hrvatske, ki »Oljarici« dobavljajo to surovino, trdijo ravno nasprotno.

Stalno večanje živinoreje v republiki, kot tudi znaki, ki kažejo, da bo v občini Kranj prišlo do osnovanja večjega kmetijskega kombinata z ustrezno surovinsko osnovo, narekujejo »Oljarici« graditev mešalnice močnih krmil z zmogljivostjo, ki bo tudi še nekaj prihodnjih let zadovoljevala potrebe Gorenjske po močnih krmilih. Nadalje podjetje predvideva postavitev ekstrakcij, s čimer bi se poleg proizvodnje olja ustrezno povečala proizvodnja oljnih pogač, slednjih od 10 do 15 ton dnevno.

Cestno podjetje Kranj

je ustanovil leta 1962 Izvršni svet LRS v soglasju z OLO Kranj z namenom, da podjetje vzdržuje in obnavlja javne ceste in objekte na njih ter gradi javne ceste in objekte. Stranska dejavnost pa naj bi obsegala ustanavljanje servisnih in črpalnih bencinskih postaj, remontnih mehaničnih delavnic, motelov in drugih gostinskih objektov ob javnih cestah.

V prvem letu obstoja se je podjetje ubadalo s precejšnjimi težavami glede prostorov, delavnic, garaž, primanjkuje pa tudi strokovnih delavcev. Še posebne težave so se pojavile v zastarelem avtomobilskem strojnem parku. Že letos pa je podjetje pričelo graditi centralne obrate na Primskovem, ki obsegajo kovinsko-mehanično delavnico, mizarsko-pleskarsko delavnico, garaže, skladišča, upravno poslopje centralnih obratov ter odprto lopo za stroje. Da bi v zimskem času lahko nemoteno opravljalo službo v višjih predelih Gorenjske, pa je podjetje začelo graditi poslopja cestno-vzdrževalnih centrov.

Podjetju je v kratkem času uspelo izpopolniti avtostrojni park, ki je bil ob ustanovitvi iztrošen in zastarel. Tako je kupilo več tovornih in poltovornih avtomobilov, za polaganje sodobnih asfaltno-betonskih vozišč pa je podjetje nabavilo dva stroja za pripravo asfaltnih mas s kapaciteto 300 ton dnevno. Obenem so kupili tudi »finisher« za vgrajevanje asfaltnih mas.

V zvezi z dejavnostjo podjetja je v tesni povezavi tudi pridobivanje gramoza in peska za vzdrževanje gramoznih cestišč ter kvalitetnih agregatov za vzdrževanje in obnovo moderniziranih cestišč. Za asfaltna dela proizvaja podjetje kvalitetne porfirne agregate v kamnolomu Kamna gorica, Gorenja Sava in Zminec. V ta namen so bila letos v dveh kamnolomih izvedena remontna popravila, prihodnje leto pa bodo začeli s popolno rekonstrukcijo.

Podjetje pripravlja 10-letni perspektivni plan ureditve cest I., II. in III. reda v smislu zakona o javnih cestah.

Gradbeno podjetje »Projekt«

sodi po ustvarjenem bruto dohodku in po mehanizaciji med večje proizvodne gradbene organizacije v republiki. Medtem ko je lanska realizacija podjetja dosegla vrednost 2247 milijonov din, letošnji operativni plan predvideva gradbena dela v vrednosti okrog 3 milijarde dinarjev. Najpomembnejše gradnje SGP »Projekt« v Kranju so: nova predilnica v okviru podjetja »Tekstil-indus«, nova tovarniška hala za telefonijo v okviru industrije »Iskra« v Kranju, nebotičnik s poslovnimi prostori za razna kranjska podjetja, šestimi etažami, namenjenimi za stanovanja in samske sobe ter kavarno na vrhu stolpnice.

Trenutno gradi podjetje 130 stanovanj, v kratkem pa bo verjetno prevzelo graditev nadaljnjih 100 do 120 stanovanj v petih oziroma šestih stolpnicah, za katere so projekti že pripravljeni in potrjeni. Letos pa bo podjetje predvidoma dogradilo 70 stanovanj.

»Projekt« pravkar gradi stranske obrate na žagi Kokrica, kjer bodo železokrivska, mizarska, tesarska, strojna in mehanična delavnica, žagarski obrat, avtopark z garažami ter centralno skladišče. Delavnice cementnih izdelkov so v izgradnji v gramoznici na Polici. V tem obratu izdelujejo zidake »rosa cometa« in najrazličnejše betonske cevi za gradbene potrebe.

Gradbeno podjetje »Projekt« vključuje tudi precej močan projektivni biro, ki že nekaj časa pripravlja načrte za tip stolpnice s primerno cenejšimi stanovanji, ki bi bila dostopna tudi prebivalstvu z nižjo kupno močjo. Kot je moč zvedeti, bo na racionalnost gradnje po tem projektu vplivala vključitev vseh možnih in znanih tipskih elementov, ki vplivajo na znižanje gradbenih stroškov, zato bi tovrstni projekti podjetju omogočili tudi racionalnejšo in cenejšo gradnjo stanovanj za trg, hkrati pa bi podjetje s takšnim projektom, ki bi omogočil zniževanje proizvodnih stroškov, uspešneje nastopalo na licitacijah, kjer investitorji oddajajo dela najugodnejšim ponudnikom.

HE »Sava« Kranj

Stanovanjski sklad občine Kranj

Velike potrebe po stanovanjih v kranjski komuni terjajo še obsežnejšo gradnjo stanovanj. Tako je v družbenem planu občine predvideno, da bo v letih 1963/65 v kranjski komuni zgrajenih nadaljnjih 1000 stanovanj, poleg tistih, ki jih grade stanovanjske zadruge in posamezniki.

Da bi zagotovili hitrejšo graditev stanovanj, je sklad lani sprejel pravilnik o namenskem varčevanju za gradnjo stanovanj. Ta pravilnik je določal, da je za pridobitev pravice do posojila v roku do dveh let treba vplačati 40 % lastne udeležbe oziroma 20 %, kolikor bi gospodarska organizacija, ustanova ali druga oseba dala še 30 % namenskega posojila skladu. Letošnjim pogojem družbenega plana, ki določajo najvišjo soudeležbo stanovanjskih interesentov v nekaterih terciarnih panogah in družbenih službah (v šolstvu, zdravstvu, kulturi, prosveti, kmetijstvu in drugih negospodarskih dejavnostih) na 20 odstotkov oziroma (za trgovino, obrt, gostinstvo in komunalo) na 30 %, pa je bilo treba prilagoditi tudi navedeni pravilnik. Za nakup stanovanj po tem pravilniku je čedalje več zanimanja.

Tudi za individualno gradnjo je v občini že vsa leta po vojni velik interes. Pogoji za dajanje posojil zasebnikom so bili: 60-% lastna udeležba, najdaljša odplačilna doba 20 let in obrestna mera 2.5 %. Le za člane ZB NOV, ki nimajo ustreznega stanovanja, je bila določena nižja lastna udeležba, nižja obrestna mera in daljši odplačilni rok.

Stanovanjski sklad bo letos začel graditi 100 stanovanj, ki jih bo financiral iz lastnih sredstev. S programom je za uporabo v letu 1963 predvidenih 1,3 milijarde dinarjev. Ta sredstva bodo porabljena takole: 696 milijonov dinarjev za posojila za stanovanjsko gradnjo, 508 milijonov din pa za lastna vlaganja. Za stanovanjske zadruge je namenjenih 90 milijonov din, za komunalna dela iz conske razlike 16 milijonov din in za gradnjo poslovnih prostorov 82 milijonov dinarjev.

Stanovanjski sklad si prizadeva, da bi z uporabo preizkušenih načrtov in tipskih elementov čimbolj nocenil gradnjo in zagotovil boljšo funkcionalnost stanovanj.

Elektrarna Sava, Kranj

obrat za proizvodnjo električne energije in vzdrževanje elektrarniških naprav obstaja že 10 let. Vsi njeni obrati, in sicer HE SAVA — KRANJ, HE SORA — FUŽINE, ŽIRI, HE SORA — ŠKOFJA LOKA, HE PRISTAVA — TRŽIČ, HE KOKRA — KRANJ, HE RUDNO in HE CERKLJE, so bili zgrajeni že pred desetletji in so bili osnova za elektrifikacijo in industrializacijo Gorenjske. Še danes so pomemben vir električne energije, predvsem v času njenega pomanjkanja.

Večino elektrarniških obratov je podjetje obnovilo z lastnimi sredstvi po novih tehničnih zahtevah, tako da bodo še vnaprej lahko služili svojemu namenu brez večjih stroškov za vzdrževanje.

Male elektrarne so namenjene ne le za proizvodnjo električne energije v neposredni bližini potrošnika, pač pa tudi za vzdrževanje hidroenergetskih naprav, to je objektov, ki gospodarno urejajo vodne režime niz določenega porečja v interesu elektro in drugih panog gospodarstva.

Namen podjetja je, vgraditi v HE SAVA — KRANJ novo vrsto turbin, to je cevno turbino kot eksperimentalni agregat. Investicijski program je končan, glavni projekt je v zaključni fazi.

Izsledki, pridobljeni na tem eksperimentalnem agregatu, bodo osnova pri izgradnji novih cenejših hidroenergetskih virov širom po Jugoslaviji ter naši strojni in elektro industriji pri plasiranju naših izdelkov doma in v inozemstvu.

Projektivno podjetje Kranj

Intenzivna gradnja v Kranju po letu 1950 je narekovala potrebo po ustanovitvi podjetja za projektiranje. Ustanovljeno je bilo leta 1952 in se je v desetih letih tako razvilo, da s 44 zaposlenimi sodi med vodilne projektantske organizacije v Sloveniji. Izdeluje vse vrste projektov za visoke gradnje, stanovanjske in javne zgradbe, šole, industrijske zgradbe, ceste, kanalizacije in vodovod ter vse načrte s področja urbanizma.

Najvažnejše delo, začeto marca letos, je urbanistični načrt za mesto Kranj, ki bo končano leta 1965. Od objektov, ki so v gradnji, velja omeniti: projekt za gradnjo poslopja »Gorenjski tisk« ob cesti Staneta Žagarja, projekt za obrat družbene prehrane v Stritarjevi ulici, projekt za šolo za gostinstvo v Župančičevi ulici ter obširne načrte za gradnjo cest. Podjetje izdeluje načrte tudi za več industrijskih gradenj v SR Bosni in Hercegovini.

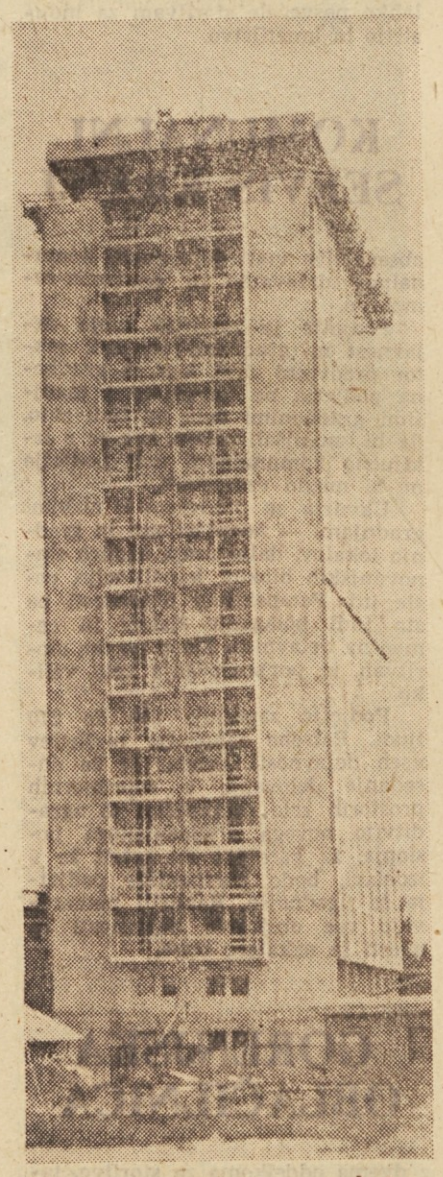

16-etažna stolpnica v Kranju, ki jo gradi SGP Projekt — Kranj

OBRT — STORITVENI SERVIS ZA OBČANE IN INDUSTRIJO

Z naraščanjem števila prebivalstva v občini Kranj se potrebe po obrtnih storitvah nagloma večajo, vendar se pri tem čedalje bolj spreminja struktura potreb, saj občani — podobno kot drugod v državi — vsebolj povprašujejo po obrtnih oz. servisnih storitvah, ki so namenjene popravilu in vzdrževanju industrijskih izdelkov trajnejše vrednosti, kot so razni elektrotehnični gospodinjski aparati, hladilniki, motorji in podobno.

Razvoj konfekcije, obutvene industrije, industrije pohištva, motorizacije in mehanizacije gospodinjstev tako terja čedalje hitrejši razvoj storitvenih obrtnih strok in hkrati izloča vse tiste obrtne stroke, katerih naloge prevzema industrija s svojimi, žal, še premalo razvitimi servisnimi organizacijami. Iz tako spremenjene strukture potrošnje obrtnih storitev izvirajo tudi bodoče naloge obrti, zlasti še, ker storitvena obrt že po svoji funkciji in glede na bodoči razvoj celotnega gospodarstva v občini gotovo ne bo zadovoljevala le potreb široke potrošnje po storitvah, ampak bo odigrala še pomembnejšo vlogo kot spremljevalka industrije, z vključevanjem svojih zmogljivosti povsod tam, kjer bi bilo skrajno negospodarno zaposliti serijsko razvito proizvodnjo industrijskih podjetij.

Zelo težavno bi bilo vnaprej napovedati, kakšen bo nadaljnji razvoj posameznih obrtnih podjetij v kranjski občini. Zanesljiva bi bila le napoved, da bodo tovrstna podjetja morala iti v korak s časom, da bodo morala sčasoma preiti od obrtniškega ročnega na vse bolj mehanizirano delo in da bodo v ta namen nedvomno morala združevati svoje zmogljivosti, pa tudi sredstva, da bi bila investicijska graditev v obrti čimbolj smotrna in rezultati vlaganj čimbolj uspešni.

Prav tako bo nujen prehod nekaterih splošnih obrtnih, pa tudi že specializiranih obratov k tipizaciji, saj gre povsod po svetu, kjer se je industrija že močno razvila, razvoj v smer pospeševanja tipskih delavnic za popravila in vzdrževanje izdelkov pozameznih tovarn, zlasti izdelkov večje vrednosti in trajnosti.

S tega vidika je treba tudi presojati perspektivni razvoj in smernice za razvoj obrtnih podjetij v kranjski občini, kot so **Puškarna, Elektrotehnično podjetje, Pleskarstvo, Tapetništvo, Steklarstvo, »Uniforma«, »Tehtnica«, »Brivnica«, Predilnica volne — Kranj** in številna druga.

Vsekakor je na dlani, da bo obrt v naslednjem sedemletnem razdobju, za katerega občina pravkar pripravlja osnovne smernice razvoja, zaživela in se razmahnila v še večjem obsegu in da bo zlasti za potrebe široke potrošnje treba poleg splošnih obrtnih podjetij krepiti tudi servise stanovanjskih skupnosti kot obrt z dejavnostjo, namenjeno izključno potrebam široke potrošnje. Razvoj tovrstne storitvene obrti bo omogočil drugim obrtnim organizacijam, da se bodo v velikim delom svojih kapacitet lahko posvečale storitvam za industrijo in kmetijstvo.

KOMUNALNI SERVIS KRANJ

obsega dve vrsti dejavnosti: komunalno-vzdrževalno in gradbeno-remontno.

Podjetje je razširilo svojo dejavnost na gradbeno-remontni sektor predvsem zato, ker se gradbena podjetja ne ukvarjajo z manjšimi gradbenimi deli, pa tudi zato, da bi zmanjšali režijo, ker se z izključno komunalnimi deli podjetje ne bi moglo vzdrževati.

Ukvarja se predvsem z nizkimi gradnjami — adaptacijami in gradnjo lokalov, dalje ureja okolico stanovanjskih blokov, kanalizacijo, ceste itd. Perspektivni dejavnosti pa sta tudi polaganje tlakov in cementna delavnica. Zlasti po teh storitvah je povpraševanje zelo veliko.

Podjetje zaposluje 200 do 270 ljudi. Potrebe zahtevajo razširitev vseh dejavnosti, vendar je že dosedanje delovanje v neprimernih prostorih zelo otežkočeno. Z zgraditvijo novega gospodarskega poslopja, za katerega so načrti že v izdelavi, bodo perspektive podjetja še ugodnejše. Razširiti namerava vse obstoječe dejavnosti in uvesti še nekatere nove.

GORENJSKA OBLAČILNICA

z dvema oddelkoma za storitve, tako za široko potrošnjo kot tudi za potrebe tovarn (delavske obleke) ter oddelkom za moško, žensko in otroško konfekcijo, se je razvila v močno obrtno podjetje z izrazito usmeritvijo v konfekcijsko dejavnost.

Podjetje pripravlja graditev novega konfekcijskega obrata s skupno 1000 m² površine na dvorišču stavbe na Partizanski cesti 4. v Kranju, ki je zdaj last podjetja. Vrednost bruto proizvodnje se bo pri enakem številu zaposlenih po rekonstrukciji povečala za najmanj 40 %. Podjetje nabavlja ustrezni strojni park, da bi moglo uvesti sistem tekočega traku ali sinhro sistem v proizvodnji konfekcioniranih oblačil.

»Gorenjska oblačilnica« ima dve poslovalnici v Kranju in po eno v Tržiču in na Jesenicah. Najuspešnejši izdelki so ženska konfekcionirana oblačila, novost »Gorenjske oblačilnice« pa so ribiške obleke iz gumiranega platna, ki jih je bilo doslej moč dobiti le iz uvoza. »Gorenjska oblačilnica« je doslej edini proizvajalec tovrstnih oblek v državi.

PODJETJE ZA PTT PROMET KRANJ

je izdelalo 7-letni perspektivni plan razvoja telefonskega omrežja na Gorenjskem, ki bo omogočil popolno modernizacijo telefonskega omrežja na Gorenjskem.

Na območju Gorenjske je 12 avtomatskih telefonskih central s kapaciteto 2630 možnih priključkov. Poleg teh je še 18 ročnih central z 205 priključki. V prihodnjih letih bodo 4 ročne centrale zamenjali z avtomatskimi, tako da bo leta 1970 na območju Gorenjske 16 avtomatskih telefonskih central s 7500 možnimi priključki.

Izboljšati nameravajo tudi medkrajevne zveze. Med Kranjem in Ljubljano je sedaj 37 povezav, medtem ko jih plan v letu 1970 predvideva že kar 120. V enakem sorazmerju naj bi se povečalo tudi število medkrajevnih zvez z Jesenicami in Radovljico. Zveze bodo polagali v telefonskem kablu, tako da bodo neodvisne od vremenskih razmer.

Podjetje predvideva, da bodo po končani avtomatizaciji telefonskega omrežja na Gorenjskem naročniki brez sodelovanja telefonistke lahko govorili z vsemi večjimi kraji na Primorskem, Štajerskem in Dolenjskem.

KOVINSKO OBRTNO PODJETJE

Iz realizacije v letošnjem prvem polletju je videti, kakšna je proizvodna usmerjenost Kovinsko obrtnega podjetja s sedežem na Jezerski cesti 40 v Kranju:

— 60 odstotkov kapacitet je bilo izkoriščenih s ključavničarskimi in kleparskimi storitvami za gradbena podjetja in kmetijska posestva;

— 5,3 % kapacitet je bilo porabljenih z izdelovanjem rolet iz pletenih trakov iz svetleče se žice na električno-motorni pogon;

— 5,4 % plana je podjetje izpolnilo z izdelovanjem okvirov iz trikotnih cevi za tekstilni filmski tisk;

— 4,1 % vrednosti realizacije se nanaša na izdelovanje polavtomatskih privezovališč za govedo;

— 3,4 % realizacije pa je prineslo izdelovanje slaščičarskih klešč.

Najbolj perspektivni izdelki so: privezovališča za govedo, za katera ima KOP že okrog 700 nadaljnjih naročil, dalje rolete na električni pogon, filtri za prečiščevanje kislin pri galvanizaciji in — **prenosljive garaže iz pocinkane pločevine, ki ne bodo dražje od 100.000 dinarjev. Podjetje bo prototip takšne garaže razstavljalo na letošnjem Gorenjskem sejmu.**

KOMUNALNA BANKA KRANJ

je s 1. januarjem 1963, po spojitvi komunalnih bank Kranj, Jesenice, Radovljica, Škofja Loka in Tržič postala medobčinska banka s sedežem v Kranju. Organi upravljanja pri medobčinski banki so upravni odbor in svet delovnega kolektiva. Člani enotnega upravnega odbora so tudi člani kreditnih odborov, pri čemer pa enega člana imenujejo občinski ljudski odbori, na katerih območju so poslovne enote medobčinske banke, in sicer iz vrst odbornikov oziroma predstavnikov družbenih organizacij, medtem ko po dva člana predlagajo delavski sveti tamošnjih gospodarskih organizacij.

Vodovodni stolp v Kranju

Že takšna sestava enotnega upravnega odbora in kreditnih odborov in družbeno upravljanje, temelječe na svetih poslovnih enot in Centralnem svetu delovnega kolektiva, ki je izvoljen z delegatskim sistemom, kaže na veliko odgovornost banke in vseh pri upravljanju banke sodelujočih činiteljev. Posebej velja pripomniti, da je z imenovanjem odbornikov in članov gospodarskih organizacij v upravni odbor medobčinske banke, gospodarstvo vseh prizadetih občin neposredno odgovorno za poslovanje banke, saj se po členu 31 zakona o banki uporabijo sredstva občin, kolikor banka v redu ne posluje oziroma če postane nelikvidna.

Potrebo po formiranju medobčinske banke za pet občin s sedežem v Kranju je narekovalo dejstvo, da so bila sredstva komunalnih bank kot samostojnih bančnih organizacij nesmotrno razdrobljena, pri čemer so komunalne banke, boječ se nelikvidnosti, zadrževale sorazmerno večja likvidna sredstva kot pa jih zadržuje medobčinska komunalna banka po koncentraciji sredstev. Prednost nove medobčinske bančne organizacije je končno tudi lažje in časovno skladnejše prelivanje sredstev in lažje urejanje problemov v gospodarstvu brez posredovanja drugih bank, to je z lastnimi bančnimi sredstvi. Skratka, rentabilnost poslovanja banke se je povečala, s tem pa je omogočeno zniževanje cen bančnih storitev.

Prenosljiva garaža iz pocinkane pločevine — izdelek Kovinsko-obrtnega podjetja Kranj

OBRTNO PODJETJE CERKLJE

s pleskarsko, zidarsko, mizársko in tesarsko dejavnostjo si po potrebi poišče kooperante za storitve, ki jih samo še ni dovolj razvilo, kot na primer vodno-inštalaterska in kleparska dela. Ena izmed njegovih storitvenih dejavnosti je tudi frizerska obrt.

Nadaljnja močna skupina je mehanična delavnica z usmeritvijo v kovinsko obrt. Prav v tej storitveni skupini — v mehanični delavnici in gradbeni dejavnosti je pravzaprav jedro bodočega razvoja podjetja. Razvoj zlasti tranzitnega turizma, ki ga že spodbuja bližnja žičnica na Krvavec in ga bo še bolj pospeševalo bodoče letališče na Brnikih, narekuje povečanje kapacitet v mehanični delavnici, in prej ko slej tudi postavitev bencinske črpalke, ki jo pogreša že tudi močno razvita domača mehanizacija z motorizmom, saj so v Cerkljah našteli nad 200 mopedov in 70 osebnih avtomobilov, zadruga pa premore 7 traktorjev.

Doslej je »Obrtno podjetje Cerklje« za razširitev svojih obratov vlagalo izključno lastna sredstva. Za povečanje mehanične delavnice in bencinske črpalke pa ji primanjkuje le še 11 milijonov dinarjev kredita.

REMONT ČEVLJARSKIH STROJEV

je podjetje, ki se je že zdavnaj izneverilo svojemu naslovu, saj njegova proizvodna dejavnost ni več remont, ampak proizvodnja čevljarskih strojev. Po načrtih, ki jih je podjetje pripravilo za razvoj do leta 1970, naj bi se število zaposlenih povečalo na 400, vrednost bruto proizvodnje pa od sedanjih 140 milijonov na 1,6 milijarde dinarjev. Jedro bodočega podjetja bodo tvorili tehniki-konstruktorji, ki jih bo predvidoma 20 do 25.

»Remont« tehničnemu razvoju že zdaj posveča veliko pozornost. Tako je konec letošnjega julija zapustil razvoj elektronski sekalni stroj, katerega prototip bo dokončan do januarja prihodnjega leta, nakar bo podjetje pripravilo prvo serijo šestih takšnih strojev za potrebe čevljarske in usnjarsko-galanterijske industrije ter za tiskarne. Letos bo prišel iz razvoja tudi stroj za toplo navlačenje obutvenih konic, katerega prototip bo izdelan do konca tega leta.

Dosedanji razvojni in proizvodni uspehi podjetja, ki iz obrtnega prerašča v industrijsko in ki bo letos septembra v skladu z razvojem spremenilo naslov, obetajo, da bo »Remont« čevljarskih strojev v resnici postal industrija s serijsko proizvodnjo čevljarskih strojev.

ZAVOD ZA SOCIALNO ZAVAROVANJE KRANJ

je od 1. januarja dalje Skupnost socialnega zavarovanja delavcev za občine Škofja Loka, Kranj in Tržič, pri čemer zavod opravlja vlogo servisa skladov zdravstvenega in kmetijskega zavarovanja. Namesto enega okrajnega zavoda za socialno zavarovanje s sedežem v Kranju sta zdaj na Gorenjskem dve komunalni skupnosti socialnega zavarovanja, in sicer za območje občin Kranj, Škofja Loka in Tržič ter komunalna skupnost za območje občin Jesenice in Radovljica.

V obeh komunalnih skupnostih so zavarovanci izvolili predstavnike v skupščine socialnega zavarovanja in predstavnike za skupščino republiške skupščine. Obe skupščini pa sta na prvem rednem zasedanju izvolili svoje predstavnike v upravni odbor Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje, še prej pa sta sklepali o ustanovitvi medobčinskih komunalnih zavodov s sedežem v Kranju in na Jesenicah.

Z ustanovitvijo skupnosti socialnega zavarovanja za območje omenjenih treh občin so dani pogoji za smotrnejše trošenje sredstev socialnega zavarovanja v okviru nove organizacije in novega sistema financiranja.

Med pomembnejše akte, ki jih je doslej sprejela skupščina medobčinske skupnosti socialnega zavarovanja, sodi med drugim sprejetje pravilnika o izvajanju pravic do zdravstvenega varstva, dalje imenovanje članov odbora kot strokovnega organa, ki bo skupščini pripravljal analize o stanju zdravstvenega zavarovanja in zdravstvene službe, sklep o osnovah za sklepanje pogodb z zdravstvenimi zavodi, sprejela je finančni načrt dohodkov in izdatkov sklada zdravstvenega zavarovanja za leto 1963 itd.

ZDRAVSTVENI DOM KRANJ

je bil ustanovljen leta 1952 za območje bivšega okraja Kranj. Leta 1953 je postal ustanova s samostojnim financiranjem. Z družbenim samoupravljanjem se je zdravstvo v kranjski občini naglo pričelo razvijati, tako da so takratni prostori postali občutna ovira za nadaljnji razvoj. Že leta 1953 so zato začeli adaptirati nekdanjo Polakovo tovarno in dograjevati nov trakt. Leta 1954 je bila odprta splošna ambulanta v Stražišču, leta 1960 pa začasno urejeni prostori ambulante v Cerkljah in pomožna zdravstvena postaja na Jezerskem. Leto kasneje je bila zgrajena tudi zdravstvena postaja v Preddvoru. V okviru novo nastajajočega zdravstvenega centra na Zlatem polju je bila leta 1961 zgrajena tudi moderno urejena zobna ambulanta.

V okviru zdravstvenega centra so pred tremi leti začeli graditi tudi novo PORODNIŠNICO, katere predračunska vrednost je 600 milijonov dinarjev. Zmogljivosti stare porodnišnice, ki so jo leta 1955 ustanovili v adaptirani stanovanjski vili, so namreč že nekaj časa premajhne, saj je bilo ob ustanovitvi predvidenih 1200 sprejemov letno, medtem ko so jih lani zabeležili kar 3371. V porodniškem in ginekološkem oddelku nove porodnišnice bo skupno 100 postelj, tako da bodo lahko sprejemali žene iz vsega južnega območja Gorenjske.

Prihodnje leto bo bržkone odprta tudi nova LEKARNA. Stara lekarna s svojimi skromnimi zmogljivostmi namreč že zdavnaj ne ustreza več poraslemu številu prebivalstva v kranjski komuni.

Konec minulega leta je bilo v ZDRAV[illegible]EM DOMU Kranj redno [illegible] 27 zdravnikov in zobozd[illegible] štirje so bili na specializacij[illegible] zdravstveni sodelavec s fakulterno izobrazbo, v obratnih ambulantah je bilo zaposlenih 8 zdravnikov in 2 zobozdravnika, v porodnišnici 4 zdravniki, v bolnišnici za TBC na Golniku pa 14 zdravnikov. V lekarni je bilo zaposlenih 9 magistrov farmacije. To pomeni, da pride v kranjski komuni na zdravnika 2000 prebivalcev in na zobnega terapevta 2800 prebivalcev.

Novi gasilni dom v Kranju

ŽIČNICA DO VRHA KRVAVCA

Zavod za razvoj turizma v občini Kranj skrbi za sistematično, načrtno in smotrno pripravo in izdelavo elaboratov za turistično urejanje občine Kranj, v danih možnostih pa te elaborate tudi realizira; hkrati pa je tudi koordinator dela med turističnimi društvi v občini Kranj.

Med večja dela, ki jih je leta 1962 zavod opravil, sodi 5-letni program razvoja turizma v občini Kranj, ki bo osnova nadaljnjega dela na tem področju.

Zavod je izvedel več posvetovanj o izgradnji dopolnilne žičnice na Krvavcu, ki so omogočila izdelavo idejnih projektov za žičnico in njeno stavbo. Žičnico bo gradilo podjetje »Metalna« Maribor. Verjetno že letos bo izdelan glavni projekt žičnice Krvavec II z dvema samostojnima sekcijama, in sicer od sedanje gornje postaje do Doma na Krvavcu, pa od Doma do vrha Krvavca.

Skupaj z oddelkom za gospodarstvo občinske skupščine Kranj zavod izdeluje 7-letni perspektivni program razvoja turizma v občini Kranj. Nadalje vodi tudi izdelavo reliefa Gorenjske, ki bo izdelan v merilu 1:10.000 in bo velik 7 × 11 metrov, kar bo posebna turistična zanimivost za Kranj in Gorenjsko.

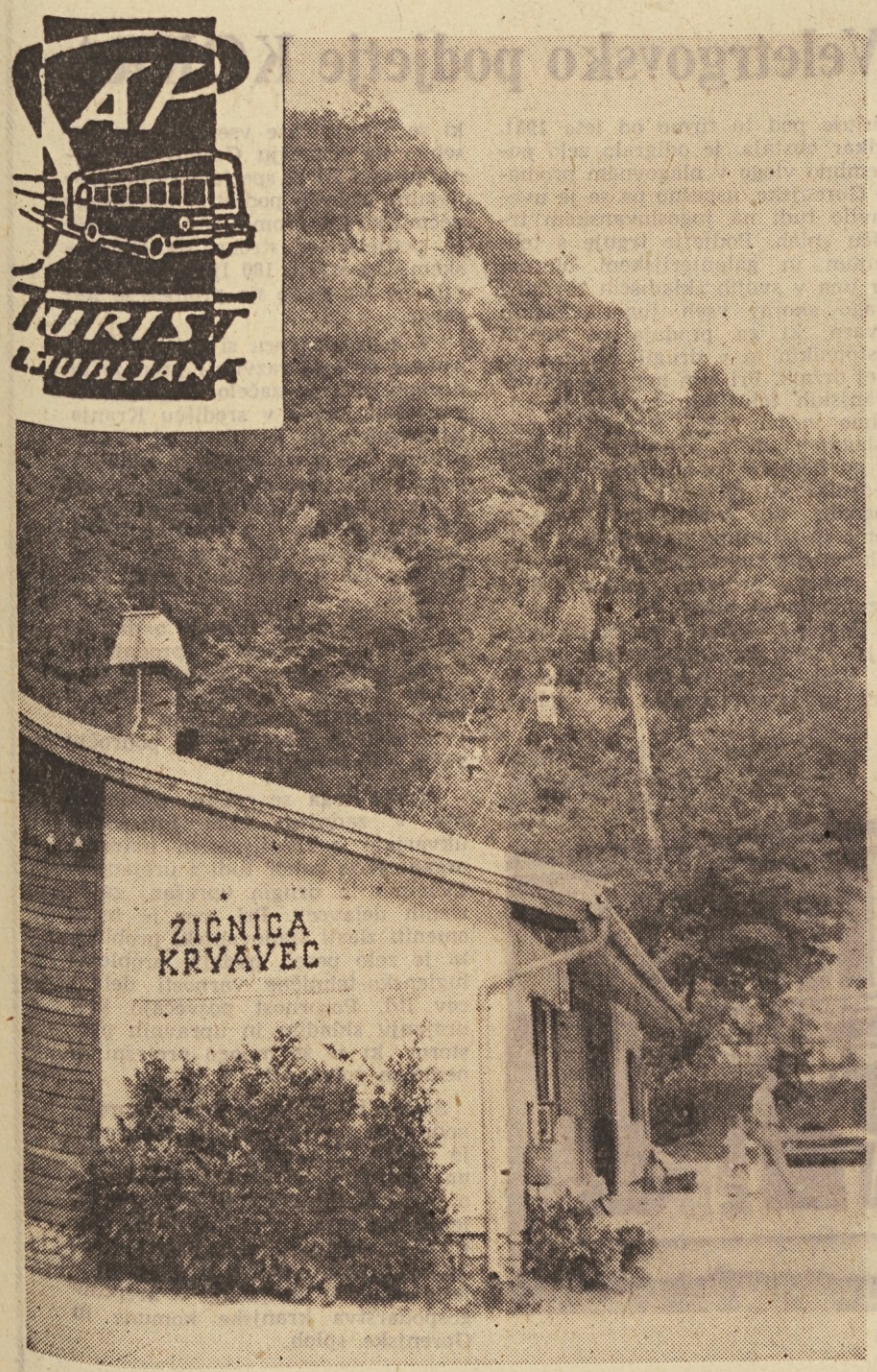

KOMUNALNO PODJETJE »VODOVOD«

Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1955 z namenom, da preskrbuje mesto in okolico s pitno vodo, vzdržuje vodovodno omrežje in vodovodne naprave, zbira podatke in pripravlja program za razširitev vodovodnega omrežja, nudi storitve potrošnikom in obnavlja ter gradi vodovodne instalacije glavnega in razvodnega omrežja.

Podjetje je v nekaj letih doseglo velik razvoj. Samo v zadnjem letu je podjetje povečalo plan za 12 %. Do konca junija je bila že dosežena 63-% realizacija, kar kaže, da bo plan tudi dosežen, če bodo le na razpolago potrebna sredstva. Podjetje razpolaga z močnim strojnim parkom. Tako so lani nabavili nekaj večjih strojev, med njimi kompresor za vrtanje tal, ki ga uporabljajo pri gradnji omrežja.

S 1. januarjem letošnjega leta so priključili kranjskemu vodovodnemu omrežju še omrežji iz občine Medvode in Škofja Loka. Zaradi lažjega opravljanja instalacijskih del na omenjenih območjih so v Medvodah že zgradili moderno rajonsko delavnico s pisarniškimi prostori, v Škofji Loki pa je v gradnji.

Podjetje izvaja letos naslednja večja dela na vodovodnem omrežju: rezervoar v Smledniku, vodovod Bašelj in vodovod Besnica. Končana pa so dela pri gradnji vodovoda Planina—Čirče, obrat v Cerkljah in na Zlatem polju ter vodovod v Pšati, Glinah in Cerkljanski Dobravi.

Podjetje ima tudi popravljalnico in preizkuševalnico vodomerov. Lani je podjetje razpolagalo le z eno usmerjevalno napravo za preizkus vodomerov od 1/2" do 2" in od ⌀ 50 mm do ⌀ 80 mm. Ker ima podjetje vgrajeno večje število manjšin vodomerov, ki jih ni mogoče preizkušati samo z enim aparatom, so izdelali dve novi usmerjevalni napravi za preizkus vodomerov od ⌀ 1/2" do ⌀ 2".

Organi upravljanja v podjetju se intenzivno ukvarjajo s problemi podjetja in zaposlenih. Posebno skrb posvečajo izboljševanju notranje organizacije dela.

INŠTITUT ZA TUBERKULOZO IN BOLNIŠNICA GOLNIK

Bolnišnica Golnik z inštitutom za tuberkulozo že zdavnaj ni več namenjena zgolj raziskovanju in zdravljenju TBC, marveč se spreminja v pulmonalni center za zdravljenje vseh tovrstnih obolenj. Zametek takšne usmeritve je močan pulmološki oddelek z okrog 100 posteljami. Spričo čedalje aktualnejšega problema zdravljenja genitalne TBC je Inštitut za TBC Golnik namenil kapaciteto okrog 40 postelj tudi za zdravljenje tovrstnih obolenj.

Skupno razpolaga bolnišnica na Golniku s 652 standardnimi posteljami, medtem ko je vseh postelj, z onimi na verandah, skupaj 771.

Inštitut Golnik je začasno prevzel tudi moško okrevališče na Petrovem brdu.

Zaradi sorazmerno zastarelih osnovnih sredstev namerava bolnišnica za TBC na Golniku investirati nekaj sredstev v rekonstrukcije. Tako bodo, na priliko, rekonstruirali zelo staro kuhinjo, kar bo z opremo vred veljalo 90 milijonov dinarjev. Prihodnje leto bodo rekonstruirali tudi povsem dotrajano kotlarno, ki bo dovajala toplotno energijo povečanim zmogljivostim kuhinje in omogočila napeljavo centralne kurjave v bolniške sobe »Stare stavbe«. Dalje imajo na Golniku v načrtu graditev uslužbenske restavracije nad rekonstruiranim traktom kuhinje, kjer bo 410 članov kolektiva Inštituta za TBC dobilo primeren prostor ne le za redno prehrano, marveč tudi za najnujnejšo rekreacijo.

Pereč je tudi stanovanjski problem za uslužbence in štipendiste. Dejstvo je, da zasedajo 104 stanovanjske prostore **bivši uslužbenci** inštituta za TBC, ki so sedaj v drugih podjetjih. Z dodelitvijo teh stanovanj **sedanjim uslužbencem** in štipendistom bi bil problem vsaj v grobem rešen, ker zaenkrat na Golniku ni drugih naselitvenih možnosti.

V zadnjih dveh letih je inštitut na Golniku investiral izdatna sredstva tudi za nabavo medicinskih aparatur in instrumentarija. Vendar zaradi pomanjkanja deviznih sredstev — večino medicinskih strojev in aparatur je treba še uvažati — doslej ni mogel nabaviti še nekaterih drugih nujnih aparatur, kot na primer za EKG. Inštitut ima enokanalsko aparaturo, staro 30 let, s katero kot vodilni protituberkulozni inštitut v državi opravlja globinsko slikanje. Zaradi preobremenjenosti aparature in nujnosti petkratnega slikanja za razne globine za vsak primer — moderna aparatura s simultano kaseto slika enkrat za vse globine — so na Golniku uvedli delo v dveh izmenah, da bi tako zadostili potrebam po čimbolj natančni diagnostiki, od katere je precej odvisno uspešno zdravljenje pacientov.

V pogledu zdravljenja in diagnostike TBC je Golnik v posebnem položaju, ker je nekakšna zbiralnica hujših primerov obolenj iz vse države. Od skupnega števila 600 pacientov je na Golniku vsaj 200 izredno hudih bolnikov, ki so se bolj ali manj uspešno zdravili večidel že v sanatorijih drugih republik in je bil Golnik tako rekoč njihovo zadnje upanje.

Razumljivo je, da mora zaradi čimbolj natančne diagnoze in čimbolj uspešnega zdravljenja zlasti takšnih hudih primerov inštitut za TBC na Golniku razpolagati z vsemi sredstvi, ker jih pozna moderna medicina in da so njegove potrebe po zadevnih aparaturah in instrumentariju s tega vidika docela upravičene in nujne.

Golnik — inštitut za tuberkulozo in bolnišnica

UMETNA RESPIRACIJA PRI TORAKALNIH OPERACIJAH

Inštitut za TBC mimo hospitalnih storitev — prvi v Jugoslaviji so na Golniku uvedli umetno respiracijo pri torakalnih operacijah, ki omogoča operiranje tudi najhujših primerov TBC — v svojem laboratoriju opravlja tudi rentgenološke, bakteriološke in spirometrične raziskave za druge naročnike, organiziral pa je tudi odlično preventivno službo, fluorografiranje, s katerim zajame vse slovenske občine vsaka štiri leta, člane kolektivov pa na željo podjetij vsaki dve leti. Kljub odličnim rezultatom — saj fluorografiranje vsakikrat odkrije nekaj novih primerov TBC zlasti v industrijskih centrih Slovenije — pa zaradi kratkovidnosti podjetij ta koristna akcija še ni povsem uspela, čeprav se številni kolektivi, kot na primer podjetje »Iskra«, ne branijo takšnih pregledov, ker se zavedajo, da pravočasno zdravljenje s fluorografiranjem odkritih primerov TBC člane kolektivov obvaruje mučnih operacij in dolgotrajnega zdravljenja, podjetjem in skupnosti pa prihrani dragocena sredstva.

DRUGE PREVENTIVNE AKCIJE

Med redne preventivne akcije Inštituta za TBC Golnik sodi tudi tuberkulinsko testiranje zlasti šoloobveznih otrok in vsakoletne raziskave na dveh različnih demonstracijskih območjih, kot na primer na Gorenjskem in v Prekmurju, ki uspešno odkrivajo vire okužb zlasti pri otrokih. Na osnovi teh raziskav inštitut izdela študijo kot orientacijo organom zdravstva oziroma kot napotek, kam naj usmerijo svoje delovanje.

PEKARNA KRANJ

Iz skromnih začetkov leta 1946, ko je podjetje zaposlovalo le dva delavca in prodalo dnevno 100 kg kruha, se je razvilo močno obrtno podjetje, ki preskrbuje s kruhom prebivalce Kranja in bližnjo okolico. Zdaj zaposluje 80 delavcev, ki dnevno napečejo 14 ton kruha.

Medtem ko je podjetje uspešno zgradilo novo pekarno, v kateri pečejo kruh pol industrijsko, pa doslej ni bilo mogoče modernizirati prodajnega omrežja. Prodajalne so teritorialno sicer ugodno razporejene, vendar ne ustrezajo sodobnemu načinu prodaje. Zato bo podjetje že letos začelo adaptirati nekatere lokale, zgradili pa bodo tudi nekaj novih paviljonov s kovinsko konstrukcijo.

ZAVOD ZA POŽARNO REŠEVANJE IN TEHNIČNO SLUŽBO

Do leta 1959 v Kranju ni bilo poklicne gasilske čete, ampak je bil le prostovoljni gasilski vod, ki pa ni mogel opravljati uspešne represivne službe. Potrebe so narekovale ustanovitev poklicnega gasilskega voda, ki se je kasneje preimenoval v poklicno gasilsko četo, prvega aprila letos pa je bil ustanovljen samostojen zavod za požarno reševanje in tehnično službo. V okviru samoupravljanja so bile zavodu dane možnosti hitrejšega razvoja.

Zavod združuje vso reševalno in tehnično službo. Tako daje Gorski reševalni službi predvsem opremo in prometna sredstva. V prostorih zavoda pa so tudi tečaji predvojaške vzgoje in šoferski tečaji. V gasilski službi dajejo prednost represivi, čedalje več pozornosti pa posvečajo tudi preventivni dejavnosti, predvsem v gospodarskih organizacijah.

Pri najrazličnejših nesrečah, predvsem pri požarih, so lani priskočili na pomoč kar 140-krat, letos pa že 70-krat. Tako so obvarovali državljanom kranjske komune večmilijonske vrednosti narodnega bogastva, pa tudi človeška življenja.

Zaključna dela na novem športnem stadionu v Kranju

Širok razmah družbenega življenja

Hkrati s tem, ko se je okrepila vloga občine, se je v zadnjih petih letih širila tudi samouprava na vsa področja družbenega življenja. Samoupravljanje se je razen v industriji očitneje uveljavilo tudi na drugih negospodarskih področjih kranjske občine, kot na primer v zdravstvu in šolstvu, na stanovanjskem področju, v socialnem varstvu, kulturi in prosveti. O vseh pomembnih vprašanjih v občini je odločalo čedalje več občanov. Tako je v občinskem ljudskem odboru in v njegovih organih sodelovalo 227 občanov, v organih upravljanja v gospodarstvu 1537, na področju družbenih služb pa 637, ali na vseh opisanih področjih skupaj 2401 občan.

Tako vsestranska udeležba občanov pri upravljanju v gospodarstvu in vseh oblikah javnega življenja je obrodila vidne uspehe v šolstvu, kjer je bil formiran poseben družbeni sklad za financiranje te dejavnosti, in v vseh drugih družbenih službah. Na področju kulture občinski svet Svobod združuje 22 Svobod in prosvetnih društev, 2 kulturna aktiva in 12 samostojnih skupin. Pri svetu deluje 8 komisij. Ob izdatni finančni pomoči družbe so bili na novo organizirani mladinski simfonični orkester, veliki kranjski plesni orkester, mešani mladinski pevski zbor in simfonični orkester, ki so na kvalitetni ravni. Leta 1962 je bila nadalje ustanovljena plesna šola, ki jo je obiskovalo 600 mladih z udeležbo na 350 vajah.

Brez prireditev v Prešernovem gledališču je letno v občini povprečno 130 dramskih predstav, ki jih obišče nad 22.000 gledalcev. Samo v letu 1962 je bilo zabeleženih 2217 raznih zabavnih prireditev, z 28,5 kino predstavami na prebivalca letno pa je glede obiska kinematografov Kranj na evropski ravni. Klubov je zdaj v občini 31, vendar so njihovi programi še začetniški, oprema pa ne zadovoljiva. Svet Svobod skrbi tudi za sistematično vzgojo prosvetarjev, tako da letno obiskuje razne tečaje in seminarje 40 do 60 kulturno-prosvetnih delavcev.

Na področju knjižničarstva je bilo leta 1957 v občini skupno z Ljudsko in Študijsko knjižnico 24 javnih knjižnic, knjižni sklad pa je štel 67.595 enot. Knjižnice so zabeležile 49.220 obiskov, izposojenih pa je bilo 90.068 knjig. Leta 1962 pa je bilo v občini z oddelki Osrednje knjižnice že 32 javnih knjižnic s 101.623 knjigami. Obiskov v knjižnicah je bilo 88.457, izposojenih pa je bilo 193.988 knjižnih enot.

Obiski in izposoja v knjižnicah so se potemtakem v primerjavi z 1957. letom skoraj podvojili.

Tudi na področju telesne kulture je bil v občini zadnjih šest let dosežen velik napredek. V letu 1957 je bilo 9 organizacij za telesno vzgojo z nekaj nad tisoč člani, leta 1962 pa se je njih število povečalo že na 22 z nad 3500 člani. Prav na občinski praznik, 1. VIII. je bil v Kranju slovesno izročen svojemu namenu moderen športni stadion, medtem ko je zimsko kopališče še v gradnji. Za oba objekta je bilo doslej porabljenih nad 250 milijonov dinarjev, potrebna pa bodo še nekatera dodatna sredstva.

Leta 1961 je bila ustanovljena Občinska zveza za telesno kulturo, v kateri so včlanjene osnovne organizacije z vsega območja občine.

Veleželeznina »Merkur«

je ena izmed štirih močnih trgovin tehničnega blaga v Sloveniji. Oskrbuje predvsem industrijo na Gorenjskem z reprodukcijskim materialom in posreduje tehnično blago široki potrošnji v dveh moderniziranih poslovalnicah v Kranju, eni na Jesenicah in v petih v Ljubljani. Kot tehnični servis industrije »Merkur« z modernimi skladišči na površini nad 10.000 m² skrbi, da industrijski potrošniki in gradbena podjetja po zaslugi strokovnega vskladiščevanja in manipuliranja dobe v roke kvaliteten reprodukcijski material, široka potrošnja pa čimbolj bogato izbiro gradbenega in instalacijskega materiala.

Da bi čimbolj zadovoljila potrebe industrije po reprodukcijskem materialu, veleželeznina »Merkur« pripravlja gradnjo modernega skladišča za valjane in vlečene proizvode v Kranju, ki bo dograjeno že prihodnje leto, tako da se bo zlasti predelovalna industrija na Gorenjskem poslej lahko oskrbovala s potrebnim reprodukcijskim in pomožnim materialom iz tega novega modernega skladišča.

Narašča potreba po blagu trajnejše vrednosti

Ko ocenjujemo gibanje blagovnega prometa v občini, ni moč prezreti dejstva, da je Kranj središče Gorenjske. O tem zgovorno priča dejstvo, da na sedanjo občino Kranj odpade le nekaj več ko 50 % vsega blagovnega prometa, medtem ko je ostanek namenjen trgovskim storitvam za kupce iz drugih občin Gorenjske. Statistika kaže, da prebivalstvo drugih občin Gorenjske precej kupuje blago bodisi v Kranju, bodisi v poslovalnicah trgovskih podjetij s sedežem v Kranju, ki so v drugih občinah Gorenjske.

Število prodajaln se je lani povečalo za 1,8 %. Občutneje, namreč za 26,4 % pa se je povečalo število lokalov, ki so jih odprla podjetja s sedežem v drugih občinah, kar pa ni pripisati povečanju prodajnega prostora, marveč združitvi 20 prodajaln s podjetji izven občine Kranj.

Za trgovino je značilno, da se uspešno vključuje v integracijski proces, ker skuša s tem povečati akumulativnost, zmanjšati poslovne stroške in s povečanimi sredstvi na skladih obnoviti večidel zastarele lokale, graditi nove in izboljšati tehniko prodaje.

Omeniti velja, da imajo v Kranju prodajne lokale tudi nekatera obrtna in industrijska podjetja, kot Pekarna, Mlekarna, Klavnica, »Sava« in »Planika«. Skupno so imela kranjska trgovska podjetja konec minulega leta 174 prodajaln. Primerjava po letih kaže, da se je promet na veliko v skladu z reorganizacijo trgovine od leta 1957 do 1962 zmanjšal za 1,6 %, znatneje pa je porasel promet na malo, in sicer za 19 odstotkov.

Medtem ko je bil v prejšnjih letih večji promet z osnovnimi dobrinami, živili, je lani in letos opazen premik k večji potrošnji luksusnih izdelkov in tehničnega blaga. Pri začrtavanju razvojnih perspektiv trgovine v občini bo vsekakor treba upoštevati, da se bo struktura prometa zaradi večje kupne moči prebivalstva in zaradi večje izbire tehničnega blaga sploh in predmetov trajnejše vrednosti izraziteje spreminjala v opisani smeri.

Agraria, Kranj: povečanje avtoparka

Čeravno je podjetje povečalo svoj avtopark za 3 kamione, tako da ima zdaj skupno 10 tovornih avtomobilov za razvoz kmetijskih pridelkov, v sezoni močno občuti pomanjkanje prevoznih sredstev, saj oskrbuje s kmetijskimi pridelki ne le območje sedanje občine Kranj, ampak tako rekoč vso Gorenjsko.

Podjetje ima v načrtu nadaljnje širjenje prodajnega omrežja, ker izkušnje kažejo, da špecerijske trgovine, ki po sili razmer prodajajo tudi sadje in zelenjavo, ne prevzemajo količin blaga, ki bi bile potrebne za redno oskrbovanje potrošnikov s tovrstnim blagom, ker se boje rizika, ki je v trgovini s sadjem in zelenjavo nujen pojav. Prej ko slej bo povečani promet terjal tudi nove skladiščne prostore in nabavo hladilnih naprav, s čimer bi izboljšali tehniko skladiščenja blaga in podaljšali trajanje proizvodov, ki jih »Agraria« odkupuje v zadrugah širom po državi in posreduje prodaji.

ŽIVILA, Kranj: graditev in obnova lokalov

Trgovsko podjetje »Živila« Kranj je nastalo po združitvi šestih manjših podjetij na drobno z milijardo dinarjev prometa in grosista z 1,2 milijarde prometa v letu 1961. Kasneje so se pridružila še tri podjetja iz kranjske in jeseniške občine, tako da ima podjetje zdaj 62 poslovalnic z živili in približno 1,9 milijarde iz detajlistične in 1,8 milijarde prometa iz grosistične dejavnosti.

Koristi združitve več podjetij v močno trgov. podjetje so očitne, saj so »Živila« po združitvi sredstev obnovila in zgradila naslednje lokale: trgovino »Bistra« v Stražišču, trgovini v Predosljah in Goričah in trgovino v Zalogu, novo trgovino »Pri Petrčku« v Kranju in nov kiosk za prodajo turističnih spominkov, drobne galanterije in sadja na Jezerskem. Podjetje je dobilo tudi novo pakirnico in pražarno kave, v gradnji pa sta samopostrežni center na Planini, ki bo odprt konec letošnjega leta in bo veljal 50 milijonov din, in potrošni center Zlato polje, ki bo odprt v prvem polletju 1964 in bo veljal 80 milijonov dinarjev. Delikatesa Zlato polje bo stala 6 milijonov din, novi poslovni prostori v nebotičniku pa 24 milijonov dinarjev.

Navedene rekonstrukcije in novogradnje kažejo, kako smotrna je bila združitev sredstev v okviru enega podjetja za živilsko stroko. Tako živahna investicijska dejavnost pa je tudi ugodna posledica decentralizacije upravljanja in uspešnega poslovanja po ekonomskih enotah.

PROMET V GOSTINSTVU NARAŠČA

Na območju občine Kranj je bilo po stanju konec preteklega leta pet gostinskih podjetij in 37 zasebnih gostišč, ki združujejo skupno 65 gostinskih obratov, od tega 28 v družbenem sektorju. Vsi ti gostinski obrati razpolagajo z 253 ležišči in 4493 sedeži, pri čemer pa niso všteti planinski in počitniški domovi ter bifeji, ki obratujejo le v letni sezoni, kot tudi ne prenočitvene zmogljivosti pri zasebnikih. Omenjeni sezonski obrati razpolagajo z nadaljnjimi 382 ležišči in 1821 sedeži, kar znese skupaj 635 ležišč in 6314 sedežev.

Vrednost prometa v gostinstvu je od leta 1957 do danes skoraj trikratno narasla, pri čemer pa je treba upoštevati, da je na povečanje vrednosti poleg porasta količinskega prometa s pijačo, hrano in nočninami vplivalo tudi zvišanje cen. Kot drugje, se je tudi v kranjski občini promet z alkoholnimi pijačami lani z ozirom na 1961. leto le neznatno povečal, oziroma je celo nazadoval, znatno močneje pa je porasla potrošnja hrane, ki v strukturi prometa z 41,7 % zavzema prvo mesto. Dalje se je bistveno povečal delež potrošnje brezalkoholnih pijač, in sicer od 16,2 % v letu 1959 na 24 % v letu 1962. Na zmanjšanje potrošnje alkoholnih pijač je poleg zvišanja cen nedvomno vplival porast števila motornih vozil, ki je prav v kranjski občini med vsemi občinami v Sloveniji vsekakor najizrazitejši.

Gostinska podjetja v Kranju: restavracija »Jelen«, »Stari Mayr«, »Delikatesa« z obrati hotel »Evropa«, restavracija »Park« in drugimi, dalje »Planinka« na Jezerskem in vrsta gostišč v občini prispevajo tudi k razmahu turističnega prometa, ki je najmočnejši prav v Kranju in na Jezerskem.

Povprečna doba bivanja turistov je najdaljša v Preddvoru in na Jezerskem. Na splošno je opaziti, da doba bivanja kljub naraščanju turizma, ki ima izrazito tranzitno obeležje, nenehno upada. Zlasti inozemski gostje se v občini zadržujejo večidel le mimogrede, kar kaže na potrebo, da bi jim nudili več zanimivosti, tako da bi se njihova doba bivanja primerno podaljšala oziroma bi se okrepil stacionarni turizem.

»DELIKATESA« PO NOVEM »CENTRAL«

Prav na dan, ko smo ga obiskali, to je 18. jblija letos, je trgovsko-gostinsko podjetje, doslej znano pod imenom »Delikatesa«, dobilo novi naziv »Central«, medtem ko bodo njegovi obrati obdržali dosedanja imena. Podjetje »Central« združuje 18 obratov, od tega dve tretjini gostinskih in eno tretjino trgovskih.

Z decentralizacijo upravljanja oziroma z uvedbo ekonomskih enot se je občutno izboljšalo poslovanje in se je povečala akumulativnost podjetja, čeravno so bile družbene dajatve lani v primerjavi z 1961. letom znatno večje. Tako je lani podjetje ustvarilo toliko skladov kot predpreteklo leto, kar je za nizko akumulativno gostinsko dejavnost izreden uspeh.

Ugodni vpliv samostojnega gospodarjenja po ekonomskih enotah se odraža tudi v živahni investicijski dejavnosti, saj je podjetje »Central« (prej »Delikatesa«) lani in letos obnovilo naslednje zastarele obrate: »Majoliko« v Šenčurju, »Kokro« na Primskovem in kolodvorsko restavracijo, za kar je porabilo 6 milijonov dinarjev, preureja in obnavlja pa obrat »Majč« v Preddvoru in »Zlato ribo« v Kranju, medtem ko vse večje trgovske obrate opremlja s hladilniki. vse z lastnimi sredstvi iz amortizacijskega sklada, kar znese — upoštevane so le pomembnejše rekonstrukcije — nad 32 milijonov dinarjev.

Veletrgovsko podjetje KOKRA

posluje pod to firmo od leta 1951. Odkar obstaja, je odigralo zelo pomembno vlogo v blagovnem prometu Gorenjske, uspešno pa se je uveljavilo tudi na jugoslovanskem tržišču sploh. Podjetje trguje s tekstilnim in galanterijskem blagom ter ima v svojih skladiščih tovrstno blago skoraj vseh jugoslovanskih tovarn, ki ga prodaja po svojih zastopnikih in v drugih oblikah po vsej državi. Pri tem imajo proizvodi kranjskih tekstilnih tovarn še posebno važno vlogo. Skladišča razpolagajo tudi z uvoženim blagom, ki ga podjetju posredujejo direktni uvozniki ali pa zanj samo sklepa pogodbe na mednarodnih sejmih doma in v tujini, tako da tudi najzahtevnejši kupci najdejo že vsa leta obstoja podjetja veliko izbiro raznovrstnega blaga.

Podjetje »Kokra« ne le da prodaja blago po konkurenčnih cenah po vsej državi, marveč vključuje tudi prodajno omrežje na drobno, ki se zadnje čase vse bolj širi posebno na območju Gorenjske. Trenutno ima že 13 specializiranih prodajaln. Zaloge podjetja omogočajo večmilijardni promet ter je največje podjetje te stroke na Gorenjskem. Zaposluje 180 ljudi, njih število pa bo glede na promet še naraslo.

V zadnjem času si podjetje prizadeva še bolj razvijati prodajo na drobno, zato je začelo adaptirati in razširjati lokale v središču Kranja. Blagovnica, ki je tik pred dograditvijo, bo razpolagala z velikimi površinami prodajnega prostora ter s številnimi oddelki raznovrstnega galanterijskega, manufakturnega, konfekcijskega in drugega blaga. Odprta bo predvidoma letos septembra.

Podjetje predvideva še nadaljnjo razširitev svojega prodajnega omrežja, zlasti pa izboljšanje tehnike prodaje, postopno urejanje vseh prodajnih prostorov, in še vrsto drugih izboljšav na področju svoje dejavnosti.

Razen tega se organi upravljanja v zadnjem času intenzivno ukvarjajo z izboljšanjem notranje organizacije kakor tudi z urejanjem socialnih in drugih vprašanj zaposlenih delavcev. Pri tem je treba omeniti zlasti stanovanjski problem, ki je zelo pereč, nadalje probleme higiensko-tehnične varnosti delavcev itd. Pozornost posvečajo tudi urejanju skladišč in upravnih prostorov, ki so že mnogo pretesni za nemoten potek dela.

Stalno naraščajoče potrebe proizvodnje in potrošnje vsekakor terjajo nadaljnje napore trgovine zlasti na področju nenehnega povečevanja prodajnih zmogljivosti. Z urejevanjem tega problema, ki je zlasti v Kranju, a tudi v drugih krajih Gorenjske zelo pereč, se podjetje »Kokra« vključuje v krepitev gospodarstva kranjske komune in Gorenjske sploh.

Potrošniški center na Zlatem polju v Kranju